

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Сороківська З. К., Балянт Г. Р.

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
для студентів вищих навчальних закладів

ТЕРНОПІЛЬ
ТНЕУ
2018

УДК 336.71 (075. 8)

С 79

Рекомендовано до видання Вченою радою Тернопільського національного економічного університету, протокол № 3 від 24.10.2018 р.

Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: навчальний посібник /
З.К. Сороківська, Г.Р. Балянт. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 208 с.

Посібник підготовлено відповідно до програми з дисципліни «Грошово-кредитні системи зарубіжних країн», яку включено до навчального плану підготовки бакалаврів денної та заочної форм навчання галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

У навчальному посібнику розкривається зміст основних тем курсу, наводяться питання для самоконтролю, тестові завдання, запропоновано ряд дискусійних та проблемних питань до кожної теми. Посібник містить глосарій термінів та економічних категорій, а також список рекомендованої літератури.

Навчальний посібник розрахований насамперед на студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти ступеня вищої освіти «бакалавр». Може бути корисний також науковцям, викладачам, фахівцям-практикам.

Рецензенти:

Кузнецова Людмила
Вікторівна

– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету

Лобозинська Софія
Миколаївна

– доктор економічних наук, професор кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка

Мариненко Наталія
Юріївна

– доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

© З.К. Сороківська, Г.Р. Балянт, 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1. СУТЬ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЕВОЛЮЦІЇ ГРОШОВИХ І КРЕДИТНИХ СИСТЕМ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ	7
1.1. Грошова система: суть, елементи, типи	7
1.2. Поняття та структура кредитної системи	12
1.3. Грошово–кредитні системи зарубіжних країн на сучасному етапі	16
Питання для самоконтролю	24
ТЕМА 2. ЕВОЛЮЦІЯ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ	25
2.1. Валютні системи їх суть, види та складові елементи	25
2.2. Система золотого стандарту	29
2.3. Бреттон-Вудська валютна система	33
2.4. Ямайська валютна система	35
2.5. Європейська валютна система	36
Питання для самоконтролю	39
ТЕМА 3. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА США	40
3.1. Грошова система США	40
3.2. Характеристика кредитної системи США	44
Питання для самоконтролю	54
ТЕМА 4. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	55
4.1. Основні етапи становлення та характеристика грошової системи Великобританії	55
4.2. Кредитна система Великобританії	60
Питання для самоконтролю	68
ТЕМА 5. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ	69
5.1. Основні етапи становлення та характеристика грошової системи Німеччини	69
5.2. Кредитна система Німеччини	73
Питання для самоконтролю	82
ТЕМА 6. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА ФРАНЦІЇ	84
6.1. Особливості становлення грошової системи Франції	84
6.2. Еволюція кредитної системи Франції	90
6.3. Система фінансово-кредитних установ	99
6.4. Організація системи банківського регулювання та нагляду	112
Питання для самоконтролю	114
ТЕМА 7. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ ІТАЛІЇ, ШВЕЙЦАРІЇ, АВСТРІЇ	115
7.1. Грошова система Італії	115
7.2. Становлення та загальна характеристика кредитної системи Італії	116
7.3. Грошово–кредитна система Швейцарії	127
7.4. Грошово-кредитна система Австрії	134
Питання для самоконтролю	138
ТЕМА 8. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА КАНАДИ	139
8.1. Грошова система Канади	139
8.2. Кредитна система Канади	141
Питання для самоконтролю	148
ТЕМА 9. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА ЯПОНІЇ	149
9.1. Грошова система Японії	149
9.2. Кредитна система Японії	151
Питання для самоконтролю	160
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	161
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	169
КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	195
ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ	200
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	203

ВСТУП

В сучасних умовах дедалі більшого розвитку та активізації набувають процеси інтернаціоналізації та глобалізації економічних систем в цілому, та грошово-кредитних зокрема. Грошово-кредитні відносини, кредитні установи істотно впливають на економічні та соціальні процеси які мають місце у кожній країні. Вони є частиною виробничих відносин і в ринкових умовах мають особливо велике значення.

Національна економіка будь-якої країни не є замкненою, особливо в сучасних умовах. Економіки різних країн з кожним роком стають дедалі більше взаємопов'язаними та взаємозалежними. За таких обставин доцільним є вивчення особливостей становлення та розвитку грошових та кредитних систем зарубіжних країн, що сприятиме подальшій інтеграції світової економіки.

Банківські установи займають в структурі національної економіки вагомe місце, оскільки від їх діяльності залежить ефективність суспільного виробництва. З метою охоплення нових сегментів ринку та посилення конкурентних позицій банки покидають національні кордони. Тому все більшого значення набуває як конкуренція між закордонними установами, так і тісна співпраця з ними.

Такі обставини зумовлюють актуальність і безпосереднє практичне значення вивчення курсу «Грошово-кредитні системи зарубіжних країн» для отримання майбутніми економістами глибоких знань, що дозволяють вільно орієнтуватися в структурі та особливостях функціонування грошових та кредитних систем зарубіжних країн.

Курс «Грошово-кредитні системи зарубіжних країн» відноситься до загальноосвітніх предметів теоретичного спрямування, які формують фаховий погляд висококваліфікованих фахівців. Метою вивчення дисципліни є формування у майбутніх спеціалістів системи базових, фундаментальних знань з теоретичних підходів організації грошових та кредитних систем зарубіжних країн.

Головним завданням курсу "Грошово-кредитні системи зарубіжних країн" є ознайомлення студентів із сучасним станом і розвитком грошово-кредитних систем зарубіжних країн, поглиблення їх уяви про функціонування грошей і

кредиту. Оволодіння цим курсом повинне виробити у студентів навички практичного використання набутих знань у процесі подальшого вдосконалення свого професіоналізму.

Предметом курсу “Грошово-кредитні системи зарубіжних країн” є детальна характеристика основних етапів становлення та розвитку грошових та кредитних систем зарубіжних країн, особливостей функціонування центральних та комерційних банків, що є необхідною умовою для вивчення і розуміння інтеграційних процесів, та формування системних знань щодо різних підходів до методів організації грошово-кредитної системи України.

Вивчення курсу "Грошово-кредитні системи зарубіжних країн" передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів (економічна теорія, макроекономіка, гроші та кредит, банківські операції, міжнародна економіка, міжнародний менеджмент), цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях та практичних заняттях, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань.

Основними завданнями посібника є:

- 1) вивчення сутності та характеристика основних елементів та типів грошових систем;
- 2) визначення структурних змін які мають місце в кредитних системах зарубіжних країн;
- 3) висвітлення ключових принципів організації та функціонування валютних систем;
- 4) розгляд основних етапів становлення та розвитку грошових систем зарубіжних країн: США, Німеччини, Великобританії, Франції, Італії, Швейцарії, Австрії, Канади, Японії;
- 5) з'ясування особливостей організаційної структури кредитних систем зарубіжних країн, взаємовідносин між усіма ланками та механізмів реалізації грошово-кредитної політики.

Задля реалізації зазначених завдань у посібнику запропоновано курс лекцій з десяти основних тем, плани проведення практичних занять, питання для самопідготовки та самоконтролю, тестові завдання та тематика дослідної роботи

для самостійної роботи студентів, методичні вказівки з написання контрольних робіт для студентів заочно-дистанційної форми навчання, перелік питань до іспиту, список використаних джерел.

Результати вивчення матеріалів навчального посібника дадуть змогу майбутнім фахівцям з банківської справи порівнювати розвиток грошово-кредитної системи нашої держави з розвитком грошово-кредитних систем у країнах з ринковою економікою, ефективно використовувати зарубіжний досвід, що сприятиме інтеграції України до світового економічного простору.

ТЕМА 1. СУТЬ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЕВОЛЮЦІЇ ГРОШОВИХ І КРЕДИТНИХ СИСТЕМ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

1.1. *Грошова система: суть, елементи, типи*

Грошова система - це встановлена державою форма організації грошового обігу в країні, яка склалася історично і закріплена у законодавчому порядку.

Сформувалася грошова система протягом XVI – XVII ст., хоча окремі її елементи (наприклад, види грошових знаків) існували й раніше. З поступовим розвитком товарообмінних операцій, переходом від натурального господарства до товарного, яке набуває всезагального характеру, з'являється об'єктивна необхідність в уніфікації форм грошового обігу і централізації емісії грошей.

У розвитку грошових систем можна виділити два основні етапи:

- коли в обігу безпосередньо перебуває золото яке й виконує функції грошей;
- коли роль золота як загального еквівалента знижується, а згодом воно перестає виконувати цю роль, і в обігу функціонують кредитно - паперові гроші.

З подальшим розвитком економічних відносин в суспільстві відбуваються зміни й у грошових системах. Зокрема, у грошовому обігу став переважати безготівковий обіг, посилюється державне регулювання грошової сфери. Все це призводить до того, що грошова система стає невід'ємною ланкою господарського механізму і відповідно регулюється законами встановленими державою.

До основних елементів грошової системи належать: назва грошової одиниці та її частини; масштаб цін; види та купюрність грошових знаків, які мають статус законного платіжного засобу; валютний курс; порядок готівкової й безготівкової емісії та обігу грошових знаків; регламентація безготівкового грошового обігу; правила ввезення та вивезення національної валюти, організація міжнародних розрахунків; державні органи, які здійснюють регулювання грошового обороту та контроль за дотриманням чинного законодавства (рис. 1.1.).

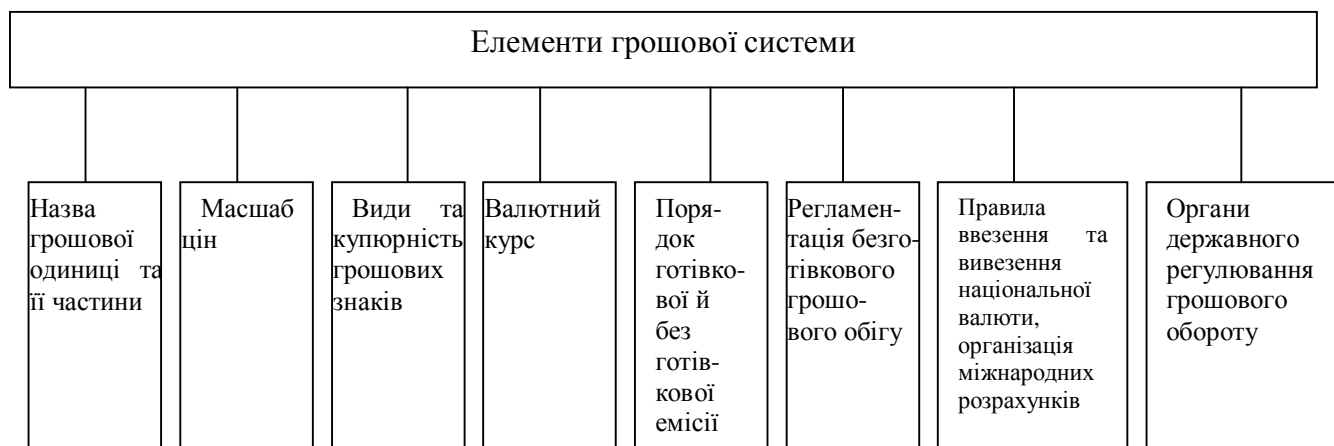

Рис. 1.1. Основні елементи грошової системи

Назва грошової одиниці та її частин виникає історично. Держава закріплює цю назву законодавчими актами.

Масштаб цін являє собою величину грошової одиниці даної країни. В епоху, коли гроші мали натурально-речову форму, зокрема золота та срібла, масштаб цін установлювався державою через визначення вагового вмісту металу в грошовій одиниці. Визначена у такий спосіб величина грошової одиниці була важливим елементом системи ціноутворення. Адже купівельна спроможність грошей не могла істотно відхилитися від вартості їхнього офіційного металевого вмісту, тому, змінюючи величину останнього, держава могла змінювати загальний рівень цін.

Нині, коли в обігу перебувають нерозмінні на золото кредитні гроші, фіксація державного металевого вмісту грошової одиниці втратила сенс і скасована в усіх країнах, а масштаб цін утратив форму вагового вмісту металу в грошовій одиниці.

Види та купюрність грошових знаків, які мають законну платіжну силу, також визначаються спеціальними законами держави або актами уряду. Грошові знаки, що випускаються державою, обов'язкові до приймання для погашення боргу на території цієї країни. Розрізняють такі види грошових знаків: банківські білети, казначейські білети, розмінна монета. Різноманітність грошових знаків зумовлюється порядком випуску їх в обіг та вилучення з обігу.

Валютний курс – це співвідношення грошових одиниць різних країн, яке визначається їх купівельною спроможністю. Валютний курс використовується для:

- обміну валют при торгівлі товарами і послугами;
- порівняння цін на світових товарних ринках, а також вартісних показників різних країн;
- періодичної переоцінки рахунків в іноземній валюті юридичних та фізичних осіб.

Розрізняють два основних види валютних курсів:

- фіксований – офіційно встановлене співвідношення грошових одиниць різних країн;
- плаваючий – ринкове співвідношення грошових одиниць різних країн, що залежить від попиту і пропозиції.

Регламентация безготівкового грошового обігу включає визначення готівкових і безготівкових розрахунків, режим використання грошей на рахунках, форми розрахунків, порядок платежів тощо.

Тип грошової системи визначається змістом її елементів та їх взаємодією, які обумовлюють тенденції розвитку та закономірності функціонування грошової системи. Розвиток грошових систем відбувався одночасно з розвитком товарного господарства та економічних відносин. Типи грошових систем представлені на рис.1.2.

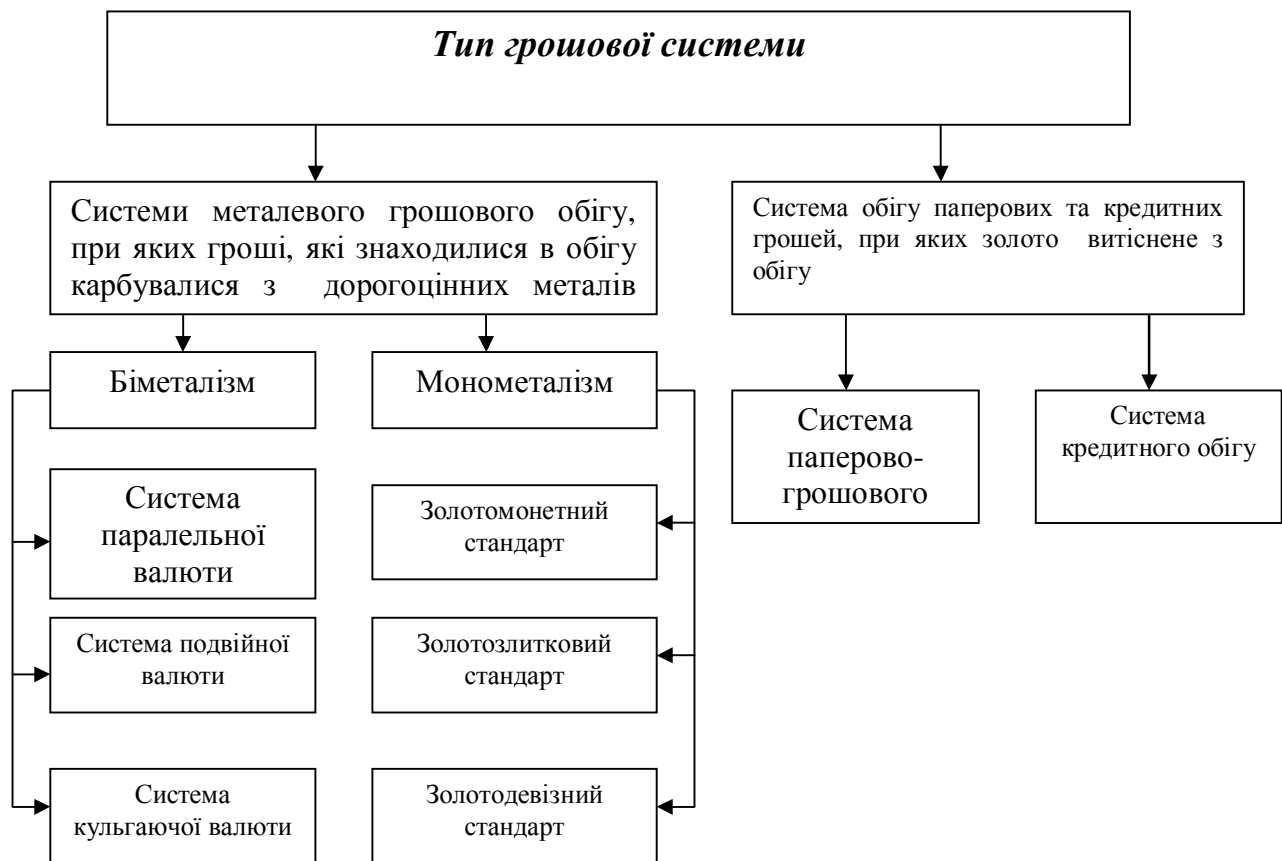

Рис. 1.2. Типи грошових систем в залежності від форми функціонування грошей

Системи металевого обігу історично виступали у двох формах *біметалізму* та *монометалізму*.

На ранніх етапах розвитку ринкового господарства грошові системи, як правило, мали форму біметалізму, за якого роль загального еквівалента законодавчо закріплювалася за двома металами – золотом і сріблом. Перевагою біметалізму було те, що він полегшував забезпечення потреб обігу в благородному металі. Але він мав і серйозний недолік - паралельно функціонували на ринку дві валюти та існували дві системи цін. Розрізняють кілька видів біметалізму: система паралельної валюти, система подвійної валюти і система “кульгаючої” валюти.

Першою найпоспідовнішою формою біметалізму була система паралельної валюти, за якої співвідношення між золотими і срібними монетами встановлювалося на ринку стихійно – під впливом попиту і пропозиції.

За системи подвійної валюти таке співвідношення встановлювалося державою.

Для системи “кульгаючої” валюти характерним було те, що один з видів монет карбувався в закритому порядку.

Монометалізм – це грошова система, за якої тільки один благородний метал виконує роль грошей.

Починаючи з кінця XIX ст., найпоширенішою формою монометалізму став золотий монометалізм. Золотий монометалізм також пройшов кілька стадій розвитку і відповідно існував у кількох видах: золотомонетного стандарту, золотозливкового стандарту, золотодевізного стандарту.

Найдосконалішим видом золотого монометалізму вважається золотомонетний стандарт, який використовувався в XIX - XX ст.

Золотомонетний стандарт характеризувався такими ознаками:

- законодавча фіксація вагового вмісту золота в грошовій одиниці;
- безпосередній обіг золотих монет;
- відкрите карбування монет із золота;
- вільне переміщення золота між державами.

Золотомонетний стандарт являв собою найстабільнішу саморегульовану грошову систему. Завдяки системі відкритого карбування монет золотомонетний стандарт забезпечував відносну стабільність вартості грошей при гнучкому забезпеченні динамічно зростаючих потреб обігу в засобах платежу.

Золотозливковий стандарт – це вид золотого монометалізму, для якого характерні відсутність в обігу золотих монет, заборона на їх вільне карбування, обмін банкнот лише на стандартні золоті зливки. Золотозливковий стандарт використовувався переважно для міжнародних розрахунків.

Більшість країн у післявоєнний час не змогли відновити золотий монометалізм навіть у такій обмеженій формі й запровадили систему золотодевізного стандарту.

Золотодевізний стандарт – це вид золотого монометалізму, для якого характерні відсутність в обігу золотих монет та їх вільного карбування, здійснення обміну банкнот на золото через обмін на іноземну валюту (девізи), яка в свою чергу, обмінюється на золото. У такий спосіб забезпечувався непрямий зв'язок грошових одиниць тридцяти країн світу із золотом.

Для системи паперово-грошового обігу характерною є бюджетна емісія, яка може бути у двох формах:

- випуск казначейських білетів;

- покриття бюджетного дефіциту за рахунок кредитної емісії. Регулювання грошового обігу проводиться здійсненням заходів, спрямованих на оздоровлення фінансів та збалансування бюджету.

Система кредитного обігу – це випуск і рух грошових знаків, що виникають на основі кредиту. Органом регулювання грошового обігу є банківська система.

1.2. Поняття та структура кредитної системи

Кредитна система – це сукупність кредитних відносин та інститутів, які реалізують ці відносини.

Кредитну систему формують :

- банки (емісійні, інвестиційні, іпотечні, ощадні та ін.);
- небанківські кредитно – фінансові установи (інвестиційні, лізингові, факторингові, фінансові, страхові компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки)

рис.1.3.

Основною ланкою кредитної системи є банки, яким належить ключова роль у кредитно-фінансовому обслуговуванні економіки. Банк – це особлива установа, що акумулює тимчасово вільні грошові кошти, надає їх у кредит, здійснює розрахунки та інші фінансові операції. Сукупність різних банків, що функціонують у країні, утворює банківську систему, яка є складовою частиною кредитної системи.

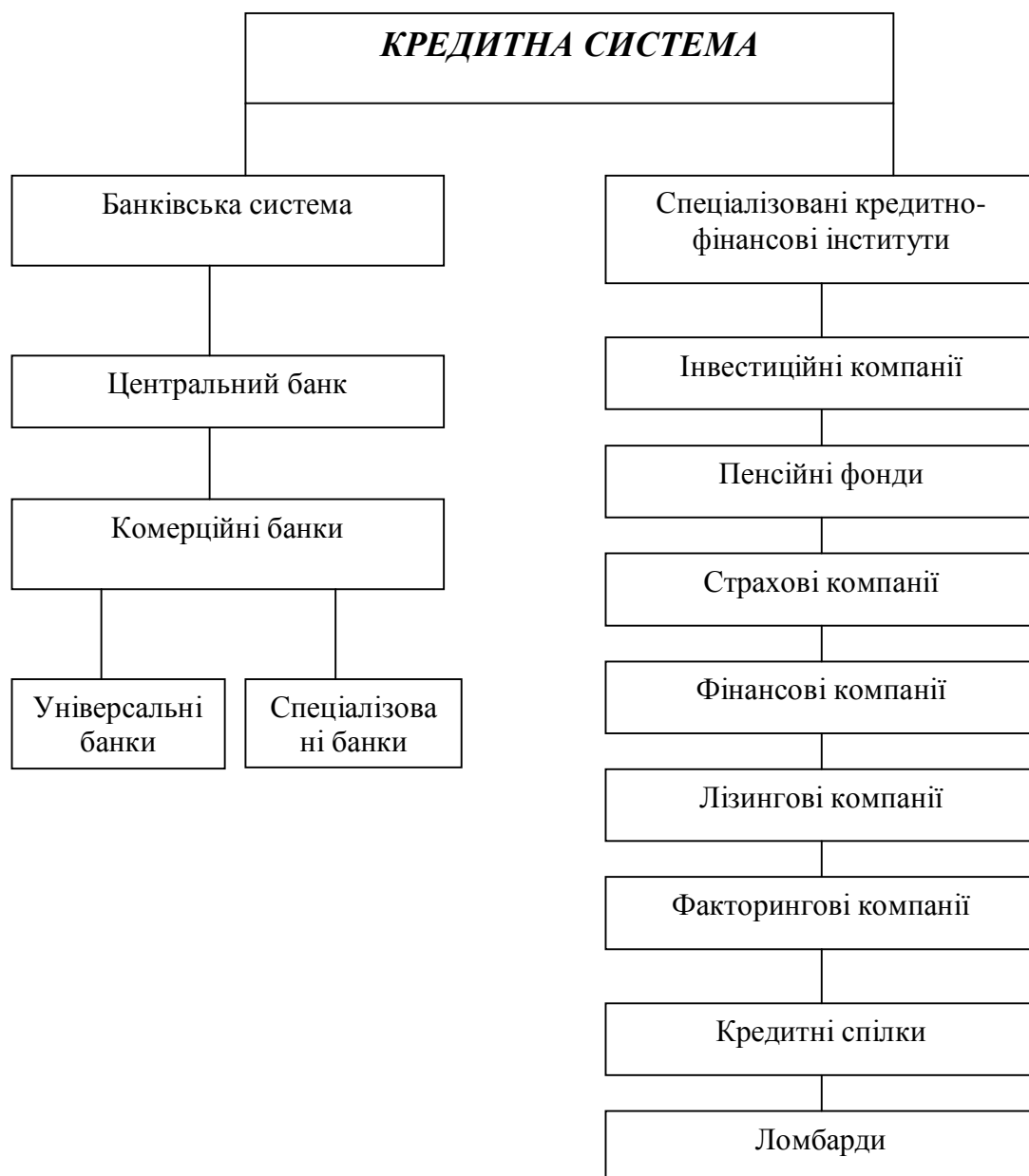

Рис. 1.3. Структура кредитної системи

Основною ланкою кредитної системи є банки, яким належить ключова роль у кредитно-фінансовому обслуговуванні економіки. Банк – це особлива установа, що акумулює тимчасово вільні грошові кошти, надає їх у кредит, здійснює розрахунки та інші фінансові операції. Сукупність різних банків, що функціонують у країні, утворює банківську систему, яка є складовою частиною кредитної системи.

Особливості розвитку кредитної системи в цілому, і банківської системи зокрема, довели необхідність регульованого підходу до організації кредитних

відносин, що зумовило в кінцевому підсумку поділ усіх банківських установ залежно від ролі і функцій на два рівні:

Перший рівень – це центральний банк, що реалізує грошово-кредитну й валютну політику уряду, здійснює емісію, управляє офіційними валютними резервами, є банком держави та всіх інших кредитних інститутів. Сучасні центральні банки розвинутих країн є акціонерними. На основі того, кому належать акції, вони можуть бути поділені на наступні групи:

- банки, пакет акцій яких повністю знаходиться у власності держави (Банк Англії, Банк Франції);
- банки, пакет акцій яких поділений між державою і приватними установами (Банк Японії, Банк Італії, Банк Австрії);
- банки, пакет акцій яких знаходиться у власності установ, що входять у систему центрального банку (державних, як у Німеччині, чи приватних, як у США).

У більшості економічно розвинутих країнах центральний банк функціонує незалежно від уряду.

Незалежність центрального банку означає, що банк може вільно переслідувати свої цілі і його рішення не може переглядатись будь-якими структурними підрозділами уряду. Найбільш незалежними центральними банками є центральний банк Німеччини, США, Японії, а найбільш залежними – центральний банк Франції, Італії, Великобританії.

Центральні банки виконують такі основні функції:

- емісія грошей та організація їх обігу;
- розробка та реалізація грошово-кредитної політики;
- розрахунково-касове та кредитне обслуговування банків 2-го рівня;
- розрахунково-касове та кредитне обслуговування держави;
- контроль та нагляд за діяльністю комерційних банків;
- зберігання золотовалютних резервів країни.

Другий рівень банківської системи утворюють комерційні банки, що безпосередньо забезпечують процес кредитно-розрахункового і фінансового обслуговування економіки.

Основні функції комерційних банків:

- мобілізація вільних грошових коштів;
- кредитування;
- розрахунково-касове обслуговування економіки.

Принцип спеціалізації банків домінує у Великобританії, Франції, США, Італії; принцип універсалізації – у Швейцарії, ФРН, Австрії.

Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути функціонують у порівняно вузьких сферах ринку позичкового капіталу і мають досить специфічну клієнтуру. Такі установи не мають статусу банку, і їхня діяльність не змінює маси грошей в обігу.

Інвестиційні компанії – вид небанківського кредитно-фінансового інституту, який акумулює грошові кошти інвесторів шляхом емісії власних цінних паперів і вкладає їх у цінні папери інших підприємств та нерухомість.

Страхові компанії – це фінансові посередники, що спеціалізуються на наданні страхових послуг. Специфіка їхньої діяльності полягає у формуванні на підставі договорів з юридичними і фізичними особами спеціальних грошових фондів, з яких здійснюються виплати страхувальникам грошових коштів в обумовлених розмірах у разі настання страхових випадків.

Пенсійні фонди – вид небанківського кредитно-фінансового інституту, що створюється приватними та/або державними установами, підприємствами для виплати пенсій особам, які вносять пенсійні внески.

Ломбарди – фінансові посередники, що спеціалізуються на видачі позичок фізичним особам під заставу коштовних речей.

Фінансові компанії - фінансові посередники, що надають позики споживачам шляхом купівлі у торговельних фірм боргових зобов'язань покупців, а також здійснюють кредитування торговельних фірм під заставу боргових зобов'язань покупців.

Кредитні спілки – це посередники, що працюють на кооперативних засадах і спеціалізуються на задоволенні потреб у кредиті своїх членів, переважно фізичних осіб.

Лізингові компанії – вид спеціалізованого кредитно-фінансового інституту, який спеціалізується на купівлі основних засобів виробництва і наданні їх у тимчасове користування орендарю, котрий поступово сплачує лізинговій компанії вартість узятого в оренду майна.

Факторингові компанії – фірми, що спеціалізуються на купівлі у фірм права на вимогу боргу.

1.3. Грошово–кредитні системи зарубіжних країн на сучасному етапі

Головна сучасна тенденція розвитку світових економічних відносин пов'язана з поширенням інтеграційних процесів, які охоплюють не лише економічні зв'язки, а й національні грошові системи держав.

Для сучасних грошових систем характерними рисами є:

- відміна офіційного золотого вмісту грошової одиниці, а також припинення обміну банкнот на золото;
- перехід до кредитних грошей, які перетворюються в паперові гроші;
- випуск в обіг грошей не лише в порядку банківського кредитування держави, господарства, але й в значній мірі для покриття витрат держави;
- розвиток безготівкового і скорочення готівкового грошового обороту;
- посилення державного регулювання грошового обігу.

Не так давно комерційні банки займали особливе місце в економіці західних країн. Державні органи завжди підтримували банки у випадку настання кризи ліквідності або ж при загрозі банкрутства, з метою гарантування стабільності фінансово-кредитної системи. При цьому на рівні законодавчих актів обмежувалася сфера діяльності комерційних банків. Банки при цьому відігравали традиційну роль посередника між вкладниками і позичальниками і забезпечували функціонування платіжної системи.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. виявилися періодом глибоких змін в сучасних кредитних системах, різноманітних нововведень, методів управління банками і формах обслуговування як корпоративних, так і роздрібних клієнтів.

Найважливішими процесами, що відбуваються в кредитних системах розвинених країн світу є:

- дерегулювання фінансової сфери;
- посилення конкуренції між банківськими та небанківськими установами;
- комп'ютеризація, фінансові інновації та інжиніринг;
- фінансова глобалізація;
- банківські кризи;
- концентрація і централізація банківського капіталу;
- зростання ризиків.

Дерегулювання фінансових ринків – це процес законодавчих реформ, які проводилися з кінця 60 – х років та охопили більшість країн з розвинутою економікою. Вони були спрямовані на пом'якшення чи повне скасування обмежень та заборон у фінансовій діяльності, таких як:

- територіальна експансія банків (відкриття нових установ, розширення філіальної сітки, створення холдингів);
- регулювання процентних ставок і тарифів на фінансові послуги (відміна граничних ставок по активних і пасивних операціях). Так, зокрема в США відбулося підвищення ліміту процентних ставок за ощадними депозитами. Завдяки новим законам банки отримали право пропонувати клієнтам операційні депозити, а також різні варіанти споживчого та комерційного кредиту, тобто послуги, типові для багатьох основних конкурентів банків, таких як позичково – ощадні асоціації;
- запровадження в практику нових фінансових інструментів і нових видів обслуговування (наприклад, відкриття так званих “гібридних рахунків”, які в собі поєднують характеристики поточного рахунку та строкового, і дають змогу отримувати відсотки власнику рахунку);
- заборона на здійснення операцій з корпоративними цінними паперами для комерційних банків, який був відмінений зокрема в США.

Специфічне поєднання різних причин: різке посилення конкуренції з боку небанківських установ, і, як результат зниження прибутковості банків у порівнянні з їх суперниками; інфляція, за якої фіксація ціни банківських послуг є неможливою; швидкий розвиток фінансових інновацій у вигляді похідних

фінансових інструментів і послуг – все це призвело до необхідності відміни заборон і послаблення адміністративного контролю діяльності банківських установ.

Розвиток міжнародної торгівлі, глобалізація фінансових ринків також сприяла дерегулюванню фінансової сфери.

Посилення конкуренції між банківськими та небанківськими установами. Деретулювання та лібералізація законодавства в світовій банківській справі сприяли загостренню конкурентної боротьби як всередині окремих фінансових посередників, так і між ними. Для прикладу, великі банки, які орієнтувалися на обслуговування корпоративних клієнтів почали перетворюватися у роздрібні інститути з метою залучення населення та дрібних фірм, акумулюючи дрібні заощадження, надаючи споживчі та іпотечні кредити, а також пропонуючи клієнтам широкий спектр банківських послуг.

Поряд з цим різко загострюється суперництво банків і небанківських фінансово-кредитних установ, які також виконують окремі банківські операції: короткострокове кредитування, операції з пластиковими картками, акумулювання вільних грошових коштів на вклади.

У світовій практиці такі всесвітньо відомі корпорації, як IBM, General Electric, Ford Motor Company, American Telephone and Telegraph та інші, проникали у банківську сферу, створюючи фінансові конгломерати, освоюючи нові для себе кредитні та розрахункові операції шляхом створення або ж купівлі вже діючих фінансових установ, які здійснюють операції на ринку позичкових капіталів. Їх діяльність не підпадає під банківське законодавство, яке надзвичайно чітко регламентує проведення операцій, оскільки фінансові підрозділи даних корпорацій виконують лише деякі банківські функції (наприклад, видають кредити, без залучення депозитів, або ж тільки залучають кошти на останні).

Поряд з цим збільшилася практика виходу великих промислових фірм на ринки капіталів, обминаючи фінансових посередників. Ці фірми досить часто продають на ринку випуски короткострокових незабезпечених зобов'язань, задовольняючи таким чином сезонні потреби в позичених коштах без допомоги банків.

Для ведення конкурентної боротьби банки вибирають різну тактику:

- ряд банків купують інші і розширюють власну філіальну сітку;
- інші банки збільшують активи і, відповідно, відчують на собі вищий рівень ризиків;
- треті намагаються повертати кошти своїм акціонерам, а не збільшувати активи. Такий підхід дозволяє знизити банківські ризики і, відповідно, збільшити доходи і ліквідність банку

Технологічна революція у банківській справі передусім пов'язана із процесом *комп'ютеризації*. Процес швидкого і масового розповсюдження інформаційних технологій, заснований на широкому застосуванні електронно-обчислювальних машин, засобів автоматизації і телекомунікаційних сіток для збору, збереження та обробки інформації щодо банківських розрахунків та платежів дозволили не тільки прискорити розрахунки і підвищити якість банківського обслуговування клієнтів, але і запровадити нові форми обслуговування і види банківських продуктів, а також удосконалити організацію роботи і управління банком. Завдяки сучасним засобам опрацювання інформації банки отримали можливість застосування науково обгрунтованого підходу до питань розробки власної політики і прийняття економічно доцільних рішень.

В останні роки інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного бізнесу. Вони, з одного боку, дозволяють максимально ефективно організувати діяльність компаній і підвищувати їх конкурентоспроможність, а з іншого, змінюють самі форми ведення бізнесу, дозволяють створювати принципово нові послуги, які починають витіснити традиційні види бізнесу.

З'являються операції, які раніше не виконувалися. Нові види депозитів, кредитні операції, нові інструменти грошового ринку, нові гарантійні операції, сек'юритизація. Сек'юритизація – це продаж на ринку частини активів банку (головним чином зобов'язань клієнтів за виданими позичками) у формі цінних паперів, які забезпечені цими активами і погашаються з коштів, що поступають від позичальників. Іншою формою такого продажу є передача частини позичок, виданих банком, іншим кредитним установам. В результаті сек'юритизації право

отримання боргу і процентів за виданими позичками переходить до власника цінного паперу.

Фінансова глобалізація – це поширення сфери діяльності великих банків за межі національних кордонів, що супроводжується створенням мережі закордонних філій та збільшенням питомої ваги іноземних операцій у банківському бізнесі. Ефективно використовувати засоби автоматизації та інші технологічні нововведення можливо лише у великомасштабній банківській справі. Тому банки змушені збільшувати кількість клієнтів, виходячи на нові та віддалені ринки. Інший важливий аспект – активна діяльність у нерегульованих світових офшорних центрах, де сконцентровані основні ринки євровалют.

Банківська криза. Безпосередніми причинами кризи банку є неповернення наданих ним позик, знецінення інвестицій, втрати при термінових угодах тощо. Ці явища з боку активів завжди збігаються з кризовими процесами на боці пасивів, найважливіший з яких – відплив депозитів. Банкрутства окремих банків відбуваються не частіше, ніж банкрутства підприємств, але вони мають більш негативні наслідки для економіки.

До світової кризи 1929 – 1933рр. банківські кризи були характерними для США. За деякими оцінками за період 1800 – 1933 рр. мали місце 14 банківських криз, при цьому відбувалося масове припинення повернення вкладів банками.

Величезні втрати, до яких призводять банківські кризи, стали одним з головних чинників розвитку сучасних центральних банків.

Фінансова криза 1998р., яка розпочалася в азіатсько – тихоокеанському регіоні, мала негативний вплив на світову систему. Вона стала переконливим свідченням того, що процеси глобалізації та інтернаціоналізації світового господарства ведуть до зростаючої взаємозалежності національних економік.

Причинами цієї кризи, крім макроекономічної незбалансованості, стали:

- недостатній контроль над банківською системою;
- підтримка відносно фіксованих валютних курсів, що призвела до значних обсягів запозичень банків та корпорацій із міжнародних ринків капіталів;
- використання зовнішніх запозичень для фінансування інвестиційних проектів низької якості;

➤ непрозора фінансова звітність приватного сектора та невідпрацьованість урядових нормативних і законодавчих актів.

Фінансова криза 2007 року, що розпочалася з неповернення іпотечних кредитів у США, охопила практично увесь світ. Довіра інвесторів до фінансових посередників, що має визначальне значення для стабільного функціонування як окремих інститутів, так і фінансового ринку загалом, суттєво похитнулася. Тому ринки позичкових капіталів та цінних паперів серйозно постраждали, ускладнюючи тим самим ефективний вплив монетарної політики на економіку.

Можна виділити основні причини виникнення даної кризи:

- криза стала наслідком незбалансованого розвитку "Нової економіки" вартість деривативів (похідних фінансових інструментів) перевищила вартість світового ВВП у рази. Нова економіка, стала для найбільших світових держав локомотивом зростання економіки, для прикладу в США реальний сектор (промисловість, сільськогосподарство) складає 20% ВВП, решту становлять послуги, зокрема фінансові;

- мірилом багатства у світ стала нерухомість, тому велика кількість людей інвестувала в неї кошти, а банки і фінансові компанії підігріті попитом роздавали іпотечні кредити всім охочим, що призвело до кризи боргових зобов'язань, та зникнення інвестиційних банків та іпотечних облігацій;

- глобалізація економічного розвитку, призвела до швидкого поширення кризи від США до інших країн. Розвиток міжнародної торгівлі, створення сучасної валютної системи і відкриття ринків для капіталів, призвело до інтенсивного переміщення капіталу в країни з більшим індексом дохідності, при перших ознаках кризи інвестори відкликали капітал до країн з меншим рівнем ризиковоті, що спричинило негативні наслідки для країн-реципієнтів;

- глибокі структурні диспропорції у реальному секторі, що вилилось (над) перевиробництво у деяких галузях світового господарства, там існує надлишок потужностей і робочих місць. ТНК (транснаціональні корпорації) змогли підвищити продуктивні праці без технологічних інновацій за рахунок мобільності факторів виробництва, та спекуляцій з доданою вартістю на високотехнологічних товарах.

Основними заходами, що сприяють подоланню банківської кризи є :

- заходи інституційного характеру, в тому числі. надання державної підтримки банкам;
- перегрупування в банківському секторі за рахунок злиття і поглинання банків;
- заходи, що приймаються банками в індивідуальному порядку і спрямовані на відмову від одних та розширення інших видів діяльності, на підвищення продуктивності праці, скорочення персоналу, зміну організаційної структури банку.

Концентрація і централізація банківського капіталу. Для сучасних банківських систем характерним є високий рівень концентрації банківського капіталу, виділення кількох банків – гігантів і перетворення їх в головні нервові вузли всієї економіки.

Основними методами концентрації банківського капіталу є: злиття, поглинання, угоди про співробітництво.

Основною формою ліквідації самостійних банків є злиття, тобто придбання одним банком акцій другого і перетворення його у свій філіал. Сьогодні об'єктом злиття стають великі кредитні установи, які прагнуть таким шляхом зміцнити свої позиції.

У результаті злиття самостійних банків та поглинань одним банком своїх конкурентів на основі об'єднання власності банків створюються банківські монополії, які мають назву банків – трестів. Банки, що входять до складу, втрачають юридичну та комерційну самостійність. Трест базується на пайовій формі власності.

Вищою формою монополістичного об'єднання є створення банківського концерну, коли головне акціонерне товариство стає власником контрольного пакета акцій юридично самостійних банків, які створюють систему дочірних банків, а через них – банків – онуків.

Банківські трести, концерни, холдинги часто укладають між собою угоди, на базі яких формуються об'єднання типу банківських картелів та синдикатів.

Банківський картель – це група банків, між якими досягнуто угоду про проведення єдиної кредитної політики щодо процентних ставок, умов кредитування, виплати дивідендів та ін. Банки при цьому зберігають юридичну незалежність.

Банківський синдикат, або консорціум – тимчасове об'єднання банків з метою спільного проведення окремих операцій: розміщення цінних паперів, кредитування та гарантування великих проектів.

Процеси концентрації та централізації капіталів, інтернаціоналізації фінансових ринків ведуть до появи транснаціональних банків.

Транснаціональні банки – міжнародні банківські монополії, що досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який завдяки зрощуванню з промисловими монополіями дає змогу їм брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг.

Зростання ризиків. Ризик постійно супроводжує банківську діяльність. Одним із парадоксів сучасних кредитних систем розвинених країн є те, що не дивлячись на різні методи регулювання і контролю (які здійснюються як на національному рівні, так і в глобальному масштабі), банківська система ніколи ще не була такою нестабільною як в останні роки. Існуючі методи регулювання діяльності банків досить часто вважаються неадекватними, надзвичайно грубими, що потребує додаткових зусиль щодо розробки нових прийомів і методів оцінки банківських ризиків, а банківські кризи і банкрутства в Норвегії, Швеції, США, фінансово-банківська криза в Азії (Японії, Південній Кореї та інших країнах), Латинській Америці – є тому підтвердженням.

Причинами цього явища є як внутрішні – підвищення ризикованості банківського бізнесу у порівнянні з іншими галузями економіки, так і зовнішні. Середовище, в якому функціонують банки розвивається, змінюється дуже швидко. Цьому сприяє розвиток фінансових інновацій та збільшення об'ємів нових фінансових продуктів та послуг, що призводить до зростання ризиків практично на всіх грошових ринках та ринках капіталів.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні етапи у розвитку грошової системи.
2. В чому полягає суть грошової системи?
3. Назвіть основні елементи грошової системи та дайте їм характеристику.
4. Які типи грошових систем виділяють у відповідності до форм функціонування грошей?
5. Дайте порівняльну характеристику біметалізму та монометалізму.
6. Назвіть різновиди біметалізму, в чому їх особливості.
7. Охарактеризуйте різновидності монометалізму.
8. Виділіть характерні риси паперово-кредитної грошової системи.
9. У чому полягають сутність і функції центрального банку?
10. Назвіть основні функції комерційних банків.
11. Назвіть сучасні тенденції, які мають місце в грошових системах розвинених країн.
12. Охарактеризуйте процеси дерегулювання фінансової сфери та фінансові нововведення.
13. В чому полягають особливості проявів банківської кризи та шляхи її подолання.
14. Дайте характеристику процесам концентрації та централізації банківського капіталу.

ТЕМА 2. ЕВОЛЮЦІЯ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ

2.1. Валютні системи їх суть, види та складові елементи

Валютна система – це державно-правова форма організації міжнародних грошових відносин між державами у межах певного економічного простору, вона є механізмом, який єднає окремі національні економічні системи в єдине світове господарство.

Валютна система покликана створити сприятливі умови для розвитку економічного співробітництва між країнами.

Головним завданням валютної системи є ефективне опосередкування платежів за експортом й імпортом товарів, капіталу, послуг та інших видів діяльності у відносинах між країнами і створення сприятливих умов для розвитку виробництва на основі ефективного міжнародного поділу праці. За допомогою валютної системи здійснюється переміщення економічних ресурсів з однієї країни в іншу; розширюється або обмежується ступінь національної економічної самостійності. Розвиток міжнародних економічних відносин значною мірою визначається характером, рівнем зрілості валютної системи держави і дієвістю функціонування її інститутів.

Види валютних систем прийнято поділяти на:

- національну валютну систему;
- міжнародну (регіональну) валютну систему;
- світову валютну систему.

Національна валютна система – це складова грошових відносин окремої країни, яка охоплює державно-правові форми організації валютних відносин однієї держави з іншими, а також з міжнародними економічними і політичними структурами. Функціонування національної валютної системи юридично визначається і регулюється національним законодавством з урахуванням норм міжнародного права. Її призначення полягає в забезпеченні безперебійних розрахунково-платіжних відносин усіх економічних суб'єктів із зовнішнім світом, накопиченні золотовалютних резервів і їх використанні на користь суспільства, регулюванні співпраці країни зі світовою економічною спільнотою.

Національні валютні системи регулюються шляхом поєднання інтересів різних держав і їх угруповань, а також як результат досягнення компромісів між ними.

Елементи національної валютної системи:

- національна валюта – грошова одиниця країни;
- режим конвертованості національної валюти і характер обмежень;
- валютний паритет і режим курсу національної валюти;
- склад, режим формування та використання золотовалютних резервів;
- форми та організація міжнародних розрахунків;
- статус національних установ, що регулюють валютні відносини, режим внутрішнього валютного ринку і ринку золота.

Міжнародна (регіональна) валютна система – це договірно-правова форма організації валютних відносин між групою держав. Прикладом такої системи є створена в 1979 році Європейська валютна система, до складу якої входять країни-члени Європейського економічного союзу. Міжнародна (регіональна) валютна система розробляється групою держав і закріплюється відповідними договорами між ними, а також тісно пов'язується з національними валютними системами і є складовою частиною світової валютної системи.

Основними елементами міжнародної (регіональної) валютної системи є:

- міжнародна розрахункова одиниця (євро);
- спільні міжнародні валютні фонди;
- злагоджений режим регулювання валютних курсів;
- регіональні кредитно-розрахункові установи.

Світова валютна система – це спеціально розроблена державами і закріплена міжнародними договорами форма організації валютних відносин між всіма країнами або значною частиною країн світу, в рамках якої формуються і використовуються валютні ресурси та здійснюється міжнародний платіжний обіг.

Світова валютна система є функціональною організацією валютних відносин на рівні міждержавних зв'язків через створені на колективних засадах міждержавні валютно-фінансові та банківські установи й організації. Світовий

рівень валютної системи включає низку окремих елементів, кожний з яких юридично визначається відповідними міжнародними договорами та угодами.

Елементи світової валютної системи:

- визначений набір форм міжнародних засобів обігу і платежу (вільно конвертована валюта, міжнародні колективні валюти – євро, СПЗ);
- узаконений режим валютних паритетів і курсів;
- уніфіковані і регламентовані форми і правила міжнародних розрахунків;
- механізм забезпечення платіжно-валютними засобами міжнародного обігу;
- умови взаємної конвертованості валют;
- статус міжнародних (міждержавних) валютно-кредитних організацій, що регулюють валютні відносини;
- режим функціонування міжнародних ринків валюти і золота;
- мережа міжнародних і національних банківських установ, що здійснюють міжнародні розрахунки і кредитні операції, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю.

Принципи та організаційні основи сучасної світової валютної системи були визначені Ямайською угодою країн-членів Міжнародного валютного фонду (1976 рік).

Найбільшої ефективності валютні системи досягають за умови правильної узгодженості національних, міжнародних (регіональних) і світових систем.

У таблиці 2.1 показано істотні відмінності характерних ознак світової та національної валютних систем.

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика основних елементів національної і світової валютних систем

Національна валютна система	Світова валютна система
Національна валюта	Резервні валюти, міжнародні рахункові грошові одиниці
Ступінь конвертованості національної валюти	Умови взаємної конвертованості валют

Паритет національної валюти	Уніфікований режим валютних паритетів
Режим курсу національної валюти	Регламентация режимів валютних курсів
Міжнародна валютна ліквідність країни	Міждержавне регулювання міжнародної валютної ліквідності
Наявність або відсутність валютних обмежень	Міждержавне регулювання валютних обмежень
Міжнародні кредитні обігові кошти, регламентация правил їх використання	Уніфікація правил використання міжнародних кредитних обігових коштів
Регламентация міжнародних розрахунків країни	Уніфікація основних форм міжнародних розрахунків
Режим національного валютного ринку і ринку золота	Режим світових валютних ринків і ринків золота
Національні органи, що обслуговують і регламентують валютні відносини в країні	Міжнародні організації, які здійснюють міждержавне валютне регулювання

Міжнародна валютна ліквідність – здатність країни забезпечувати своєчасне погашення своїх міжнародних зобов'язань платіжними засобами, які задовольняли б кредитора. Міжнародна валютна ліквідність включає офіційні золоті і валютні резерви, рахунки в СПЗ і євро, резервну позицію в МВФ (право країни на автоматичне отримання кредиту в іноземній валюті в межах 25% її квоти).

Міждержавне валютне регулювання здійснює Міжнародний валютний фонд, а в Європейській валютній системі – Європейський центральний банк.

Характерною рисою валютних систем різного рівня є те, що вони постійно змінюються і розвиваються. Загальна причина цих змін – поглиблення і розширення розвитку товарного виробництва, поступові зміни в його механізмах, посилення соціальної орієнтації такого виробництва, різноспрямовані процеси у сфері державного втручання в економіку розвинених держав з метою посилення впливу на формування адекватних форм валютних відносин і грошових коштів у національній і міжнародній сферах.

Цей процес не завжди відбувається плавно і гармонійно, він суперечливий, прокладає собі шлях за допомогою постійних одиничних або загальних валютних криз, які поступово призводять до еволюціонування валютних систем і навіть до заміни однієї валютної системи на іншу, що відбивається як на національній, так і на міжнародній сферах економічних відносин.

2.2. Система золотого стандарту

Еволюція світової валютної системи визначається розвитком і потребами національної і світової економіки, змінами, що відбуваються в цілому у господарстві та міжнародних економічних відносинах. Етапи еволюційного розвитку світової валютної системи представлено в табл. 2.2.

Першою в історії світовою валютною системою була система, заснована на золотому стандарті. Вона сформувалася стихійно наприкінці XIX ст як сукупність національних валютних систем на базі золотого монометалізму. Юридично система золотомонетного стандарту була оформлена міждержавною угодою на конференції в Парижі в 1867р. Згідно з цією угодою золото визнавалося єдиною формою світових грошей. Паризька валютна система базувалася на таких структурних принципах:

1. Основою системи виступав золотомонетний стандарт.
2. Кожна валюта мала свій золотий вміст, відповідно до якого встановлювались і їх золоті паритети. Валюти вільно конвертувались у золото, яке використовувалося як загальновизнані світові гроші.
3. Конвертованість кожної валюти в золото забезпечувалась як всередині, так і за межами країни. Банківські білети вільно обмінювались на золоті монети центральним банком, а із золотих зливків вільно карбувались монети.
4. Зливки вільно обмінювались на монети, а золото вільно імпортувалось й експортувалось та продавалось на міжнародних ринках.
5. Сформувався режим вільно плаваючих курсів валют з урахуванням ринкового попиту та пропозиції але в межах золотих точок. Золоті точки еквівалентні паритету національної валюти з додаванням чи відніманням транспортних та страхових витрат, викликаних матеріальним трансфертом золота. Валютний курс в умовах золотого стандарту може змінюватись лише в обмежених рамках між золотими точками (золотою точкою вивозу та золотою точкою ввозу). Валютний курс, починаючи з якого валютна операція буде прибутковою, називається золотою точкою вивозу. Так само можна визначити і золоту точку вивозу, починаючи з якої власники іноземної валюти, маючи на меті

отримання національних грошей, будуть швидше обертати свою валюту в золото за кордоном, ніж зазнавати втрат, пов'язаних з дуже низьким валютним курсом.

6. Золотий стандарт забезпечував довгострокову рівновагу платіжного балансу. В країні з від'ємним сальдо в результаті руху золотих точок відбувається відплив золота за кордон, що змушує центральний банк цієї країни скорочувати обсяг національної валюти в обігу. Це зменшення грошової маси викликає зменшення відносних цін на національні товари і, таким чином, збільшує їх конкурентоспроможність, дає змогу збільшити експорт і скоротити імпорт, тобто привести обмін до нової рівноваги. І навпаки, додатковий випуск національної валюти, викликаний притоком золота в країну з позитивним сальдо, зумовлює зростання цін на національні товари, яке впливає на зовнішню торгівлю і, відповідно, зменшує позитивне сальдо.

Таким чином, золотий стандарт майже автоматично приводив платіжний баланс до рівноваги. Він відігравав певною мірою роль стихійного регулятора виробництва, зовнішньоекономічних зв'язків, грошового обігу, платіжного балансу, міжнародних розрахунків.

Таблиця 2.2

Основні етапи розвитку світової валютної системи

I - етап	II - етап	III - етап	IV - етап
Золотий стандарт			Паперово-валютний стандарт
<i>Золотомонетний стандарт</i>	<i>Золотозливковий стандарт</i>	<i>Золотовалютний стандарт</i>	
1867р. Паризька конференція – єдиним мірилом світових грошей визнано золото	1922р. Генуезька конференція – національні кредитні гроші почали використовувати як міжнародні платіжні засоби	1944 р. Бреттон-Вудська конференція – впроваджено золото-девізний та доларові стандарти	1976-1978рр. ямайська конференція – юридично завершено демонетизацію золота і замість золотодевізного стандарту офіційно впроваджено стандарт СПЗ (SDR)
Ознаки			
- функціонування золота в якості світових грошей;	- в обігу відсутні золоті монети; - банкноти і	- збереження ролі золота як розрахункової	- поанв демонетизація золота у сфері

<ul style="list-style-type: none"> - фіксація золотого вмісту національної валюти; - наявність фіксованих валютних курсів; - на внутрішньому ринку золото виконує всі функції грошей; - вільне карбування золотих монет; - банкноти і білонні монети вільно розмінюють на золоті. 	<ul style="list-style-type: none"> - білонні монети розмінюються на золоті зливки; - відмінено вільне карбування золотих монет. 	<ul style="list-style-type: none"> - одиниці в міжнародному обігу; - фіксовані валютні курси; - заборона вільної купівлі-продажу золота; - долар у режимі золотого стандарту, прирівнювання до золота. 	<ul style="list-style-type: none"> - валютних відносин; - анульовано офіційну ціну на золото та фіксацію масштабу цін; - перетворення колективної одиниці СПЗ на головний резервний актив та засіб розрахунку; - впровадження плаваючих валютних курсів національних одиниць
--	---	--	--

Протягом майже ста років до першої світової війни лише долар США та австрійський талер були девальвовані. Золотий вміст фунта стерлінгів та французького франка був незмінним у 1815-1914 рр. Використовуючи провідну роль фунта стерлінгів у міжнародних розрахунках (80% у 1913р.), Великобританія покривала дефіцит платіжного балансу національною валютою.

Характерною особливістю золотомонетного стандарту було те, що міжнародні розрахунки здійснювались головним чином шляхом використання переказних векселів (тратт), які виписувались у національній валюті. Золото використовувалося для оплати пасивного сальдо балансу міжнародних розрахунків країни.

Перевагами золотомонетного стандарту можна назвати її універсальність і спільність національних та міжнародних розрахунків.

Проте розрахунки золотими монетами зменшували гнучкість цієї валютної системи, яка була особливо необхідна в кризових ситуаціях, зростання золотих запасів відбувалося повільніше, ніж обсягів товарів, використання золотих монет для всіх видів розрахунків призвело до їх виведення з обігу (шляхом осідання у громадян), що знижувало розрахункові можливості та поступово призводило до відмови від жорсткого золотомонетного стандарту.

Недоліки золотомонетного стандарту та наслідки світової війни обумовили перехід до золотозливкового та золотодевізного стандартів.

У 1922 р. на Генуезькій міжнародній економічній конференції країни домовились про створення нової валютної системи. За своїми ознаками вона стала грошовою системою золотозливкового і золотодевізного стандартів.

При золотозливковому стандарті золото здебільшого застосовується в міжнародних розрахунках.

Генуезька валютна система функціонувала на таких основних принципах:

1. Основою системи виступали як золото, так і девізи – іноземні валюти. Національні кредитні гроші використовувались як міжнародні платіжно-резервні засоби. Але в міжвоєнний період статус резервної валюти не був офіційно закріплений за жодною з валют, а долар США та англійський фунт стерлінгів виступали як суперники в боротьбі за лідерство у цій сфері.

2. Збережені золоті паритети. Конверсія валют в золото стала здійснюватись не лише безпосередньо, а й опосередковано, через іноземні валюти.

3. Відновлено режим валютних курсів, які вільно коливалися.

4. Валютне регулювання здійснювалось у формі активної валютної політики, міжнародних конференцій та нарад.

На базі Генуезької валютної системи склалися три валютні зони: стерлінгова, доларова і франка.

Валютна зона – це угруповання країн, економічно, валютно й фінансово залежних від держави, яка очолює валютну зону (держава-лідер). Метою створення валютної зони є підсилення конкурентних позицій країни-лідера на міжнародній арені. Для валютної зони характерні такі особливості:

- курс валют прив'язується до валюти держави-лідера;
- міжнародні розрахунки країн-учасниць валютної зони здійснюються у валюті держави-лідера;
- валютні резерви країн-учасниць зберігаються в державі-лідері;
- забезпеченням залежних валют є казначейські векселі та облігації державних позик країни-лідера.

Стерлінгова валютна зона, що очолювалася Великобританією, була утворена 1931 р. До її складу входили країни Британської співдружності (крім Канади та Ньюфаундленда), Гонконг, Єгипет, Ірак і Португалія. Згодом до неї приєдналися Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Японія, Греція та Іран.

Доларова валютна зона, що очолювалася США, була утворена в 1933р. До її складу входили Канада і країни Центральної та Південної Америки.

Валютна зона франка, що очолювалася Францією, була утворена у 1933р. До її складу увійшли Бельгія, Нідерланди і Швейцарія. Згодом приєдналися Італія, Чехословаччина та Польща. Під час Другої світової війни всі валютні зони перестали існувати.

Напередодні другої світової війни в ряді країн відбулася масова девальвація валют, практично не залишилося жодної стабільної валюти. Об'єктивна реальність вимагала створення нової, більш ефективної міжнародної валютної системи.

2.3.Бреттон-Вудська валютна система

На міжнародній конференції в Бреттон-Вудсі в 1944 р. провідними країнами Заходу були узгоджені основні принципи валютно-фінансового механізму, відомого як третя світова, або Бреттон-Вудська валютна система. Передумови Бреттон-Вудської системи були сформовані в 30-х роках унаслідок розпаду механізму міжнародних розрахунків, заснованого на золотевізному стандарті. Основою Бреттон-Вудської системи стала система золотовалютного стандарту, яка згодом трансформувалась у систему золотодоларового стандарту.

Метою запровадження цієї валютної системи було відновлення вільної торгівлі та встановлення стабільної рівноваги системи міжнародних розрахунків на базі фіксованих валютних курсів.

Основними принципами функціонування Бреттон-Вудської валютної системи були:

1. Визнання долара як основної міжнародної резервної та розрахункової валюти, у котрій вимірювалася ціна золота, що дорівнювала 35 дол. за тройську

унцію. Золотий вміст долара становив 0,88571 грамів. Тому цю систему ще називають золотодоларовим стандартом.

2. Підтримка США обміну долара на золото (за вказаним фіксованим вмістом) для казначейств і центральних банків інших країн, чиї валюти також мали певний золотий вміст і не могли відхилитися від нього більш ніж на 1% в обидва боки.

3. Створення Міжнародного валютного фонду (МВФ), що надавав його членам кредитну допомогу для здійснення валютної інтервенції. У цих цілях країни-учасниці МВФ сформували фонд міжнародних резервів за рахунок внесків в нього у формі національних валют (75%) та золота чи доларів (25%), причому квота кожної держави визначалася її національним доходом, кількістю населення та місцем у світовій торгівлі.

4. Встановлення усіма країнами-членами системи твердих паритетів своїх валют до долара і підтримка шляхом валютної інтервенції їхніх курсів на рівні цих паритетів, не допускаючи (без згоди МВФ) відхилень більш ніж на 10% в той чи інший бік. Інакше країна повинна була девальвувати свою валюту (за пасивним платіжним балансом) або ревальвувати її (за активним платіжним балансом), але з обов'язковою згодою МВФ.

При збереженні в цілому золотодевізного стандарту та кінцевих розрахунків золотом, долар США був визначений світовою резервною валютою і міг обмінюватися на золото центральними банками інших країн за фіксованим курсом. Бреттон-Вудська валютна система протягом 50-60-х років сприяла розвитку міжнародних економічних зв'язків. Водночас вона містила глибокі внутрішні суперечності. Розмін паперового долара на золото за офіційною ціною можливий лише в умовах стабільності його купівельної спроможності. Ця умова є також необхідною для підтримання сталості курсових співвідношень. Проте забезпечити це в умовах паперово-грошового обігу виявилось неможливим.

Основними причинами розпаду даної валютної системи були:

1. Нестабільний та суперечливий розвиток світової економіки, що неодноразово виявлявся у циклічних кризах.

2. Посилення інфляційних процесів негативно впливало на світові ціни та конкурентоспроможність фірм. Різні темпи інфляції у різних країнах впливали на динаміку курсу валют

3. Нестабільність платіжних балансів.

4. Невідповідність принципів Бреттон-Вудської системи новому співвідношенню сил у світовому економічному просторі. Валютна система, що базувалась на міжнародному використанні національних валют – долара та фунта стерлінгів – увійшла у суперечність з інтернаціоналізацією світогосподарських зв'язків.

5. Право володарів доларових авуарів обмінювати їх на золото увійшло у суперечність з можливістю США виконувати дане зобов'язання, а це, у свою чергу, ще більше підривало довіру до долара. Офіційна ціна золота стала різко відхилятися від ринкової ціни, її міждержавне регулювання стало неможливим. У результаті штучні золоті паритети втратили свій зміст.

6. Дезорганізуюча роль транснаціональних корпорацій у валютній сфері. Транснаціональні корпорації володіли значними короткостроковими активами в різних валютах, які більше ніж вдвоє перевищували валютні резерви центральних банків. Вони перебували поза межами національного контролю і в прагненні одержати прибутки брали участь у валютних спекуляціях.

Посилення світової конкуренції в 60-х рр. призвело до кризи Бреттон-Вудської валютної системи, яка тривала майже 10 років. В 1973р. за результатами міжнародної конференції в Парижі система твердих обмінних курсів валют перестала існувати, що ознаменувало кінець даної валютної системи і обумовило перехід до нової валютної системи.

2.4. Ямайська валютна система

Враховуючи зміни світової економічної ситуації, 1976 р. провідні країни на Ямайській нараді Міжнародного валютного фонду в м. Кінгстоні заклали основи чинного валютного механізму. Кінгстонська угода поклала початок утворенню Ямайської валютної системи. Ця система почала функціонувати з квітня 1978р.

Визначальними принципами даної валютної системи є:

1. Визнання міжнародними резервними та розрахунковими валютами поряд із долларом США валют інших країн та СПЗ. Як резервні валюти використовуються німецька марка, швейцарський франк, а з 1975р і японська єна. Базою Ямайської валютної системи було проголошено СПЗ – спеціальні права запозичення у МВФ (SDR – Special Drawing rights).

2. Витіснення золота з міжнародних розрахунків скасуванням золотих паритетів валют та офіційної ціни на золото. Це означало повну демонетизацію золота у сфері міжнародних валютних відносин. відповідно до цього у Нью-Йорку, Чикаго, Токіо та інших центрах світової торгівлі сформувалися міжнародні ринки золота. Водночас золото залишилося у складі офіційних золотовалютних резервів країн як високоліквідний товар.

3. Офіційне визнання плаваючих валютних курсів. Це не означає відсутність будь-якого втручання держав у валютний ринок. Центральні банки через валютну інтервенцію обмежують коливання курсів своїх валют, але не навколо раніше фіксованих паритетів, а навколо ринкових курсів, що стихійно складаються. Водночас посилюється міждержавне валютне регулювання та контроль за функціонуванням світової валютної системи через МВФ.

4. Ямайська валютна система розвивається за принципами поліцентризму: вона, з одного боку, підпорядкована централізованим регулюючим діям, з іншого – має досить розвинену мережу автономних (регіональних) валютних структур.

На рубежі 60-70-х років під впливом дії внутрішніх і зовнішніх факторів на перший план виходить тенденція до регіонального валютного співробітництва, до створення регіональних валютних угруповань. Саме ямайські угоди законодавчо дозволяють їх утворення, оскільки передбачалося, що країна-член МВФ може вибирати як критерії для визначення паритету своєї валюти або СПЗ, або ту чи іншу валюту, або валютний кошик.

2.5. Європейська валютна система

Європейська валютна система, започаткована ще в перші повоєнні роки, є результатом і водночас одним із важливих інструментів європейської інтеграції.

Вона є міжнародною регіональною валютною системою, підсистемою Ямайської валютної системи. Країни-члени Європейського економічного союзу, об'єднавшись у валютний союз, мають єдину колективну валюту – євро.

Як і світова валютна система, Європейська валютна система також пройшла певні етапи становлення і розвитку:

I-й етап – 1947 –1950 рр – укладення валютних угод між країнами Західної Європи на двосторонній основі з метою взаємного регулювання платіжних балансів безготівкових розрахунків. заліку взаємних вимог, пільгового кредитування;

II –й етап - 1950-1958 рр. – створення Європейського платіжного союзу (17 країн), розрахунки в межах союзу здійснюються за допомогою умовної розрахункової одиниці – епуніта, яка за золотим вмістом прирівнювалась до 1 дол. Ця одиниця стала прототипом європейської валютної одиниці;

III – й етап – 1959-1978рр. - 31 січня 1959 року почав функціонувати Європейський валютний Союз (ЄВС), у якому продовжували співробітництво усі 17 країн, що входили до колишнього Європейського платіжного союзу. Згодом зі структури ЄВС виокремився Валютний союз країн – учасниць Спільного ринку. Програма створення цього союзу була розроблена спеціальною комісією, яку очолював колишній прем'єр-міністр Люксембургу П. Вернер. Після прийняття 1971р цієї програми Радою Міністрів ЄВС зазначений документ дістав назву “План Веренера”, реалізація якого мала важливе значення у розвитку не лише європейських, а й світових валютних відносин.

IV – етап 1978 – 1991 рр. – пов'язаний з трансформацією Європейського валютного союзу у Європейську валютну систему. Європейська валютна система була створена за рішенням Європейської Ради у 1978 році і почала діяти з 13 березня 1979 року. Спочатку учасниками цієї системи були 8 країн-членів Європейського економічного співтовариства (Німеччина, Франція, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Італія, Ірландія, Данія). Механізм Європейської валютної системи складався з трьох основних елементів: європейської валютної одиниці, яка отримала назву екію; режиму спільного коливання валютних курсів – так звана “суперзмія”; Європейського фонду валютної співпраці. Вирішальною умовою для

досягнення цілей, пов'язаних зі створенням Європейської валютної системи, стало створення європейської валютної одиниці і спільних резервів для забезпечення її стабільності. ЕКЮ визначалася на базі валютної корзини 12 країн ЄС, взятих із питомою вагою, пропорційно частці цих держав у ВВП Європейського Союзу. До 1992 року ЕКЮ залишалася умовною розрахунковою одиницею.

V – етап – 1991-1993 роки – підписання Маастрихського договору, який передбачав процедуру створення єдиного європейського економічного та валютного простору на базі євро. Упродовж цього етапу було знято обмеження на вільний рух капіталів у Європейському Союзі та реалізовано національні програми наближення грошових і бюджетних політик.

VI – етап – 1994-1998рр – проведена підготовка до запровадження єдиної валюти – євро, засновано Європейський інститут (що став праобразом Європейського центрального банку), сформовано критерії входження в європейський валютний союз. Основними серед них є:

- інфляція може перевищувати рівень, який існує у трьох країнах-членах з найстабільнішими цінами (щонайбільше на 1,5%);
- розмір бюджетного дефіциту не повинен перевищувати 3% внутрішнього валового продукту цієї країни;
- рівень процентних ставок за довгостроковими кредитами може перевищувати рівень трьох найнижчих пунктів ставок у країнах ЄС щонайбільше на 2%;
- коливання обмінних курсів національних валют (за відсутності девальвації у попередні роки) допускаються у межах, встановлених для ЄС ($\pm 2,25$).

У результаті впровадження цього етапу в травні 1998р. у валютний союз увійшли 11 країн Європи: ФРН, Франція, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Данія, Іспанія, Ірландія, Португалія, Італія та Австрія.

VII – етап – 1999 –2002рр. – відбувався безпосередній перехід до єдиної європейської валюти, розпочато діяльність Європейської системи центральних банків (включаючи Європейський центральний банк та центральні банки країн

зони євро), проведено заміну національних валют на євро, конвертовано банківські рахунки на єдину європейську валюту.

Питання для самоконтролю

1. Сформулюйте суть валютної системи.
2. У чому полягає основне завдання валютної системи?
3. Які види валютних систем виділяють?
4. Охарактеризуйте національну валютну систему.
5. Дайте порівняльну характеристику міжнародної та світової валютної системи.
6. Що таке валютна зона, які валютні зони склалися історично?
7. Розкрийте особливості функціонування системи золотого стандарту.
8. Назвіть визначальні принципи організації Бреттон-Вудської валютної системи.
9. Які основні причини утворення та принципи функціонування Ямайської валютної системи.
10. Назвіть основні етапи становлення та розвитку Європейської валютної системи.

ТЕМА 3. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА США

3.1. *Грошова система США*

Важливу роль в еволюції і формуванні сучасної грошової системи США відіграли два компоненти:

- металевий обіг на основі благородних металів (золотомонетний стандарт як основа грошової системи проіснував у США майже півтора століття). У порівнянні із європейськими країнами це менше, оскільки власна грошова система на американському континенті почала формуватися тільки наприкінці XVIII ст.;

- кредитний обіг на базі банкнот федеральних резервних банків, який функціонує й зараз.

У XVIII ст. грошовий обіг на Американському континенті обслуговувався англійськими фунтами стерлінгів та іспанськими срібними доларами. Роком народження американської національної валюти вважається 1785 – рік, коли Конгрес США оголосив національною грошовою одиницею долар США.

У 1792 році було прийнято Закон про карбування монет, який фактично й поклав початок формуванню національної грошової системи. На основі цього закону в країні офіційно запроваджувався біметалізм. Долар був одночасно визначений як еквівалент 371,25 гран чистого срібла та/або ж як вага 24,75 гран чистого золота. Таким чином, було зафіксовано вартісне співвідношення золота і срібла – 15:1. Основною срібною монетою було оголошено срібний долар, основною золотою монетою – десятидоларова монета із зображенням орла, яка містила 247,5 гран чистого золота. Карбувалися також золоті пів-орли (5 доларів) і чвертьорли (2,5 дол.), із пропорційним вмістом золота. У сріблі карбувалися півдолара, чверть долара, 10 центів і 5 центів із відповідним вмістом срібла.

Війна 1812-1815 рр. мала негативні наслідки для грошової системи. В цей період було випущено казначейських білетів на суму майже 15,46 млн. дол. казначейські білети стимулювали інфляцію в результаті якої спостерігається вплив за межі країни золота і срібла.

На початку 1850-х років змінилися ціни на золото, таким чином в США встановилася ідилія реального біметалізму.

Найбільше золотих монет у складі готівкового грошового обігу в США було перед громадянською війною: у 1860 р. їх питома вага досягла майже половини готівкової грошової маси. Під час громадянської війни, коли вільний обмін паперових грошей на золото було скасовано й емісія незабезпечених паперових грошей різко зросла, населення почало зберігати золоті монети як скарб.

Поява банкнот у складі грошової системи США припадає на кінець XVIII ст.. Під час громадянської війни 1861-1865 рр. в США вперше – і на довгих два десятиріччя – була встановлена система нерозмінних паперових грошей, яка призвела до інфляції. Ще одним із наслідків Громадянської війни, правда позитивним, стали зміни у банківській системі. Федеральний уряд заборонив банкам штатів емісію банкнот і створив нову квазіцентралізовану загальнодержавну банківську систему, національну банківську систему, яка й стала прототипом Федеральної резервної системи. Тільки національні комерційні банки, які були створені на основі закону “Про національну банківську систему” мали право емісії банкнот, але в межах куплених кожним із цих банків та зданими на зберігання в казначейство суми облігацій державної позики.

Уряд США скористався нерозмінним паперово-грошовим стандартом. У 1862 році Конгрес дав дозвіл на емісію 150 млн.дол нових банкнот (які отримали назву «грінбеки») для оплати зростаючих військових витрат. Ці грінбеки отримали статус законного платіжного засобу по всіх боргах як державних так і приватних, окрім одного – міністерство фінансів виплачувало золотом і сріблом проценти по державному боргу. Крім того, були передбачені механізми конвертації грінбеків по номіналу в облігації США, проте даною можливістю майже ніхто не скористався, і через рік такий механізм було відмінено.

У повоєнні роки питома вага золотих монет у готівковому грошовому обігу становила близько 10%. Максимальне збільшення питомої ваги золотих монет сталося у 1900 р., коли їх частка у грошовому обігу перевищила 29%. Після цього відбувається поступове їх зменшення.

Важливим кроком для зміцнення грошової системи США й упорядкування емісії грошей стало законодавче затвердження в 1900 р. золотого стандарту, який проіснував до 1934р.

Падіння ролі золотих монет у готівковому обігу до початку XX ст. – об'єктивний процес, і пояснюється змінами у складі грошової системи під впливом розвитку економіки країни. В цей період зростає кількість розрахунків через банки з використанням кредитних інструментів, водночас у складі готівкового монетного обігу збільшується частка банкнот. Їх золоте забезпечення мало значний вплив на становлення й розвиток грошової системи США наприкінці XIX – початку XX ст.

Головним недоліком системи грошової емісії США кінця XIX – початку XX ст. була її нееластичність. Національна банківська система не здатна була забезпечити достатню еластичність грошової маси, оскільки банки не могли за власним бажанням нарощувати емісію грошей і збільшувати видачу кредитів, особливо в періоди спадів. Національна банківська система не забезпечувала національним банкам достатньо можливостей для розширення кредиту.

Тому однією з головних цілей Федерального резервного акту 1913 року було створення системи еластичної грошової емісії, контрольованої державою.

Відповідно до Федерального резервного акту вся територія країни була поділена на 12 округів, у кожному з яких створювався федеральний резервний банк. Діяльність цих банків координувало правління у Вашингтоні. Ці банки діючи як сукупний центральний банк, були наділені правом монопольної емісії банкнот – федеральних резервних білетів, які спочатку забезпечувалися комерційними і банківськими векселями. В 1917 році було запроваджено 40-процентне покриття банкнот золотом. Із подальшим розвитком економіки та з метою забезпечення потреб зростаючого товарообороту грошовими знаками, а також для покриття потреб бюджету, грошова емісія дедалі частіше починає використовуватися як інструмент антициклічного регулювання. Тому, банки прагнули розширення емісії платіжних засобів в зв'язку з чим у 1932 році було прийнято Закон Гласа-Стігола, яким і було розширено коло банківських активів, які підлягали переобліку Федеральним резервом. Таким чином, банки одержали можливість використовувати як забезпечення емісії банкнот державні цінні папери.

Слід відзначити, що негативні наслідки Першої світової війни для грошової сфери США були менш негативними і відчутними аніж у інших європейських країнах. Це було обумовлено тим, що США на два з половиною роки пізніше вступили у війну, що дало змогу де-юре зберегти довоєнний золотий стандарт. Проте де-факто США припинили експорт золота під час війни, що фактично свідчило про відмову від золотого стандарту. В березні 1919 року, коли валютні ринки знову стали вільними, стало відомим що долар зберіг довоєнний золотий паритет (приблизно 1/20 частина унції золота), на відміну від європейських паперових грошей, які знецінилися і стали нерозмінними на золото. Але кількість золотих монет в обігу різко скоротилася. Розрахунки банкнотами та чеками зайняли домінуючу позицію. Ще до кризи 1929-1933 років велика кількість золотих грошей була акумульована в приватних власників та банків.

США були змушені відмовитися від золотого стандарту через економічну кризу 1929-1933 рр., і це в свою чергу призвело до радикальних змін в економіці та грошовій системі.

Основними важливими заходами щодо реформування грошової системи в цей період були:

- відмова від золотомонетного обігу;
- девальвація долара.

У ході реформи грошової системи під час кризи державна влада США фактично провела націоналізацію монетарного золота. Це було зроблено шляхом прийняття відповідних законодавчих актів які зобов'язували банки і фірми продати наявне в них золото федеральним резервним банкам та казначейству за офіційним курсом. Запроваджувалася заборона на володіння монетарним золотом і операції з ним для приватних осіб, банків компаній. Ці заходи дозволили запобігти спекуляції дорогоцінним металом в умовах нестабільності грошової системи після кризи. На початку 1934 р. проведено девальвацію долара США. І хоча офіційний золотий вміст було встановлено, обмін доларів на золото у внутрішньому обігу припинився і діяв тільки у сфері валютних розрахунків до 1971р.

У роки Другої світової війни грошово-кредитна система США активно використовувалася для фінансування військових витрат уряду. Загальна сума портфелю облігацій Федеральної резервної системи наприкінці 1945 року сягала 23,3 млрд. доларів проти 2,5 млрд. доларів у 1939 – му році. Такий процес супроводжувався відповідно збільшенням випуску грошей в обіг.

Негативними проявами які мали місце в грошовій системі США у повоєнні роки була інфляція, основною причиною якої була надмірна грошова емісія незабезпечених товарами грошей, а також підвищення попиту на товари та величезне зростання цін на чорному ринку.

Наприкінці 60 – початку 70-х років значно погіршилися валютні позиції США, що відобразилося у пасивному сальдо платіжного балансу.

Девальвацію долара було проведено у грудні 1971 – го року (золотий вміст і курс долара знизилися на 7,9%) та у 1973 році ще на 10%. У 1976 році було відмінено офіційну ціну на золото і заборонено використовувати його як основу для встановлення паритету валют. З цього часу долар став вільно коливатися, а ціна золота різко зросла.

Сьогодні у США грошову емісію здійснюють декілька емітентів: казначейство, Федеральна резервна система і комерційні банки. Казначейство випускає в обіг дрібні купюри (1,5,10 дол.) та розмінну монету (1.5,10,25 та 50 центів), ФРС – купюри номіналом 20,50,100 дол.

Втім, грошова маса у США складається не лише з монет та паперово-кредитних грошей. На протязі XX ст. трансакційні депозити (тобто депозити кошти з яких можуть бути переказані іншим особам у вигляді платежів за угодами, що здійснюються за допомогою чеків чи електронних грошових переказів) в депозитних установах поступово замінили готівкові гроші і стали домінуючою формою грошей в США.

3.2. Характеристика кредитної системи США

Кредитна система США характеризується як ринково орієнтована з великою кількістю різних фінансових посередників. Загальна структура кредитної системи США приведена на рис. 4.

Основу кредитної системи становить банківська система, яка у своєму розвитку пройшла досить складний еволюційний шлях. Більш загальну і завершену форму вона почала здобувати у 1776 році, після того як американські колонії завоювали незалежність. У головних комерційних центрах країни: Філадельфії, Нью-Йорку, Бостоні і Балтіморі були створені комерційні і ощадні банки. Збільшення кількості банків спричинило численні дебати з приводу того яку роль і місце вони займають в суспільстві, а також як їх потрібно регулювати.

У 1791 році на наполегливу вимогу Роберта Моріса й Олександра Гамільтона перший чартер, тобто офіційний дозвіл на здійснення банківської діяльності з боку уряду, був наданий Банку Північної Америки на 20 років. На протязі цих років банк поступово розширювався і заснував 8 філій у головних портах. В цей період загострюються антибанківські настрої, які спрямовуються головним чином на боротьбу із створенням філій.

У результаті різних дискусій з питань національних банків і їхньої філійної діяльності, у 1811 р. Конгрес вирішив продовжувати політику видачі чартерів. В період з 1791 по 1811рр. кількість виданих чартерів зросла з 6 до 246.

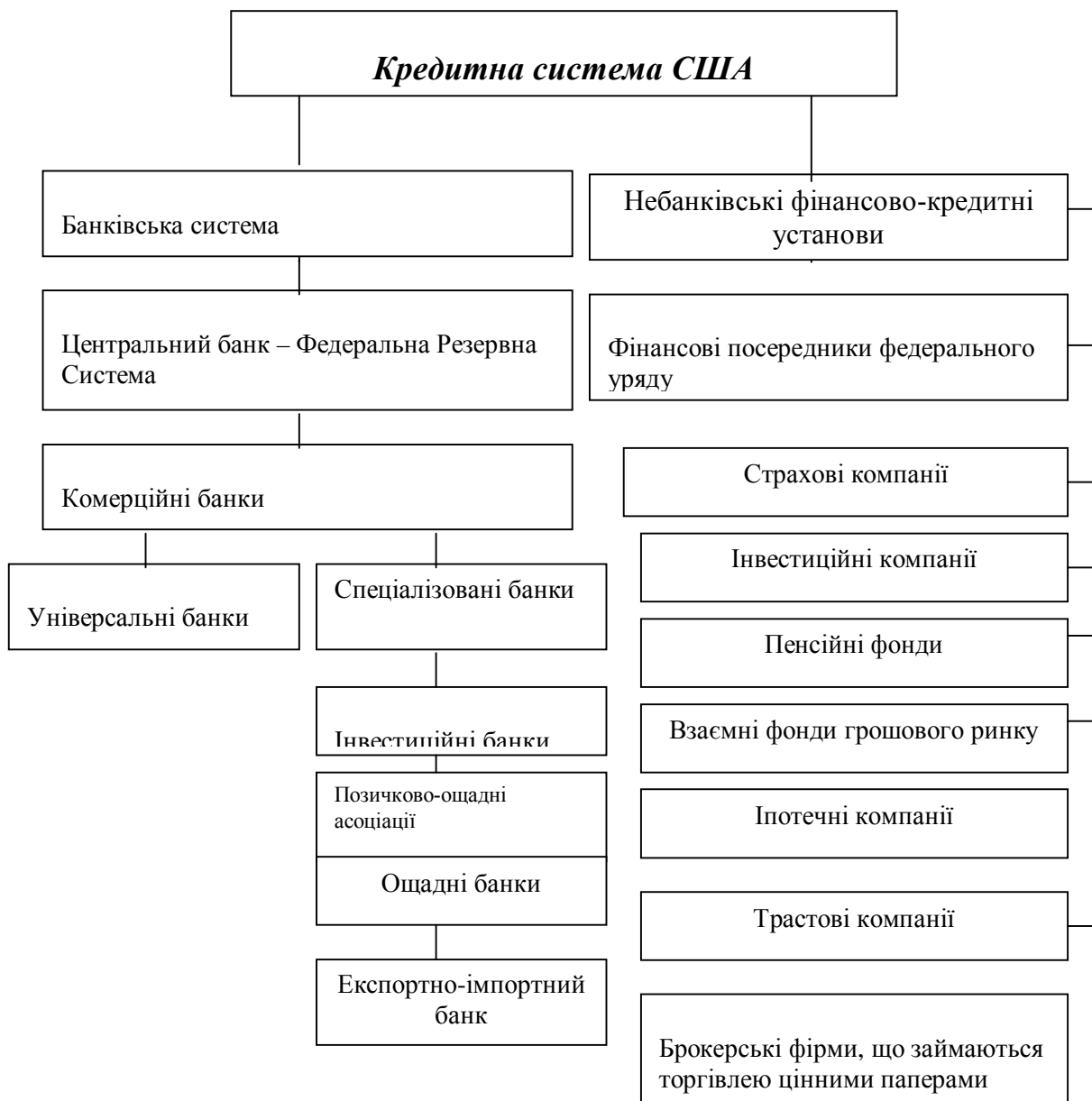

Рис. 3.1. Інституційна структура кредитної системи США

З розширенням мережі філій виникає питання щодо регулювання їхньої банківської діяльності.

У 1857 р. Конгрес прийняв рішення щодо проведення банківської реформи наслідком якої було створення у 1863-1864 рр. системи національних банків, підпорядкованих Контролеру грошового обігу у Вашингтоні. Установлювався мінімальний розмір капіталу цих банків, їх періодична звітність перед федеральними органами, обв'язкове резервування.

Створення національних банків не усунуло недоліків банківської системи США. Ця система була негнучкою і відповідно нездатною реагувати на коливання попиту як сезонного, так і кризового характеру. Всі ці риси дуже яскраво проявилися під час кризи 1907 року, що відповідно і підтвердило необхідність

створення центрального емісійного органу. У 1908 році було засновано Національну комісію з грошового обігу, результати діяльності якої матеріалізувалися у створенні Федеральної резервної системи (ФРС). Відповідно до Федерального Резервного Акту 1913 року було створено 12 резервних банків по всій країні (Бостон, Нью-Йорк, Філадельфія, Клівленд, Річмонд, Атланта, Чикаго, Св. Луїс, Міннеаполіс, Канзас, Даллас і Сан-Франциско), на які покладено виконання функцій центрального банку. За своєю структурою вона значно відрізняється від центральних банків європейських країн.

Головними функціями Федеральної резервної системи є:

- здійснення впливу на пропозицію грошей та кредиту;
- регулювання діяльності та нагляд за фінансовими інституціями;
- роль банківського та фінансового представника держави.

З вищезгаданих функцій найважливішою є саме контроль за зростанням грошової маси і кредиту, тобто проведення монетарної політики.

Завдання політики ФРС пов'язані з головними цілями держави в галузі економіки: високим рівнем зайнятості, стабільними цінами, економічним зростанням та рівновагою у міжнародних платежах. Сама по собі Федеральна резервна система не може досягнути вказаних цілей, але вона здатна багато зробити для створення сприятливої ситуації з грошима і кредитами для їх досягнення.

ФРС становить незвичне поєднання державних та приватних елементів і централізованих та децентралізованих складових. Одним із основних принципів, покладених в її основу є врахування інтересів місцевих банків щодо недопущення централізації управління грошово-кредитною системою країни. Відповідно до цього принципу і відбувся розподіл території країни на 12 резервних округів.

Правовий статус ФРС обумовлений тим, що федеральні резервні банки тісно пов'язані з урядом США й усією системою державних установ. Проте, федеральні резервні банки формально не є державними, оскільки їхній капітал утворюється за рахунок внесків приватних комерційних банків, які стають членами ФРС.

Організаційна структура Федеральної резервної системи зображена на рис.3.2.

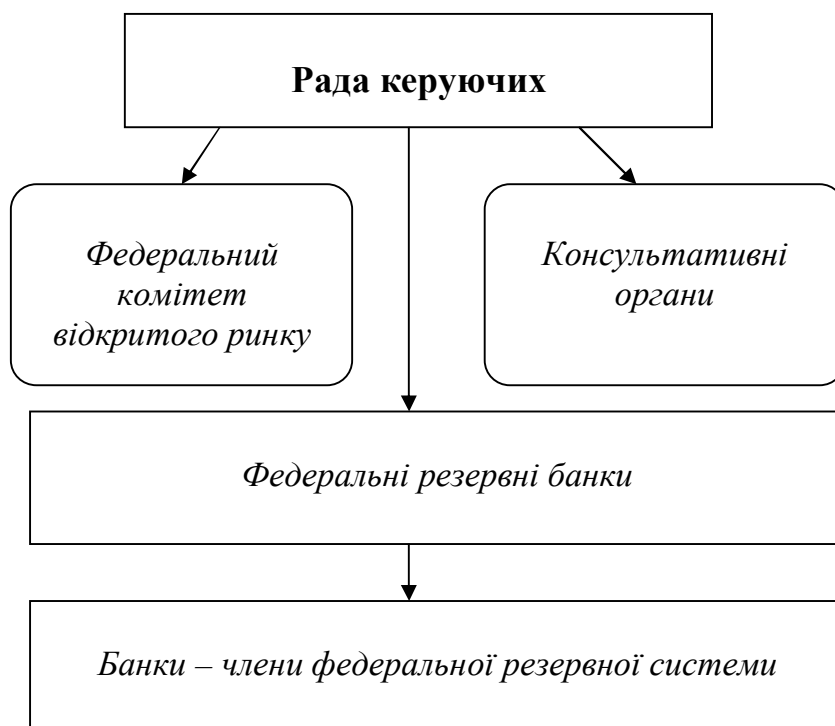

Рис.3.2. Організаційна структура Федеральної резервної системи

Очолює Федеральну резервну система Рада керуючих, яка складається із семи членів, які призначаються на 14-річний термін президентом США після консультацій та за згодою сенату. Члени Ради, що відпрацювали повний термін, не можуть бути призначені ще раз і повинні обиратися з різних федеральних резервних округів. Голова Ради та його заступник призначаються президентом з її членів на 4-річний термін і можуть бути призначені вдруге.

Основні функції Ради керуючих ФРС:

нагляд за банками штатів-членами ФРС та усіма банківськими холдинговими компаніями;

здійснення нагляду за діяльністю федеральних резервних банків;

встановлення норм обов'язкових резервів, які банки-члени мають зберігати на рахунках у федеральних резервних банках;

розгляд та затвердження облікових ставок, що встановлюються федеральними резервними банками;

визначення політики ФРС у сфері операцій з цінними паперами;

прийняття рішень про відкриття філій у резервних округах.

Федеральний комітет відкритого ринку було створено у 1936 році при Раді керуючих. Цей комітет є найважливішим органом ФРС, що формує її грошову політику, оскільки відповідає за політику сприяння економічному зростанню, зайнятості населення, стабільності ціноутворення та сталості механізму міжнародної торгівлі й платежів. основною функцією комітету є вплив на кон'юнктуру ринку через механізм фінансового та грошового ринків.

До складу комітету входить сім членів Ради керуючих та п'ять представників від федеральних резервних банків.

До консультативних органів Федеральної резервної системи належать: Федеральна консультативна рада, Консультативна рада з питань стану споживачів та Консультативна рада з питань діяльності ощадних установ.

Федеральна консультативна рада проводить наради з Радою керуючих з економічних та банківських питань та дає рекомендації щодо діяльності ФРС. До ради входять 12 членів – по одному від кожного округу ФРС. Рада повинна збиратися у Вашингтоні щонайменше чотири рази на рік.

Консультаційна рада з питань становища споживачів була створена у 1976 р. Даний орган консулює Раду керуючих із питань захисту інтересів споживачів при використанні споживчих кредитів. До складу Ради входить 30 членів, які представляють інтереси широкого загалу клієнтів та кредиторів.

Консультаційна рада з питань діяльності ощадних установ була створена у 1980 році і основною її функцією є надання інформації Раді керуючих та результати аналізу проблем ощадних установ. До складу ради входять представники ощадних банків, позиково-ощадних асоціацій, кредитних спілок.

Федеральні резервні банки створені Конгресом США як функціональні органи централізованої банківської системи країни. Ці банки здійснюють оперативний зв'язок з іншими комерційними банками. Кожний з дванадцяти резервних банків обслуговує певний регіон країни, а також має відділення в межах свого округу для допомоги в наданні послуг депозитним установам та громадянам. Очолює кожний такий банк правління із дев'яти директорів (шестеро

обираються банками-членами округу, троє призначаються Радою керуючих, і один із них стає головою правління).

Функції федеральних резервних банків:

емісія готівкових коштів;

зберігання обов'язкових резервів банків-членів ФРС;

кредитування комерційних банків;

фінансове обслуговування казначейства США.

Банки-члени ФРС становлять близько 40% усіх комерційних банків США. Національні банки, тобто банки, які отримали чартер від відділу контролера грошового обігу США (від федерального уряду) зобов'язані бути членами ФРС. Банки штатів (отримали чартер від уряду штату) можуть приєднатися до неї, виконавши для цього певні вимоги. Кожен банк-член ФРС зобов'язаний купувати державні цінні папери (на суму 6% власного сплаченого капіталу) в окружному резервному банку та прийняти умову обов'язкових ретельних перевірок їх операцій представниками ФРС.

Комерційні банки. Комерційні банки відіграють особливу роль у кредитній системі США і поділяються на універсальні та спеціалізовані комерційні банки.

Універсальні банки - тип комерційних банків, які здійснюють усі види банківських операцій, включаючи кредитування приватних компаній фізичних осіб, фермерів та держави, розміщують депозити, здійснюють розрахунково-касове обслуговування, міжнародні валютно-розрахункові операції, управління активами та інші послуги. Найбільш розповсюдженим типом комерційних банків у США – є безфілійний банк – банк без філіалів. Кількість банків станом на 2000 рік становила 38 тис. Однак, структура банківської системи США постійно змінюєт

ься. Великі монополії намагаються обминути заборону на відкриття відділень за межами штату шляхом створення банківських холдинг-компаній (БХК). Банківська холдинг-компанія - це корпорація, що здійснює контроль над одним чи більше банками через володіння пакетом акцій цього (цих) банків. Типова структура банківського холдингу представлена на рис. 3.3.

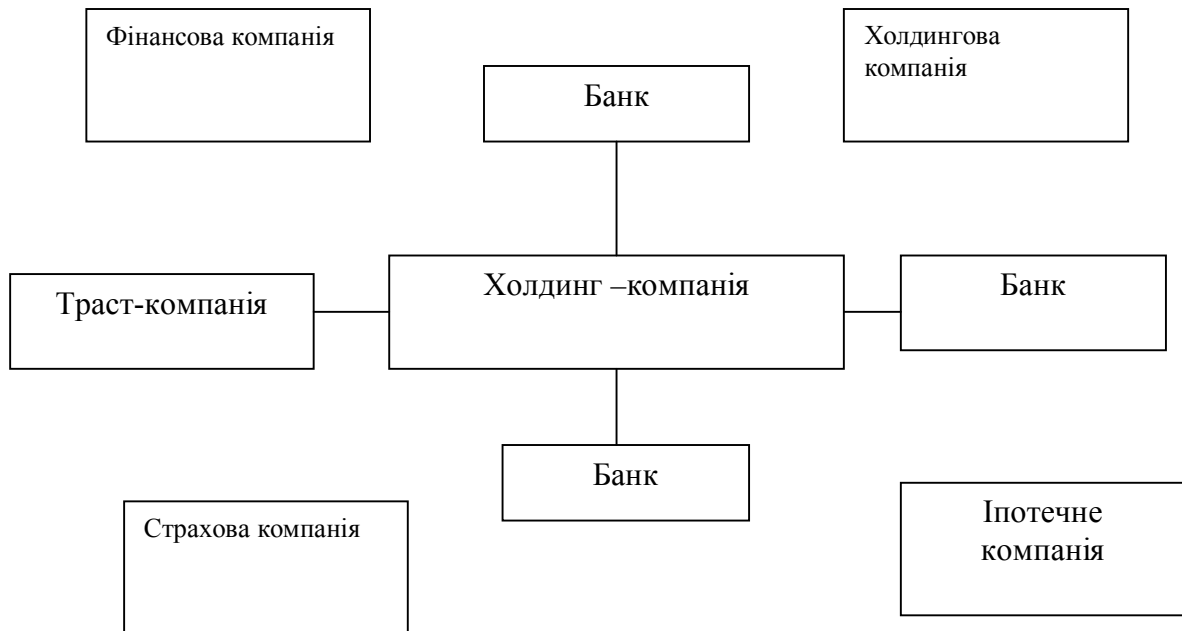

Рис. 3.3. Структура банківського холдингу

Завдяки удосконаленню управління банківською діяльністю БХК наділені більш широкими можливостями, аніж однофілійні комерційні банки щодо акумулювання капіталу та проведення ризикових операцій.

Діяльність БХК в США регулюється законом про банківські холдинг-компанії 1956р. із врахуванням змін та доповнень (у 1966 та 1970рр.).

Законодавство США виділяє два види БХК – багатобанківські і одnobанківські. Багатобанківські холдинг-компанії появилися у США на початку ХХ ст.

Головна холдинг-компанія визначає інвестиційну політику банківської корпорації, здійснює страхування експертних кредитів і сприяє проведенню міжнародних операцій.

Одним із основних моментів діяльності БХК США – отримання достатнього прибутку за такими напрямками: за рахунок перерозподілу активів на користь найбільш рентабельних операцій; залучений капітал інвестується у високодохідні активи, наприклад, в муніципальні цінні папери, доходи по яких не оподатковуються; за рахунок збільшення відсотків за кредит, особливо при зростанні ділової активності.

У США розрізняють також регіональні і суперрегіональні БХК. Регіональні охоплюють цілі регіони і штати, а суперрегіональні декілька штатів (як правило більше трьох).

Найбільшими комерційними банками США є Bank of America, Bank One, Wachovia, Wells Fargo.

Спеціалізовані банки – тип комерційних банків, які спеціалізуються на проведенні певних банківських операцій.

Серед спеціалізованих комерційних банків США виділяються інвестиційні банки, які виникли в період громадянської війни (1861-1865рр.) для розміщення облігацій федерального уряду, Експортно-імпортний банк, позичково-ощадні асоціації та ощадні банки.

Інвестиційні банки – це банки, які за свій рахунок чи за рахунок третіх сторін можуть оперувати цінними паперами приватних підприємств та держави. Найвідомішими інвестиційними банками є Goldman Sachs, Lehman Brothers, Merrill Lynch, Morgan Stanley.

Позичково-ощадні асоціації почали розвиватися у 1933 р. Їх основними функціями є прийняття ощадних вкладів і видача грошових позик вкладникам під заставу.

Експортно-імпортний банк – державний спеціалізований банк, створений у 1934 р. Банк є важливою ланкою державного регулювання економіки, зовнішньої торгівлі та міжнародних кредитних відносин. Діяльність банку регламентується окремим законом, прийнятим у 1945р. Головним завданням банку є сприяння експорту американських товарів шляхом надання позик іноземним імпортерам та гарантій американським банкам за зовнішніми позиками. Ресурси банку складаються із власного капіталу, який належить міністерству фінансів та позик казначейства.

До складу кредитної системи США окрім банківської системи входять й небанківські фінансово-кредитні установи. В сучасних умовах роль цих інститутів зростає і вони становлять суттєву конкуренцію комерційним банкам.

Багаточисельну групу в структурі небанківських фінансово-кредитних установ становлять фінансові посередники федерального уряду, які діють у сфері

сільського господарства, житлового будівництва, вищої освіти. Їхні головні завдання – підтримка стабільності головних ланок кредитної системи й доповнення приватного бізнесу.

Державна система кредитування сільського господарства включає кооперативні банки, федеральні посередницькі кредитні банки і федеральні земельні банки, створена була у 1916 р. основним напрямком їхньої діяльності є випуск цінних паперів з метою акумуляції коштів під кредитування фермерських господарств.

Державна система кредитування будівництва житла включає три державні установи, які забезпечують коштами ринок заставних через продаж облігацій із використанням коштів на закупівлю заставних. До її складу входять: Федеральна національна іпотечна асоціація, Урядова національна асоціація іпотечного кредиту, Федеральна компанія іпотечного кредиту житлового будівництва.

Державна система кредитування здобуття вищої освіти включає студентську асоціацію ринкових позик, яка забезпечує коштами здобуття вищої освіти через студентські позики, надані приватними фінансовими інститутами під гарантовану програму студентських позик.

Страхові компанії – займаються страхуванням життя, здоров'я і від нещасного випадку і безпосередньо пов'язані з наданням кредиту.

Пенсійні фонди виконують посередницькі функції і гарантують учасникам ще один вид захисту – виплати доходу після виходу на пенсію. Розрізняють пенсійні фонди за формою організації та управління, за структурою активів. Пенсійна система забезпечується коштами за рахунок внесків і доходів від інвестування у цінні папери.

Взаємні фонди грошового ринку – це небанківські установи, що поєднують функції інвестиційних компаній і депозитних інститутів, що обслуговують рахунки клієнтів. взаємні фонди продають акції на ринку цінних паперів і використовують доходи для придбання короткострокових цінних паперів. Доходи від своїх акцій фонди розподіляють серед своїх акціонерів, тобто доходи власників акцій збільшуються і зменшуються в залежності від змін процентних

ставок на короткострокові цінні папери, в які взаємні фонди вкладають свої кошти.

Іпотечні компанії – надають короткострокові кредити для підвищення якості нерухомості, що використовується як житло чи будівля комерційного призначення.

Трастові компанії – управляють власністю підприємств, приватних осіб і неприбуткових організацій, захищають її і розміщують цінні папери клієнтів у приватних інвесторів.

Брокерські фірми, що займаються торгівлею цінними паперами - виконують накази клієнтів з купівлі-продажу цінних паперів, іноземної валюти, валютних фінансових ф'ючерсів та опціонних контрактів.

Питання для самоконтролю

1. Які важливі компоненти відіграли роль в еволюції і формуванні грошової системи США?
2. Дайте характеристику грошової системи США до Першої світової війни.
3. Що було головним недоліком грошової емісії США наприкінці 19 початку 20 століття.
4. Чим були обумовлені незначні наслідки Першої світової війни на грошову систему США?
5. Назвіть основні заходи щодо реформування грошової системи країни в період світової економічної кризи 1929-1933рр.
6. Охарактеризуйте грошову систему США до та після Другої світової війни.
7. Охарактеризуйте інституційну структуру кредитної системи США.
8. Визначте основні передумови створення Федеральної резервної системи та її функції.
9. Охарактеризуйте організаційну структуру ФРС.
10. Дайте характеристику комерційним банкам США.

ТЕМА 4. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

4.1. Основні етапи становлення та характеристика грошової системи Великобританії

Національною грошовою одиницею Великобританії є фунт стерлінгів, назва якого виникла історично ще X ст. і відображає її первісний ваговий вміст, тобто фунт срібла, з якого карбували 240 пенсів, які називали ще стерлінгами.

Дійсними грошима фунти стерлінгів стали з 1694 року, коли вперше були випущені банкноти, виражені в цій одиниці.

Від середини XIV ст. в обігу з'являються золоті монети, і протягом декількох століть в Англії панував біметалізм. Від біметалізму до монометалізму Англія перейшла раніше інших країн – наприкінці XVIII ст. У 1816 році було прийнято закон, за яким дозволялося вільне карбування золотих монет, золото офіційно стало основою грошової системи.

З 1821 року до початку Першої світової війни в Англії існував золотий монометалізм у його класичній формі – золотомонетного стандарту. Емісія банкнот Банком Англії в цей час регулювалась актом Роберта Піля, згідно з яким вимагалось 100 – відсоткове забезпечення їх золотом за винятком 14 млн. ф. ст., остання становили фідучіарну емісію, що забезпечувалася державними позиками. Дія цього закону тимчасово припинялася парламентом в періоди криз 1847, 1857, 1866рр. і фідучіарна емісія значно перевищувала встановлений обсяг.

На протязі 40 років, тобто до 1914 року, світова грошова система відчувала значний вплив фунта стерлінгів. Домінуюча роль Великобританії була наслідком світової колоніальної системи і широкого використання фунта стерлінгів у світових фінансах. В той час говорили, що “сонце ніколи не заходить над Британською імперією”. Британська колоніальна система за допомогою низки пільг забезпечувала сильні позиції для Британії у світовій торгівлі.

Британські інвестиції в колоніальних регіонах були серйозними передумовами для домінуючого впливу фунта стерлінгів у світових фінансах. Інвестиції за кордон передбачали постійний зворотний потік доходів, що забезпечувало Британію коштами для оплати імпортованих з інших країн товарів і подальших інвестицій.

В цей період Лондон виступає в якості банкіра світу. Будь-який крок Банку Англії впливає на фінансову ситуацію в інших країнах. Як тільки в Лондоні змінювалася відсоткова ставка відповідні імпульси посилалися по всьому світу.

Багато країн зберігали свої офіційні резерви у формі монетарного золота чи на депозитах у Лондонських банках. В той час фунти стерлінгів на депозитах у Лондоні були рівноцінні монетарному золоту.

Фунт стерлінгів використовувався в якості валюти міжнародних угод завдяки виключному становищу Великобританії як експортера готових виробів та імпортера сировини, її провідної ролі в якості міжнародного інвестора та стійкості фунта стерлінгів в золотому вираженні.

Золотий стандарт був фактично стандартом фунта стерлінгів.

В період з 1870 по 1914 роки Великобританія тісно прив'язала фунт стерлінгів до золота. Британія мала переваги країни, що не брала участі у війнах, що сприяло формуванню її іміджу як взірця фінансової надійності і обережності. Успіх золотого стандарту того часу пояснюється спокоєм цього часу.

У серпні 1914 р. було припинено розмін банкнот на золото і уряд розпочав емісію казначейських білетів для покриття своїх військових витрат.

Грошова маса в період з 1913 по 1920 роки зросла майже в шістнадцять разів. Як наслідок цього була інфляція, темпи якої були невисокими. Фактично товарні ціни зросли лише вдвічі. Із метою стабілізації фунта стерлінгів уряд із 1920 р. узяв курс на дефляцію, тобто проведення політики “дорогих” грошей. Тому після Першої світової війни інфляція у Великобританії тривала недовго – до 1920 р. Дефляційна політика сприяла, з одного боку, зниженню цін у той час, коли в Німеччині та Франції панувала інфляція, а з іншого – загостренню економічної кризи 1920-1921 рр., загостренню безробіття, зниженню зарплати.

Упродовж 1925 –1928 років в країні було проведено грошову реформу. Основною метою якої була стабілізація грошової системи. Початок реформи припадає на квітень 1925р., коли Великобританія встановила розмін банкнот на золото за довоєнним паритетом за рахунок запровадження золотозливкового стандарту. Курс фунта стерлінгів підтримується за допомогою високої облікової ставки. У 1928 році було прийнято закон про надання Банку Англії прав на

фідуціарну (не забезпечену золотом) емісію банкнот у розмірі 260 млн. фунтів стерлінгів, а при домовленості з казначейством і понад цю суму. Це був завершальний етап грошової реформи.

У цей час курс фунта стерлінгів був завищений порівняно з купівельною спроможністю цієї валюти, що значною мірою пояснювалося надмірним попитом з боку спекулянтів. Поновлення розміну фунтів стерлінгів на золото за завищеним курсом мало у майбутньому негативний вплив на експортні можливості та валютне становище Англії.

Світова економічна криза 1929 – 1933 рр. значно послабила позиції Великобританії на зовнішніх ринках і викликала масовий відплив капіталів з країни. У вересні 1931 року було припинено розмін банкнот на золоті зливки і проведено девальвацію, що було зумовлено бюджетним дефіцитом, а також масовим вилученням іноземними вкладниками депозитів. В цей же час активне сальдо платіжного балансу за поточними операціями почало зменшуватися і поступово перетворилося у пасивне. Золотий стандарт зазнав в Англії остаточного краху в 1931 році і країна перейшла до паперової грошової системи з валютним курсом, що коливається.

Курс фунта стерлінгів продовжував знижуватися і вже на початок 1932 року знизився на 35% . З метою підтримки валютного курсу в 1932 році було створено стабілізаційний валютний фонд при казначействі, до якого було передано золотий запас Банку Англії, для здійснення валютної інтервенції на ринках.

Англія до Другої світової війни зберігала вільну конвертованість фунта стерлінгів у валюти інших країн. З початком війни введено валютні обмеження. Вільний обмін фунта стерлінгів на інші валюти було припинено за винятком країн стерлінгової зони.

За роки Другої світової війни держава для покриття своїх витрат широко використовувала кредити Банку Англії та інших банків, що в кінцевому результаті призвело до збільшення в обігу грошової маси. Темпи інфляції в країні за роки війни були дещо меншими ніж у інших воюючих країнах. Цьому сприяли такі фактори:

- висока питома вага податків у фінансуванні військових витрат Англії (понад 40%);
- суттєва роль зовнішніх джерел фінансуванні (накопичення стерлінгової заборгованості щодо колоній);
- державний контроль за цінами, раціонування сировини, палива, продуктів харчування.

Головною причиною хронічної інфляції та дефіцитності платіжного балансу були величезні військові витрати Англії. Це призвело до двократної девальвації фунта стерлінгів у післявоєнний період. Перша девальвація на 30,5% була проведена у 1949 р., а друга – на 14,3% в 1967р.

У післявоєнний період в Англії темпи інфляції були дещо вищими ніж в інших промислово розвинених країнах. Це було пов'язано із диспропорціями англійської економіки. Великобританія успадкувала хронічну незбалансованість зовнішньої торгівлі з часів коли була колоніальною державою.

Жорсткі валютні обмеження збереглися у Великобританії до кінця 50-х років, що зумовлювалося великим зовнішнім боргом і дефіцитом платіжного балансу. Дефіцит платіжного балансу за період з 1945-1980 рр. збільшився з 23 до 95 млрд. фунтів стерлінгів.

Прогресуюче погіршення платіжного балансу, яке розпочалося з 1964 р., спричинило стрімке зниження офіційних золотовалютних резервів. Друга повоєнна девальвація фунта стерлінгів у 1967 р. супроводжувалася кредитно-фінансовими обмеженнями. Позитивний вплив цих заходів став помітним лише через 1,5 року – Англія мала велике позитивне сальдо за поточними операціями.

В грудні 1971 р. фунт стерлінгів ревальвовано до долара США. Проте така стабілізація була нетривалою. Різде погіршення платіжного балансу 1972 р. змусило англійський уряд встановити режим плаваючого валютного курсу для своєї валюти. Відтоді розпочалося різке зниження курсу фунта стерлінгів. У 1976 р. він знизився на 40% порівняно з 1971 р. Криза довіри до фунта стерлінгів призвела до того, що з 1976 р. уряд почав офіційно проводити політику на обмеження його ролі як резервної валюти, що прискорило розпад стерлінгової зони, яка до кінця 70-х рр. XX ст. припинила своє існування.

З 1977 р. позиції фунта стерлінгів відносно зміцнилися чому сприяв приплив капіталів у країну, обумовлений початком видобутку нафти в Північному морі. Завдяки цьому курс національної валюти зріс майже в 1,5 раза. Всі валютні обмеження була скасовано у 1979р.

Проте поліпшення позицій фунта стерлінгів не було тривалим. Відставання Великобританії за темпами економічного розвитку, підвищенням продуктивності праці, структурними перетвореннями в ці роки значно посилилося і вилилося в економічну кризу 1979-1982 рр.

У цей період незважаючи на великий актив платіжного балансу проявляються тенденції до зниження курсу англійської валюти. Відносна стабілізація наступила у 1985р.

У 90-х роках Великобританія досить швидко відновила свій економічний потенціал й посіла одне з провідних місць у своєму співтоваристві. Економічне зростання у Великобританії відбулося завдяки прогресивному та індустріально орієнтованому керівництву, дисциплінованій робочій силі та державній політиці, яка надавала повну свободу дій та всіляко стимулювала ініціативу.

Матеріальну основу стабільності курсу фунта стерлінгів у 90-х роках становить міжнародний рух прямих іноземних інвестицій та глобалізація підприємницької діяльності.

У 1996 році Великобританія додержувалася усіх параметрів, встановлених Маастрихською угодою для країн-членів Європейського валютного союзу: норма інфляції становила – 3,5%, ставка процента – 10,0, дефіцит бюджету - 3,0%, квота заборгованості – 55,0%. Проте, незважаючи на це, та у зв'язку з підвищенням курсу фунта стерлінгів Великобританія не приєдналася до країн, котрі з січня 1999р. запровадили обіг євро.

В сучасній структурі грошової маси переважають депозитні гроші. Готівкові гроші – банкноти та розмінна монета – становлять приблизно 32% всієї грошової маси. Емісійними центрами у Великобританії є: Казначейство, яке випускає монети, Банк Англії та комерційні банки.

Сьогодні фунт стерлінгів містить 100 пенсів, в обігу перебувають банкноти 20, 10, 5, 1 фунт стерлінгів та монети 1 фунт стерлінгів, 50, 5, 2 пенса та 0,5 пенні.

4.2. Кредитна система Великобританії

Кредитна система Великобританії є однією з найстаріших і в силу особливостей економічного та історичного розвитку найбільш розвиненою у світі. Вона має добре організовану дворівневу структуру і спирається на потужний грошовий ринок, а також має тісні зв'язки з головними фінансовими центрами світу.

Кредитна система Англії вирізняється своєю високою спеціалізацією. Її головними ланками є відповідно банківська система, до складу якої входять Банк Англії – центральний банк і комерційні банки, а також небанківські кредитні установи. Загальна структура кредитної системи Великобританії представлена на рис.4.1.

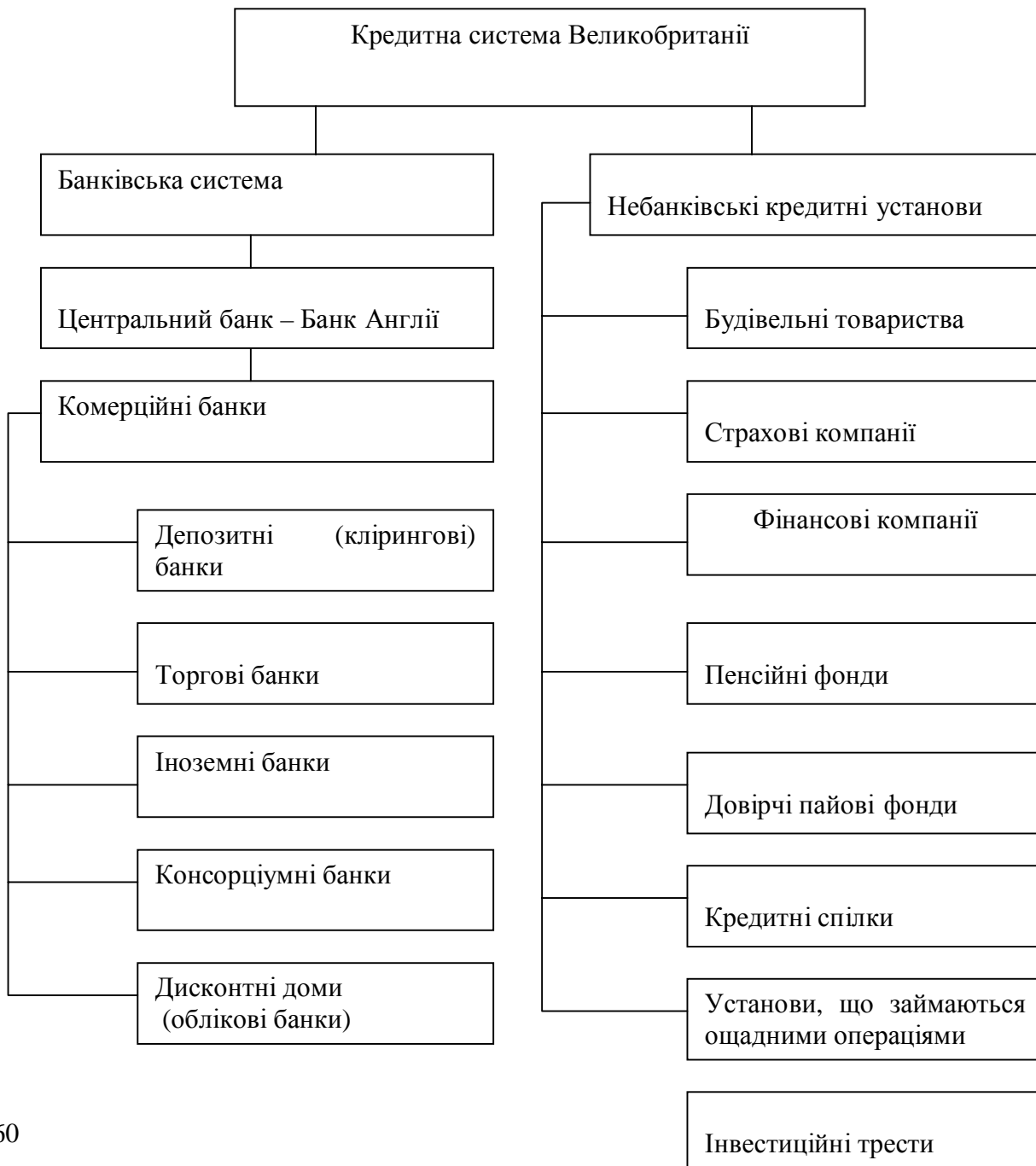

Рис.4.1. Інституційна структура кредитної системи Великобританії

Особливістю банківської системи Великобританії є відносно обмежений державний сектор. Ця система перебуває переважно під контролем приватного капіталу, тому можливості державного регулювання грошово-кредитної сфери, його методи й ефективність визначаються діяльністю комерційних банків, які утворюють головний елемент інституційної основи грошово-кредитного регулювання економіки країни. Англійська банківська система має найрозгалуженішу в світі мережу зарубіжних філіалів. Характерними рисами банківського сектору Великобританії також є:

- низька ступінь диверсифікації. Великі фінансові установи країни представлені 4 провідними кліринговими банками, що контролюють 70-80% ринку поточних рахунків, платежів і послуг для малого і середнього бізнесу;
- за кількістю провідних банківських груп Великобританія випереджає всі країни Західної Європи. У Великобританії – їх 6, Іспанії та Нідерландах – 2, Німеччині та Франції – по 4, Італії –5;
- висока прибутковість банків-лідерів;
- низький рівень конкуренції в банківському секторі.

Правове регламентування банківської діяльності Великобританії у своєму еволюційному розвитку пройшло декілька історичних етапів, серед яких необхідно виділити період 70-80 рр. ХХ ст. Саме в цей час у Великобританії були прийняті послідовно два законопроекти, які на сьогодні становлять основу сучасного банківського права країни. Це акти 1979 і 1987 рр.

До прийняття Банківського акту 1979р. в законодавчих документах було відсутнім офіційне визначення терміну “банк”. Відповідно акту запроваджувалося обов’язкове ліцензування комерційних банків й утворено загальнонаціональний фонд страхування депозитів. Даний Закон передбачав також і іншу категорію організацій, які із певним виключенням могли вважатися банківськими установами з обмеженими функціями. Мова йде про ліцензовані організації, які приймають депозити (Licensed Deposit Takers) і які отримали дозвіл від Банку Англії на здійснення певних банківських операцій.

Проте зазначений акт не відвернув цілого ряду серйозних кризових явищ, які мали місце в країні. З метою подальшого удосконалення правової регламентації банківської діяльності уряд М. Тетчер представив в парламент новий законопроект, прийнятий у 1987р. Головною метою зазначеного Банківського акту було посилення контролю з боку Банку Англії над функціонуванням усієї банківської системи країни, тобто він визначав порядок банківських злиттів, видачу великих позик, здійснення аудиторських перевірок.

Згідно акту 1987р. в основі банківської системи Великобританії стоїть Банк Англії. Центральний банк Великобританії – Банк Англії був створений у 1694 році у вигляді акціонерної компанії з обмеженою відповідальністю. Створювався він не як центральний банк держави, а як комерційна кредитна установа для виконання операцій за дорученням королівського двору. В середині XVIII ст. він став виконувати ряд функцій центрального банку, практично монополізувавши емісію банкнот і виступаючи як банкір уряду. У 1844р. було прийнято Банківський акт згідно якого він офіційно отримав статус Центрального банку. Згідно цього акту жоден новостворений банк не мав права здійснювати емісію банкнот. До кінця XIX ст. банкнотна емісія практично вже повністю була зосереджена в Банку Англії, хоча законодавчо єдиним банком з правом емісії банкнот він став тільки у 1921р. після прийняття парламентом країни відповідного рішення.

Після Другої світової війни у 1946 р. лейбористський уряд здійснив націоналізацію Банку Англії шляхом викупу акцій в обмін на 3-% - ні облигації державної позики у співвідношенні 1:4. Прийнятий в цьому ж році Банківський акт надав право Центральному банку Великобританії давати рекомендації комерційним банкам і директиви, узгоджені з міністерством фінансів. Крім цього, він одержав право вимагати від комерційних банків представлення необхідної інформації з метою перевірки їхньої діяльності.

Банк Англії формально незалежний від уряду, хоча працює під керівництвом міністерства фінансів.

Організаційна структура Банку Англії подана на рис. 4.2.

Термін повноважень керуючого Банку Англії не залежить від зміни уряду. Управління Банком Англії здійснює Виконавча рада. До складу якої входять вісім членів: керуючий, два заступники керуючого і п'ять виконавчих директорів, яким підпорядковуються структурні підрозділи центрального офісу Банку Англії. Банк Англії має дванадцять територіальних відділень.

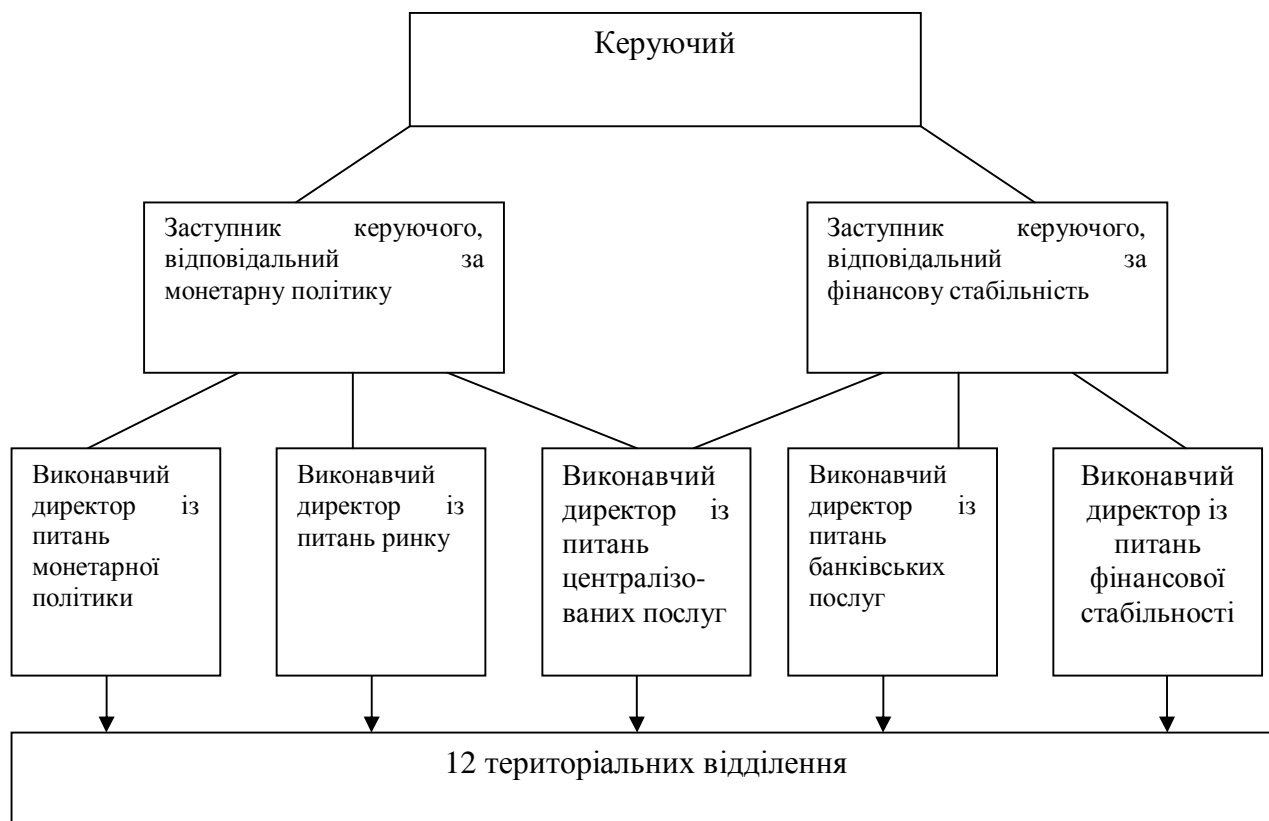

Рис.4.2. Організаційна структура Банку Англії

Термін повноважень керуючого Банку Англії не залежить від зміни уряду. Управління Банком Англії здійснює Виконавча рада. До складу якої входять вісім членів: керуючий, два заступники керуючого і п'ять виконавчих директорів, ким підпорядковуються структурні підрозділи центрального офісу Банку Англії. Банк Англії має дванадцять територіальних відділень.

До основних функцій Банку Англії належать:

- реалізація грошово-кредитної політики уряду за допомогою змін процентних ставок по депозитах;
- здійснення банківських операцій для уряду країни, а також надання консультації з питань економічної та фінансової політики;
- представлення інтересів країни на міжнародних ринках;

- забезпечення підтримки стабільного курсу національної валюти по відношенню до інших конвертованих валют;
- виконання банківських операцій для комерційних банків;
- проведення банківських операцій з іншими центральними банками;
- емісія банкнот;
- здійснення нагляду за кредитними установами, валютним і кредитним ринками та за банківською системою загалом.

Система комерційних банків Великобританії представлена кліринговими, торговими, іноземними та консорціумними банками, а також дисконтними домами.

Клірингові банки (Clearing banks) домінують у депозитно-позичкових операціях всередині країни. Їхньою особливістю є те, що всі вони прямо задіяні в системі заліку платіжних документів і цінних паперів, які здійснюються через Лондонську розрахункову палату. Особливий статус клірингових банків обумовлений тим, що згідно законодавству, всі розрахунки між звичайними банками та іншими фінансовими організаціями можуть здійснюватися тільки через клірингові банки. Найбільшими з них є HSBC (The Hongkong and Shanghai Banking Corporation Limited), Barclays, Lloyds TSB та Royal Bank of Scotland.

HSBC група – одна з найбільших банківських і фінансових установ, яка розміщена у Лондоні. Міжнародна мережа HSBC групи включає приблизно 6 500 офісів у 78 країнах.

Клірингові банки є основою банківської системи Великобританії. Вони належать до універсальних банківських установ і надають своїм клієнтам широкий вибір банківських послуг і операцій. Разом з тим вони мають специфічні риси: визначене коло клієнтури, територіальну чи галузеву спеціалізацію, свою концепцію розвитку.

В системі британських банків досить відокремлено стоять торгові банки (Merchant banks). Торгові банки це юридичні особи, які надають банківські послуги іншим організаціям. Ці банки поєднують депозитно-позичкові операції для обмеженого числа клієнтів з активною емісійно-засновницькою діяльністю та наданням організаційно-консультативних послуг. Крім того, вони керують

довірчими портфелями цінних паперів, консультують з питань інвестицій, забезпечують страхування кредитних ризиків і самі виступають гарантами, відіграють важливу роль на валютному ринку та ринку золота, є посередниками в операціях із злиття та поглинання компаній. В сучасних умовах назва “торгові банки” у Великобританії в більшій мірі дань традиціям тих років, коли в ролі комерційних банкірів виступали самостійні комерсанти і купці, чий статус в якості незалежних торговельних структур давав їм можливість давати поради у галузі фінансів, надавати інші послуги.

Статус торгових банків традиційно набувається членством в двох організаціях: Асоціації емісійних домів (Issuing Houses Association) та Комітеті акцептних домів (Accepting Houses Association).

Іноземні банки (Foreign banks), це банківські установи, які функціонують на території Великобританії, проте управління якими здійснюється з-за кордону. Розрізняють декілька типів таких банків на території Великобританії:

1) іноземні банки які створили сітку банківських установ в Англії з метою задоволення потреб різних англійських організацій – партнерів цих банків. До таких банків відносяться два ірландські банки, банківські організації Японії, США;

2) відкриті представництва або ж офіси, які створені з метою обслуговування своїх ділових партнерів, які приїжджають у Великобританію на короткий період часу. Особливістю цих представництв є те, що практично всі вони здійснюють обмежене коло банківських операцій;

3) деякі банки відкривають свої офіси в Лондоні з огляду на особливий статус столиці Великобританії як міжнародного банківського центра, який є одним із великих ринків (після США) купівлі та продажу доларів, а також інших, іноземних валют;

4) найбільшу категорію банків становлять іноземні банки, які не мають достатніх коштів для відкриття свого представництва або ж офісу, але які проводять різні банківські операції у Великобританії. Такі банки організують свою діяльність в консорціумі з іншими банками.

Консорціумні банки це інститути в яких беруть участь щонайменше дві кредитні установи, до того ж ні одна з них не має контрольного пакету акцій. Ці інститути почали особливо швидко розвиватися з посиленням євrorинку. Оскільки їх створюють на основі пайової участі банки провідних країн, то вони в стані мобілізувати на євrorинку великі кошти і на тривалі строки.

Одним із типів комерційних банків у Великобританії є облікові (дисконтні) дома (Discount Houses). Особливість їх діяльності полягає в тому, що у випадку необхідності отримання кредитів комерційні банки звертаються не в центральний банк, а в дисконтний дім, який має виключне право здійснення позичкових операцій в Банку Англії. Дисконтні дома фінансують витрати уряду, залучають кошти комерційних банків у формі позичок до вимоги (“онкольний кредит”) і вкладають їх у короткострокові активи терміном від 3 місяців до 1 року (комерційні і казначейські векселі, урядові облігації, депозитні сертифікати).

Серед інших інститутів банківської системи Великобританії особливе місце займає Національний ощадний банк, заснований у 1861р. За своїм статусом цей банк є підрозділом Міністерства національних заощаджень. Національний ощадний банк здійснює особливі фінансові операції: відкриває для вкладників два види рахунків – звичайний та інвестиційний, які за режимами функціонування нагадають депозитні рахунки комерційних банків. Своїм вкладниками банк не видає чекових книжок, а зняття коштів з рахунків є можливим лише у формі готівки.

Особливий банківський статус характеризує діяльність ще двох великих банків – Трастового ощадного банку і національного жиробанку. Трастовий ощадний банк було засновано ще в середині XIX ст. у вигляді мережі трастових ощадних кас. Поступово трастові ощадні каси об’єдналися у однойменні банки, і в результаті в 1973 р. було створено Центральний трастовий ощадний банк з метою координації діяльності банків, які входять у систему Трастового ощадного банку. Даний банк має статус клірингового банку.

Жиробанк було створено у 1968 р. за ініціативою міністерства поштової служби у зв’язку із збільшенням операцій по грошових переказах, які проводяться через відділення зв’язку. У 1978р. він отримає назву – Національний

жиробанк. Приєднання у 1981р. до Банківської лондонської клірингової палати надало банку статус клірингового. По суті Національний жиробанк - квазідержавна установа, послугами якої користуються тільки державні відомства і місцеві органи влади при розрахунках із населенням

В інфраструктурі кредитної системи Великобританії активно функціонують небанківські кредитні установи. З-поміж них виділяються будівельні товариства, страхові компанії, фінансові компанії, пенсійні фонди, довірчі пайові фонди, кредитні спілки, інвестиційні трести.

Будівельні товариства існують понад двісті років і спеціалізуються на наданні індивідуальних довгострокових позик для будівництва чи купівлі житлових будинків за рахунок коштів, залучених у формі довгострокових вкладів населення. Їхні сумарні активи перевищують 130 млрд. фунтів стерлінгів.

Страхові компанії і пенсійні фонди спрямовують капітал, що акумулювався, у довгострокові інвестиції. Фінансово-кредитна діяльність є вторинною відносно їхньої професійної спеціалізації - страхової справи та пенсійного забезпечення.

Інвестиційні трести займаються винятково операціями з цінними паперами. Через емісію власних акцій і облігацій вони залучають капітал, який вкладають у цінні папери інших компаній. Особливістю цих установ, що не мають регулярних джерел надходжень, є значна залежність від ринкової кон'юнктури. При падінні курсів цінних паперів вони зазнають фінансових труднощів і збитків.

Довірчі пайові фонди акумулюють грошовий капітал і вкладають його в цінні папери. Капітал цих фондів є змінною величиною, він залежить від переваги продажу чи купівлі паїв. Структура активів фондів аналогічна активам інвестиційних трестів - майже 80% становлять акції компаній.

Фінансові компанії спеціалізуються на кредитуванні окремих фірм, що не мають доступу до звичайних джерел позичкового капіталу. Найбільші з них – фінансові корпорації промисловості, сільськогосподарська іпотечна корпорація. Держава надає фінансову допомогу таким корпораціям чи виступає у ролі гаранта.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте грошову систему Великобританії до Першої світової війни.
2. Які наслідки для грошової системи країни мала світова економічна криза 1929-1933 рр.?
3. Якими факторами зумовлювалися нижчі темпи інфляції у Великобританії під час Другої світової війни в порівнянні з іншими країнами?
4. Назвіть особливості розвитку грошової системи країни після Другої світової війни.
5. Визначте характерні риси банківського сектору Великобританії.
6. Назвіть основні елементи кредитної системи Великобританії.
7. Сформулюйте історичні передумови утворення Банку Англії.
8. Дайте характеристику організаційної структури Банку Англії.
9. Назвіть основні функції Банку Англії.
10. Охарактеризуйте клірингові банки Великобританії.
11. В чому полягає особливість діяльності облікових банків країни.
12. Дайте характеристику торговим та іноземним банкам країни.

ТЕМА 5. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ

5.1. Основні етапи становлення та характеристика грошової системи Німеччини

До 70-х років ХХ ст. на території сучасної Німеччини розміщувалося більше 20-ти держав, які користувалися різними грошовими системами. Відповідно використовувалося сім грошових систем. Шість із них базувалося на срібному монометалізмі, і лише одна, бременська – на золотому монометалізмі. Поряд із монетами в обігу перебували паперові гроші та банкноти 33-х емісійних банків.

У 1871 –1873 рр. під керівництвом Отто Бісмарка було проведено політичне об'єднання німецьких земель та створено єдину німецьку державу, а на її основі – шляхом проведення грошової реформи 1875р. – єдину грошову систему. Офіційно Німеччина у 1873 р. перейшла до золотого монометалізму. На всій території держави вводилася єдина валюта – рейхсмарка із золотим вмістом 0,358423 г золота. В обіг також було випущено монети по 5.10, і 20 марок. Обіг срібних монет було заборонено.

Згідно із законом 1875р. Пруський банк був перейменований у імперський емісійний банк – “Рейхсбанк”.

Із початком Першої світової війни було припинено обмін банкнот на золото і відмінено золотомонетний стандарт. Грошова система Німеччини в цей час активно використовувалась як джерело фінансування війни.

Кількість банкнот в обігу 1918р. зросла вдев'ятеро порівняно з 1913р. Банкноти “Рейхсбанку” стали єдиним компонентом грошової маси.

Паперово-кредитна емісія, що використовувалася під час війни призвела до надзвичайно високих темпів інфляції у післявоєнний період. Сума паперових грошей в обігу до кінця 1923 р. досягла 496 квінтильйонів марок, купівельна спроможність марки знизилася більш ніж у трильйон разів порівняно з довоєнним рівнем.

Перша світова війна змінила позиції країн-кредиторів і країн-боржників на міжнародній фінансовій арені. Німеччина втратила майже 90% своїх іноземних

інвестицій. Наслідки війни призвели до нової форми міжнародної заборгованості – державних боргів, які виникли у переможеної країни.

США, Великобританія і Франція прагнули обкласти Німеччину такою сумою репарацій, яка перевищила б їхні урядові борги. Так виникла первинна сума репарацій – 31 млрд. доларів США. З установленого репараційного боргу Німеччина сплатила третину репарацій на суму 11,17 млрд. доларів США. Однак значна частина репарацій Німеччина виплачувала з допомогою іноземних кредитів. Майже 75% отриманих іноземних кредитів пішло на покриття таких платежів.

У 1924 р. в Німеччині була проведена грошова реформа, в результаті якої було запроваджено золотодевізний стандарт. Нова рейхсмарка забезпечувалася на 40% золотом та іноземною валютою. Світова економічна криза 1929 – 1933 рр. призвела до відпливу іноземних капіталів із Німеччини та краху золотодевізного стандарту і відповідно утворення системи нерозмінних кредитних грошей.

Законом 1939 р. Рейхсбанку дозволялось здійснювати емісію банкнот під забезпечення казначейських векселів.

До початку Другої світової війни Німеччина втратила майже весь золотий запас, а за воєнні роки готівкова маса в обігу збільшилася майже в сім разів, що призвело до нового сплеску інфляції. Крім того, в обіг були випущені так звані “окупаційні марки” на суму 84 млрд марок, які були законним платіжним засобом на окупаційних територіях.

Поразка у Другій світовій війні завдала нищівного удару економіці країни. Після війни територію Німеччини, як і Берлін було поділено на чотири окупаційні зони. У 1948 р. під керівництвом Людвіга Ерхарда було проведено економічну реформу, яка поділила Німеччину на дві частини: Західну та Східну. В результаті проведеної політичної реформи було утворено Федеративну Республіку Німеччини (ФРН) та Німецьку Демократичну Республіку (НДР). В рамках загальногосподарської реформи було проведено й грошову реформу, яка мала на меті подолання інфляції та врегулювання грошової сфери в цілому.

Згідно з реформою в обіг було введено нову грошову одиницю – німецьку марку. Готівку та половину приватних заощаджень обмінювали за

співвідношенням 1:10, другу половину було "заморожено", а згодом ці кошти обмінювалися за курсом 1:20. Безготівкові кошти було перераховано за курсом 1:10. Під час реформи було анульовано 93,5 % усіх грошових рахунків і готівки, що перебували на руках у населення. Водночас було анульовано внутрішній державний борг. Скасовано також було й обмеження росту цін на значну кількість предметів широкого вжитку й імпорتنих товарів. Грошова реформа дала досить швидкі позитивні результати.

У травні 1949 р., після прийняття Конституції, яка узаконила утворення ФРН, у країні відповідно до вимог Бреттон-Вудської системи встановлено курс марки, зафіксований до долара США (3,33 марки за 1 долар США).

У 50-ті роки та у першій половині 60-х років марка ФРН була найстабільнішою валютою, зростали золотовалютні резерви країни, платіжний баланс зводився з активним сальдо. Грошово-кредитна політика держави орієнтувалася на стабілізацію грошового обігу, збалансування державного бюджету і вирівнювання платіжного балансу.

У 1953 р. ФРН вступила в Міжнародний валютний фонд, де був зафіксований золотий вміст марки в 0,2111588 г чистого золота. Однак золоте забезпечення та обмін банкнот на золото не передбачалося.

У 1958р. ФРН першою із західноєвропейських країн запровадила часткову конвертованість своєї валюти.

Сукупність таких факторів як: порівняно низькі темпи інфляції, майже стабільний платіжний баланс, стабільне валютне становище, сприяли неодноразовій ревальвації німецької марки у 1961 р., 1969 р., 1971 р., 1973 р.

Західнонімецька марка займала лідируючі позиції в Європейській валютній змій (1971 р.), на базі якої в 1979 р. була створена Європейська валютна система, на марку припадало 33% валютного кошика екю.

У 1990 р. відбулося об'єднання двох німецьких держав – ФРН та НДР.

Основними передумовами такого об'єднання були:

зруйнування Берлінської стіни 9 листопада 1989 р.;

монетарний союз у самій Німеччині у липні 1990 р.;

монетарний і соціальний союз;

вибори до парламенту НДР у березні 1990 р.

Валютна конверсія в НДР 1 липня 1990 року, відповідно до якої, за бажанням громадян НДР, німецька марка стала офіційною грошовою одиницею, була безпрецедентним випадком в економічній історії мирного часу і об'єднала дві країни не лише з різними рівнями доходності і продуктивності, але й з фундаментально різними економічними системами. Банкноти і монети НДР, деноміновані в марках НДР, припинили свою функцію як офіційні грошові одиниці наприкінці червня 1990 р. якщо рахунок мав кредитове сальдо на 31 грудня 1989р., то конверсія на 30 червня 1990 р. відбувалася за курсом 2:1. Якщо ж кредитове сальдо було більше за сальдо на 31 грудня 1989р, то надлишкова частина конвертувалася за курсом 3:1. Заробітна плата, пенсії і рентні платежі перераховувалися за курсом 1:1. Обмінний курс 1:1 застосовувався також до залишків заощаджень пенсіонерів у розмірі до 6 тисяч марок, до заощаджень осіб віком від 15 до 59 років – до 4 тисяч марок і заощаджень дітей – до 2 тисяч марок.

Марка ФРН стала законним платіжним засобом на об'єднаній території Німеччини.

Німецька марка посідала друге місце після американського долара у міжнародних валютних резервах та відігравала велику роль у міжнародній економічній політиці. Її частка у міжнародних валютних резервах становила 22%.

З 1 січня 1999 р. у межах Європейського Союзу було створено економічний і валютний союз, і запроваджено єдину валюту – євро. Німеччина, ввійшовши до числа країн Європейського Союзу, відповідно запровадила до безготівкового обігу спільну європейську валюту, а з 1 січня 2002 р. марка повністю припинила своє існування, поступившись євро і в готівковому обігу.

В обіг запроваджено грошові знаки таких номіналів: банкноти – 5,10,50,100,200 та 500 євро, монети – 1 та 2 євро, 1, 2, 5, 10, 20 та 50 євроцентів.

У структурі грошового обігу Німеччини переважають безготівкові розрахунки, 91% яких здійснюється через переказ та інші інкасові доручення і тільки 9% за допомогою чеків.

5.2. Кредитна система Німеччини

Особливості кредитної системи Німеччини пов'язані з тим, що всі основні функції фінансового посередництва сконцентровані в універсальних банках, які не спеціалізуються на окремих операціях, як це роблять кредитні установи США та Японії.

До світової економічної кризи 1929-1933 рр. кредитна система країни в цілому не регулювалася законодавством. Перший закон про кредитну систему, прийнятий 1935р., згодом багаторазово доповнювався різними постановами, що зробило його в правовому сенсі дуже нечітким. Новий закон про кредитну систему було прийнято лише в 1961 р.

З 1945 р. нагляд за кредитними установами здійснювався міністерствами земель. Централізований нагляд за кредитною системою передався Федеральному бюро нагляду. Уряду надавалася право на закриття банків і бірж у разі банківської кризи.

У перші повоєнні роки провідні ланки кредитної системи Німеччини – центральний банк і гросс-банк – були реорганізовані. Особливості післявоєнного періоду наклали відбиток на структуру й операції кредитної системи. Виникли нові банки, діяльність яких контролювалася державою. Посилилися ланки, які існували раніше, - ощадні каси і державні іпотечні банки. Вперше в історії Німеччини створено спеціальний Експортний банк для середньо термінового кредитування експорту.

Сучасна структура кредитної системи Німеччини представлена на рис. 5.1.

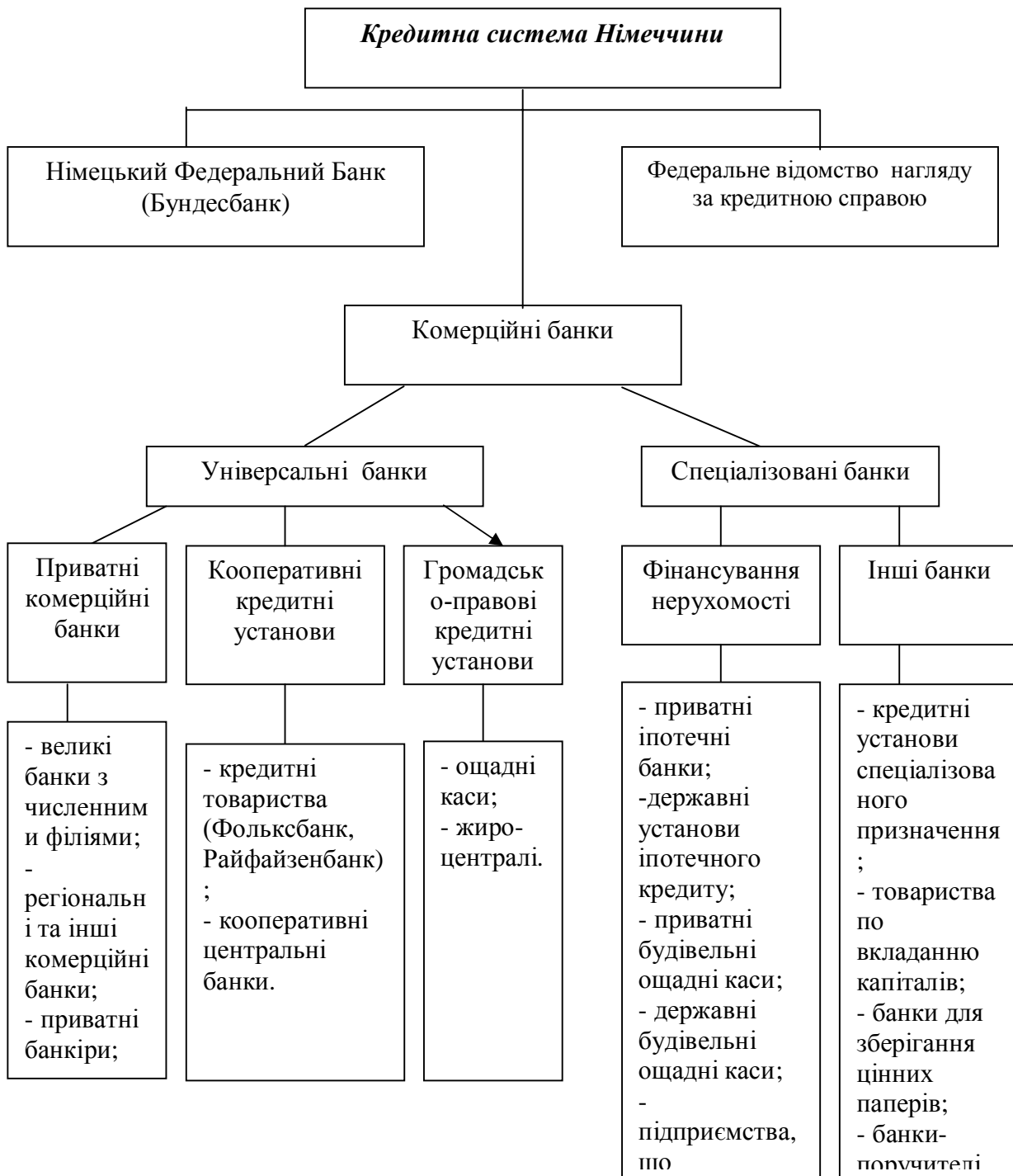

Рис. 5.1. Інституційна структура кредитної системи Німеччини

У 1948 р. на території Західної Німеччини було створено систему центральних банків, яка складалася з двох рівнів. До її складу входили юридично самостійні Центральні банки окремих земель західних окупаційних зон, а також Банк Німецьких земель, створений 1 березня 1948р. у Франкфурті-на-Майні. У своїх регіонах Центральні банки земель виконували обов'язки центрального банку. До компетенції Банку Німецьких земель, капітал якого належав Центральним банкам земель, входили банкнотна емісія та координація політики

Центральних банків земель. Верховним органом створеної системи центральних банків була Рада Центральних банків, яка діяла в Банку Німецьких земель. З самого початку Банку Німецьких земель був незалежним від німецьких політичних органів.

У 1957р. було прийнято Закон про Німецький Федеральний Банк. Після прийняття даного закону система центральних банків з двох рівнів була ліквідована. Замість неї було створено єдиний центральний банк – Німецький Федеральний банк. Він утворився шляхом злиття Центральних банків земель та Центрального банку міста Берлін з Банком Німецьких земель.

Німецький Федеральний банк – це інститут, який проводить єдину грошово-кредитну та емісійну політику. Його діяльність регулюється публічним правом. Місцезнаходженням банку є Франкфурт-на Майні. Статутний капітал банку становить 290 млн ДМ і належить федерації.

На протязі тривалого історичного відрізка часу формування організаційної структури центрального банку в Німеччині в своєму розвитку умовно пройшло три етапи:

- перший етап, експериментальний, із кінця Другої світової війни до 1957 року. На цьому етапі структура банку була в основному децентралізованою, вона несла на собі відбиток повоєнної роздрібності економіки і фінансових ринків, незавершеності державного устрою країни;
- другий етап, період формування базової структури банку, від 1957 до 1992 року, характеризувався побудовою єдиної організаційної структури банку, чітким внутрішнім розподілом функцій і повноважень між органами управління, а також визначенням місця Дойче Бундесбанку в системі органів державної влади;
- третій етап, період оптимізації базової структури, з 1992 року по даний час, характеризується укрупненням підвідомчих територій центральних банків земель, відходом організаційної структури від меж адміністративно- територіального поділу країни. В рамках даного етапу слід виокремити фазу (починаючи з 1999 року) приведення

організаційної структури у відповідність до порядку і правил функціонування європейського економічного і валютного союзу.

Організаційна структура Федерального банку складається з трьох рівнів.

Перший рівень утворює директорат (головна контора) Федерального банку, який знаходиться у Франкфурті на майні. Другий рівень становлять Центральні банки земель, які після виникнення німецького Федерального банку перетворилися в його головні управління, але свою назву Центральних банків земель зберегли. Відповідно до нової редакції закону про Німецький Федеральний банк 1992 р. Федеральний банк має у кожній землі по одному управлінню, яке називається Центральним банком землі для регіонів. Однак область адміністративного управління Центрального банку землі не обов'язково збігається з територією однієї землі, оскільки Федеральний банк відповідно до зазначеного Закону має лише 9 головних управлінь, а територія країни складається з 16 земель.

До компетенції Центрального банку землі належать: угоди із землею та іншими Федеральними землями; угоди з кредитними інститутами його регіону, якщо вони не входять до компетенції Ради директорів.

Третій рівень утворюють філії (головні відділення та відділення) Федерального банку у великих населених пунктах.

Управління головним відділеннями здійснюють два директори, які безпосередньо підпорядковуються Центральному банку землі. Управління відділеннями здійснює один директор, який підпорядковується головному відділенню.

Керівні органи Німецького Федерального банку представлена на рис. 5.2.

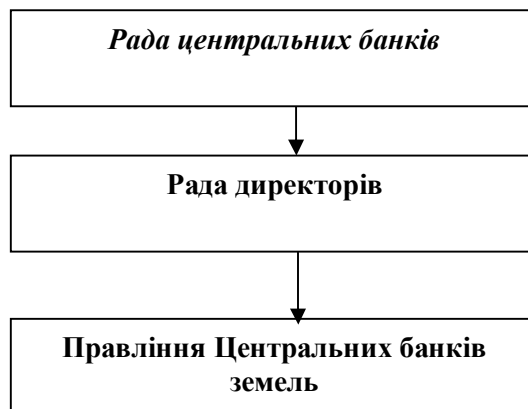

Рис. 5.2. Керівні органи Німецького Федерального банку

Рада центральних банків земель є головним органом Німецького Федерального банку, до її складу входять: президент, віце-президент, інші члени Ради директорів і правління центральних банків земель. До компетенції ради належить:

- визначення грошово-кредитної політики;
- розробка загальних директив для ведення діяльності й адміністративного керівництва;
- розмежування сфери впливу Ради директорів і Правління центральних банків земель;
- координація діяльності Ради директорів і Правління центральних банків земель.

Члени Ради центральних банків земель призначаються президентом країни за пропозицією Уряду терміном на вісім років. Члени Ради директорів не можуть бути відкликані до закінчення терміну їхніх повноважень, за винятком особистих причин, що забезпечує відповідно незалежність і захищеність членів ради.

Рада директорів – центральний виконавчий орган Німецького федерального банку, що відповідає за виконання рішень Ради центральних банків земель. Рада директорів здійснює ділове й адміністративне управління банками. До її компетенції слід віднести питання операцій із кредитними інститутами, що виконують завдання федерального значення, валютні операції, операції на відкритому ринку, операції з федеральними органами влади і їх спеціальними фондами, міжнародні розрахунки і розрахунки з нерезидентами.

До складу Ради директорів входить президент, віце-президент Німецького федерального банку та інші члени Ради директорів, котрі призначаються президентом Німеччини за поданням федерального уряду на вісім років.

Правління центральних банків земель складається із президентів і віце-президентів центральних банків. Центральні банки земель здійснюють операції з місцевими органами влади, а також із кредитними установами в межах свого регіону.

Основним завданням Бундесбанку як центрального банку будь-якої країни є підтримання стабільності грошової одиниці країни, регулювання грошового обігу і кредиту. Із запровадженням у обіг єдиної валюти – євро, завдання підтримання стабільності валюти дещо ускладнилося – Бундесбанк вирішує її разом з Європейським Центральним банком і центральними банками інших країн зони євро.

Основними операціями Німецького федерального банку є:

- операції з кредитними інститутами. До них відносяться: купівля і продаж векселів і чеків, казначейських векселів Федерального уряду; видача ломбардних кредитів на термін не більше трьох місяців; відкриття безпроцентних депозитів на жирорахунки; прийняття на зберігання активів, в першу чергу цінних паперів; виконання інших банківських операцій на користь третьої сторони після поступлення покриття; купівля і продаж платіжних документів в іноземній валюті, включаючи векселі, чеки, а також золото, срібло і платину; здійснення всіх банківських операцій з нерезидентами;
- операції з державними органами;
- операції на відкритому ринку, які використовуються для регулювання грошового ринку.

Другий рівень банківської системи Німеччини становить мережа комерційних банків. Більше 4000 діючих кредитних установ, залежно від виду їхньої діяльності, можна поділити на універсальні і спеціалізовані банки. За інституційно-правовими формами вони поділяються на приватні, кооперативні і

публічно-правові кредитні установи. Їхні різні комерційно-правові цілі майже нічого не кажуть про специфіку функціонування цих банків.

Лише приватні банки, як і раніше, ставлять собі за мету насамперед виробничо-господарську діяльність. Саме вона є головним джерелом їхніх прибутків. Кооперативні банки спрямовують діяльність на заохочення своїх членів з метою створення сприятливих умов життєдіяльності їхніх вкладників.

Публічно-правові кредитні установи формально за мету своєї діяльності ставлять «суспільне доручення» заохочувати накопичення заощаджень і повне забезпечення приватних клієнтів, а значить і економіки, дешевими банківськими послугами. Практично жорстка банківська конкуренція надзвичайно зблизила діяльність різних банків, і сьогодні важко визначити різницю у цільовій спрямованості окремих банківських груп.

Приватні комерційні банки. Вагоме місце у кредитній системі країни належить приватним комерційним банкам. До складу цього сектора входять три великих банки, близько 200 регіональних та інших банків, близько 80 приватних банкірів і приблизно 60 філій іноземних банків. Вирішальним критерієм належності до приватної банківської справи, незалежно від майнових відносин, є організаційно-правова форма.

Найбільш відомі і великі кредитні установи Німеччини – Дойче Банк, Дрезднер Банк і Комерцбанк. Вони були засновані у часи створення імперії у 1871 р. і сьогодні є акціонерними товариствами, капітал яких широко розповсюджений як у самій Німеччині, так і у світовому масштабі. Кожний із цих банків нараховує від 200 до 300 тисяч акціонерів, серед яких більшість їхніх співробітників. Дані банки входять до складу світових фінансових груп. Великі банки є типовими універсальними банківськими установами, які надають послуги з усього асортименту.

Міжнародні послуги великі банки здійснюють через потужні банківські відділення в самій Німеччині, які виконують операції з закордоном, і дочірні організації, розташовані в усьому світі, а також їхні філії та представництва в інших країнах.

Група приблизно із 200 регіональних банків та інших кредитних установ, за винятком трьох банків з великою кількістю філій, охоплює всі банки, діяльність яких здійснюється на базі правових форм акціонерних товариств, акціонерних командитних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю.

Більшість банків цієї групи є універсальними і не обмежують свою діяльність виключно певним регіоном.

До групи приватних комерційних банків входять також філії іноземних банків. Загальний рівень діяльності інших країн на фінансовому ринку Німеччини досить високий. Про це свідчить діяльність на території країни більше 300 іноземних кредитних установ з понад 50 країн. Вони мають майже 1000 філій, які функціонують у формі дочірних кредитних установ, філій та представництв, участі в інших підприємствах.

Кооперативні банки. Це кооперативні кредитні товариства, які функціонують переважно в містах – Фольксбанк, а в сільській місцевості – Райфайзенбанк. Останнім часом внаслідок злиття порівняно невеликих сільських кооперативних товариств їх кількість постійно зменшується.

Сьогодні кооперативні товариства пропонують універсальний асортимент послуг незважаючи на те, що їхня діяльність зосереджується на отриманні безстрокових і ощадних вкладів, а також на наданні короткострокових і середньострокових кредитів своїм членам.

Розрахункові операції між окремими кооперативними кредитними товариствами здійснюються через регіональні центральні банки, завдання яких приблизно відповідає завданню жиро централей в організації діяльності ощадних кас.

Публічно-правові кредитні установи. Група публічно-правових комерційних банків в останні 50 років значно збільшилася і складається із ощадних кас та жироцентралей. Їх питома вага у загальному обсязі всіх комерційних банків становить майже половину. Раніше діяльність ощадних кас зводилась тільки до акумулювання заощаджень і надання кредитів під заставу реальних цінностей. Сьогодні вони набули характеру універсально діючих комерційних банків, незважаючи на те, що традиційне завдання цих установ усе

ще залишається основою їхньої комерційно-політичної діяльності. 12 жироцентралей є центральними установами ощадних кас у даній сфері. Вони управляють їхніми ліквідними активами і здійснюють операції в сфері банківських послуг. Жироцентралі, залежно від історичних умов їх створення є комунальними банками або банками федеральних земель.

Спеціалізовані банки. Спеціалізовані банки відіграють значну роль як з позицій їхніх загальноекономічних завдань, величини цих кредитних закладів, так і стосовно їхньої питомої ваги у загальному обсязі кредитування. Основна група спеціалізованих банків складається із приватних іпотечних банків, спеціалізованих банків з надання кредитів на земельні ділянки та комунальних кредитів. Вони надають довгострокові кредити для фінансування житлового будівництва, модернізації житлових будинків, а також для промислових і сільськогосподарських вкладень під гарантію надання заставних прав на земельні ділянки. Другим основним видом діяльності цих установ є надання комунальних кредитів.

Два кредитних заклади цієї групи спеціалізуються на фінансуванні суднобудування на базі середньострокових кредитів. Приблизно 10 публічно-правових іпотечних кредитних установ, як і приватні іпотечні банки, спеціалізуються на наданні іпотечних комунальних кредитів. Більше 30 приватних і публічно-правових ощадних кас, що надають кредити для індивідуального будівництва, здійснюють свою діяльність у сфері фінансування власних будинків та квартир за принципом колективного накопичення заощаджень.

Близько 30 кредитних гарантійних банків і товариств є установами самопомоги середніх підприємств. Вони діють з середини 50-х років минулого століття. Їхнє головне завдання полягає в усуненні несприятливих умов для дрібних і середніх підприємств, що виникають у конкурентній боротьбі внаслідок їхньої порівняно слабкої фінансової спроможності.

Два банки спеціалізуються на зберіганні цінних паперів і виконують завдання раціонального здійснення торгівлі ними. З цією метою вони тримають у

кредитних установах, що входять до їхнього складу, накопичені резерви в різних видах цінних паперів і здійснюють ведення поточних рахунків.

На початку 1990 року розпочав комерційну діяльність поштовий банк як спеціалізований банк у сфері системи розрахунків і операцій за вкладами. До цього дві поштово-ощадні установи і 14 поштових жироцентралей діяли з правового погляду як несамостійні підприємства німецької федеральної пошти. Сьогодні поштовий банк, що має статус публічно-правового підприємства і є спеціальним майном федерації, може використовувати 20 тисяч відділень на поштамтах.

Ряд інших спеціалізованих кредитних установ надають підтримку державним програмам заохочення розвитку промисловості, заохочують соціальне житлове будівництво, малі та середні підприємства, сільське господарство та інші промислові галузі.

Державний контроль за діяльністю всіх кредитних установ у Німеччині здійснює Федеральне відомство з нагляду (м. Берлін). Це відомство є самостійним федеральним органом і в своїй діяльності керується розпорядженням Міністерства фінансів.

Завдання Федерального відомства нагляду за кредитною справою полягають у профілактиці порушень у кредитній системі та контролі обсягів і видів комерційної діяльності кредитних установ через подані ними докладні звіти. Крім того, до його компетенції входить нагляд за системою інформування, оповіщення та контролю банків.

До завдань відомства не входять арбітражні функції з питань банківських операцій.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте передумови запровадження в обіг єдиної грошової одиниці Німеччини наприкінці 18 ст.

2. Як вплинула Перша світова війна на грошову систему Німеччини?

3. Назвіть наслідки Другої світової війни для грошової системи країни та її валютного становища.

4. Особливості та механізм проведення грошової реформи в Німеччині у 1948 році.

5. Назвіть основні наслідки політичного об'єднання німецьких земель у 1990 році для грошової сфери.

6. Історичні передумови утворення Німецького Федерального Банку.

7. Охарактеризуйте організаційну структуру Німецького Федерального Банку.

8. Назвіть основні функції центрального банку Німеччини.

9. Назвіть виконавчий орган Бундесбанку.

10. Охарактеризуйте особливості діяльності універсальних банків в Німеччині.

11. Назвіть спеціалізовані комерційні банки Німеччини в чому полягає особливість їх функціонування.

ТЕМА 6. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА ФРАНЦІЇ

6.1. Особливості становлення грошової системи Франції

Грошову одиницю – франк було запроваджено в обігу у 1789 р., однак, як офіційна грошова одиниця визнаний з 1803 р.

До середини XIX ст. у Франції існувала система біметалізму подвійної валюти: офіційне співвідношення між сріблом та золотом становило 1:15,5.

За ініціативою Наполеона III була підписана Паризька конвенція, згідно з якою було об'єднано грошові системи Франції, Бельгії, Швейцарії й Італії. У 1868 р. до них приєдналися Греція і Ватикан, згодом – Фінляндія. Це об'єднання отримало назву “Латинський союз”. Згідно з конвенцією французький франк було визнано еталоном вартості, а карбування країнами-учасницями національних срібних монет одного і того ж номіналу і ваги здійснювалося, виходячи із біметалізму і співвідношення між вартістю золота і срібла, прийнятого у Франції.

Металевий вміст грошових одиниць країн Латинського союзу повинен був бути однаковим і складати 0,29 г чистого золота і 4,5 г чистого срібла. Золоті і срібні грошові одиниці країн-учасниць зберігали свої назви, однак мали рівний паритет, тобто 5 французьких франків дорівнювали 5 бельгійським франкам, 5 швейцарським франкам і могли вільно перебувати в обігу як законний платіжний засіб на території всіх держав Латинського союзу.

Проте надмірна емісія паперових грошей в Італії та Франції не відповідала умовам конвенції. Крім того, вимога обов'язкового обміну срібних монет, які втратили в ціні, на золоті спричинили до значних втрат золота країн-учасниць. Карбування срібних монет спочатку було обмежено, а згодом припинено, тобто було здійснено перехід (у 1873 р.) від біметалізму до золотого монометалізму. Уряди країн – учасниць Латинського союзу вимагали від Франції гарантій відшкодування золотого вмісту срібних монет. Втім, їм було відмовлено, що призвело практично до розпаду союзу, хоча формально він проіснував до 1926 р. Вирішальну роль у припиненні існування Латинського союзу відіграла відмінність у грошово-кредитній політиці країн-учасниць під час Першої світової війни і в післявоєнний період, а також неузгодженість національних економічних інтересів на тлі зовнішніх і внутрішніх криз.

У 1914 р. металеву грошову систему було замінено на паперову. Із скасуванням золотого стандарту в країні почалася інфляція і тривала значно довше, ніж у інших західних країнах – до 1926 р. При чому, масштаби інфляції набули значних розмірів: кількість банкнот в обігу зросла в шість разів, індекс оптових цін підвищився в 3,4 рази. Це пояснюється тим, що в роки Першої світової війни стрімкими темпами зростав дефіцит державного бюджету, внутрішній і зовнішній борг країни, який вона значною мірою покривала шляхом інфляційного випуску паперових грошей.

У 1926 р. було збалансовано державний бюджет за допомогою збільшення податків та проведено дефляційну політику, результатом якої стало скорочення грошової маси. У червні 1928 р. уряд здійснив грошову реформу, внаслідок якої було відновлено обмін банкнот на золото шляхом запровадження золотозливкового стандарту. Однак Франція не відновила розмін банкнот на золото за довоєнним золотим паритетом, а провела приховану девальвацію: хоча банкноти підлягали розміну на золото в зливках за номіналом, золотий вміст франка був зменшений майже в 5 разів – з 0,290323 г до 0,05895 г щирого золота. Девальвація франка узаконила конфіскацію 4/5 всіх грошових заощаджень населення. Мінімальна сума банкнот, яка підлягала обміну на золото становила 215 тис. фр., що дорівнювало приблизно 12,5 кг золота.

На відміну від інших західних країн, під час світової економічної кризи 1929–1933 рр. Франції вдалося зберегти золотозливкову систему завдяки поверненню із-за кордону вітчизняних і припливу іноземних капіталів. Крім того, криза охопила її пізніше, ніж інші країни. Золоті резерви Банку Франції з червня 1928 р. до кінця 1932 р. збільшився з 29 до 83 млрд. фр.

З 1933 р. погіршився економічний та фінансовий стан Франції, що викликало відплив золота з країни. Золоті резерви Банку Франції зменшились за 1933–1935 рр. з 83 до 50 млрд. фр. У жовтні 1936 р. уряд, здійснивши девальвацію франка, знизив його золотий вміст більш ніж на 25%. При цьому розмін банкнот на золото був припинений, що означало крах золотого стандарту.

Ще дві девальвації франка було проведено у 1937 і 1938 рр. У результаті девальвацій 1936 – 1938 рр. франк втратив 58% золотого вмісту, який було

встановлено грошовою реформою 1928 р. Тим самим уряд країни сприяв зниженню курсу своєї валюти з метою стимулювання експорту і обмеження імпорту.

У 1939 р. було узаконено *зону франка*, до складу якої увійшли французькі колонії на чолі із Францією. Зона почала формуватися в кінці XIX ст., коли Банк Франції надав право емісії колоніальним банкам. У зону франка окрім Франції увійшли її колоніальні території – Алжир, Марокко, Туніс, Камерун і ін., а також так звані заморські департаменти Франції (Гваделупа, Гвіана, Мартиніка, Реюньон).

Особливістю зони французького франка було юридичне її оформлення міждержавними угодами (на відміну від стерлінгової зони) та наявність централізованого керівного органу – Валютного комітету зони франка.

В обіг було введено валютні одиниці – франки КФА і КФП. Франк КФА (ФКФА) був введений в обіг в Західній і Центральній Африці в грудні 1945 р. і до 1962 р. мав назву “франк французьких колоній в Африці” (Colonies francaises d’Afrique). З 1962 р. – це франк Африканського фінансового співтовариства (Communaute financiere africaine) – в Західній Африці і франк Фінансового об’єднання (Cooperation Financiere en Afrique Centrale) – в Центральній Африці.

Франк КФП (ФКФП) був введений в грудні 1945 р. в Новій Каледонії, Французькій Полінезії, Уоллісі і Футуні і до 1967 р. мав назву “франк тихоокеанських колоній Франції” (Colonies francaises du Pacifique). З 1967 р. – це франк французьких контор в Тихому океані (Comptoirs francaises du Pacifique).

Стабільність валют країн, що входили в зону, залежала від французького франка, оскільки всі країни-учасниці повинні зберігати свої резерви у французьких франках і зберігати їх в Парижі з жорсткою фіксацією обмінних курсів. Банк Франції здійснював загальну координацію монетарної політики у межах зони франка, надаючи допомогу країнам, що в неї входили.

Для валютного механізму зони франка було характерно:

1. Встановлення твердого паритету валют із французьким франком.
2. Гарантування франка КФА французьким казначейством та його вільний обмін на французький франк.

3. Здійснення Францією контролю за кредитною політикою емісійних банків країн-членів.
4. Збереження всіх інвалютних резервів у французьких франках.
5. Відсутність валютних обмежень між країнами-членами.
6. Задача виторгу в іноземній валюті у централізований пул при французькому казначействі.
7. Здійснення всіх розрахунків через валютний ринок в Парижі.]

Після отримання незалежності багато колоній вийшли із зони франка: Ліван, Сирія, Туніс, Алжир, Марокко і ін.

Наслідком Другої світової війни був хронічний бюджетний дефіцит, що покривався шляхом інфляційного випуску паперових грошей. Інфляція у Франції в період Другої світової війни посилювалася різким занепадом виробництва і товарообігу. Грошова реформа, проведена у 1945 р. тимчасовим урядом Шарля де Голля, забезпечила зменшення грошової маси на 37%. Втім її ефект був короткочасним. Знецінення франка та постійний “доларовий голод” стали причиною здійснення семи прихованих девальвацій від кінця війни до 1958 рр. Однак вони проводились за умов незбалансованості державного бюджету, пасивності платіжного балансу, зменшення офіційних золотовалютних резервів, високих темпів інфляції, тому виявились малоефективними і призвели до зменшення масштабу цін у 161 разів в порівнянні з його золотим змістом в 1914 р. – з 0,3 г до 0,0018 г золота. Загалом купівельна спроможність франка на кінець 1958 р. була в 180 разів меншою, ніж у 1928 р.

Численні девальвації франка, зумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, призвели до необхідності здійснення грошової реформи. На початку 1960 р. було запроваджено новий франк, який обмінювався на 100 старих. Тобто здійснено деномінацію франка і збільшено масштаб цін у 100 разів.

Протягом наступного десятиліття торгівельний і платіжний баланси Франції, мали активне сальдо, а її золотовалютні резерви значно зросли: з 1050 млн. дол. в кінці 1958 р. до 6994 млн. дол. в кінці 1967 р. Позитивний вплив на ці процеси справило членство Франції у Європейському економічному співтоваристві (ЄЕС), в який та вступила у 1957 р. Франція вживала заходів для

підтримання своєї грошової одиниці і грошового обігу не лише з міркувань внутрішнього економічного розвитку, а й виконуючи вимоги, які висувало ЄЕС до країн – учасниць. Проте внутрішній процес інфляції продовжувався, що виразилось в систематичному підвищенні товарних цін. Так, з 1962 р. по серпень 1971 р. індекс роздрібних цін піднявся на 55%. У зв'язку з ростом інфляції уряд Франції у вересні 1963 р. проголосив «план стабілізації», що включав блокування роздрібних цін і заробітної плати, низку заходів кредитної рестрикції (обмеження банківських кредитів підприємствам і споживчого кредиту, підвищення облікової ставки Банку Франції в листопаді 1963 р. з 3,5 до 4%), а також заходи зі скорочення бюджетного дефіциту шляхом значного збільшення податків. Але реальної стабілізації франка не відбулося: військові витрати і грошова маса продовжували збільшуватися, а купівельна сила франка падати.

Інфляційне зростання цін у Франції і девальвація англійського фунта стерлінгів в 1967 р. погіршили конкурентоспроможність французьких товарів на світовому ринку, що негативно вплинуло на торгівельний і платіжний баланси країни. В цьому ж році уряд Франції скасував валютні обмеження за поточними операціями та дозволив вільний ввіз та вивіз золота з країни, що призвело до відпливу капіталів із Франції: тільки з травня по вересень 1968 р. він склав 12,5 млрд. фр. Золотовалютні резерви Франції почали скорочуватися: за 1,2 роки (з кінця 1967 р. по липень 1969 р.) вони зменшилися майже удвічі: з 7 до 3,6 млрд. дол.

Світова енергетично-сировинна криза на початку 70-х рр. загострила валютно-фінансовий і економічний стан Франції, зокрема, зріс дефіцит як торгівельного, так і платіжного балансу, почалася втеча короткострокових капіталів, зменшилися золотовалютні резерви, що призвело до знецінення франка.

У серпні 1969 р. Франція вимушена була девальвувати франк на 11,11% і прийняти дефляційні стабілізаційні заходи з метою підвищення конкурентоспроможності французької промисловості. В цьому ж році були застосовані заходи кредитної рестрикції: Банк Франції підняв облікову ставку з 6 до 8%, що призвело до обмеження банківського і споживчого кредиту. З метою скорочення бюджетного дефіциту були підвищені податки. Проте девальвація

франка в 1969 р. і рестрикційні заходи не ліквідували інфляції; зростання роздрібних цін продовжувалося. Так, з 1970 р. по червень 1972 р. індекс споживчих цін підвищився на 11%.

З серпня 1971 р. по січень 1974 р. був створений подвійний валютний ринок: за поточними підтримувався на заниженому рівні, що стимулювало експорт Франції в США, Японію, Європейські країни; за фінансовими операціями курс вільно коливався залежно від попиту і пропозиції.

Участь в ЄЕС змусило Францію увійти до системи узгодженого коливання курсу валют в рамках «спільного ринку» відносно до долара і базових європейських валют спочатку через валютний «тунель», а потім операціями зовнішньої торгівлі курс франка через європейську валютну «змію» – підтримання курсу франка до долара у межах офіційно встановлених точок коливань $\pm 2,25\%$. У цих цілях в 1973–1975 рр. Франція активно використовувала валютні резерви для підтримання фіксованого курсу з валютами ФРН, Бельгії, Голландії і Данії, результатами цих заходів стали втрати валютних резервів, які склали декілька мільярдів доларів. В цілях збереження резервів і пом'якшення енергетичної кризи Франція двічі (з січня 1974 р. по липень 1975 р. і з 15 березня 1976 р. по червень 1976 р.) відмовлялася від участі в європейській валютній «змії» і перейшла до «плаваючого» курсу франка, що означало приховану девальвацію і стимулювання експорту. Ухвалення нових економічних програм в кінці 70-х рр. («планів Барра») щодо стабілізації економіки і валютно-фінансового становища Франції, ослаблення валютної кризи шляхом ухвалення Ямайської угоди дозволило зміцнити позиції франка відносно до долара і інших валют. Крім того, певні економічні успіхи країн «спільного ринку», включаючи Францію, в кінці 70-х – початку 80-х рр. дозволили Європейському співтовариству на базі його валютного союзу створити нову міжнародну одиницю ЕКЮ, яка нарівні з франком і іншими валютами з кінця 70-х рр. стала виконувати роль міжнародного платіжного засобу в світовій торгівлі, кредитних операціях і на ринку капіталів (особливо на ринку євровалют).

З 1979 р. Франція є членом Європейської валютної системи, а з січня 1999р. у безготівковий обіг було введено спільну європейську валюту – євро.

6.2. Еволюція кредитної системи Франції

Становлення французької банківської справи є вельми суперечливим: мають місце як процвітання, так і банкруцтво великих банків. Перший емісійний французький банк – Генеральний банк (Банк Жене раль), був заснований шотландцем Джоном Ло у 1716 році. Капітал банку було розподілено на акції, які розповсюджувалися за підпискою. ¼ акцій сплачувалася готівкою, решта – державними борговими зобов'язаннями. Через два роки Генеральний банк був націоналізований і перейменований у Королівський банк. Останній проіснував лише три роки: здійснюючи незабезпечену емісію, фінансуючи невиробничі витрати королівського двору, зрештою збанкрутів. Уряд Франції обмежив відкриття емісійних банків. Тому наступна спроба відкрити емсійний банк була зроблена аж у 1776 році міністром фінансів Франції. Назва цього банку – “Кес д’Еском” – товариство з обмеженою відповідальністю, яке мало тісні зв’язки з урядом із перших днів свого існування. Згодом банк фактично став філією фінансового департаменту уряду.

18 січня 1800 р. один з найбільших емісійних французьких банків “Кес де Компт Куран” було реорганізовано з ініціативи Наполеона Бонапарта в новий банк під назвою “Банк Франції”. Це приватне акціонерне товариство стало прототипом сучасного центрального банку Франції.

Право емісії, надане Банку у 1803 р. і підтверджене у 1806 р. відновлювалося до 1945 р. чотири рази. У 1848 р., після поглинання дев’яти провінційних емісійних банків, Банк Франції отримав монопольне право на емісію грошових знаків, тобто став єдиним емісійним центром країни. Проте більше століття – протягом всього XIX ст. і першої чверті XX ст. Банк Франції не тільки виконував функції Центрального банку, а й комерційних банків, безпосередньо обслуговуючи клієнтів через широку мережу відділень і контор.

Загалом банківська сфера Франції відставала в розвитку, порівняно з англійською чи американською. Особливо поволі розвивалася банківська мережа в провінції, де банків практично не існувало.

Характерним для Франції було втручання держави в економіку. Так, в 1936–1939 рр. урядом Народного фронту була проведена націоналізація у деяких

галузях промисловості, зокрема у вугільній. Процес націоналізації не обминув і кредитну сферу. У 1945–1946 рр. урядом генерала Де Голля було націоналізовано Банк Франції, чотири провідних комерційних банки, на частку яких припадало більше половини депозитів й 34 страхові компанії, якими було акумульовано понад 60% страхових внесків. Акціонерний капітал Банку Франції у розмірі 50 млн. франків був викуплений протягом 20 років шляхом обміну акцій на тривідсоткові державні облігації. Статус державної установи Банк Франції зберігає і в наш час.

Франція суттєво відрізнялася від інших розвинених країн за організацією, методами управління і здійснення грошово-кредитної політики. До 1936 р. Банком Франції керувала “регентська рада”, до складу якої входили 15 “регентів” (директорів), які вибиралися загальними зборами із найбільших акціонерів. Відповідно до закону 1936 р. “регентську раду” було замінено на Генеральну раду, яка включала 20 директорів, два з яких вибирались акціонерами, а решта призначались урядом і повинні були представляти як державні органи, так і об’єднання промисловців, профспілки та інші організації. Фактично Банк Франції перейшов під контроль уряду.

Після Другої світової війни відповідно до закону від 2 грудня 1945 р., на підставі якого був націоналізований Банк Франції, була створена Національна кредитна рада, яка згодом почала розробляти грошово-кредитну політику. Її президентом був міністр фінансів, а віце-президентом – керуючий Банку Франції. До складу ради входили 46 членів – представники державного апарату, державних і приватних комерційних банків, торгівельних палат, профспілок. Крім реалізації грошово-кредитної політики уряду Національна кредитна рада здійснювала частковий контроль за діяльністю банків, зокрема, за їх створенням і злиттям.

Для комплексного контролю за банківською діяльністю була створена в 1941 р. Банківська контрольна комісія. До її складу входили 6 членів які, головним чином, були представниками уряду. Очолював комісію керуючий Банку Франції. Її основними функціями були нагляд і контроль за дотриманням банками і небанківськими фінансовими інститутами регулюючих норм. Наприклад, вона

контролювала виконання банками норм власного капіталу, дотримання різними типами банків обмежень у спеціалізації та здійснення взаємних розрахунків.

У грошово-кредитній системі Франції Національна кредитна рада виконувала роль законодавчого органу, Банк Франції – виконавчого, Банківська контрольна комісія – судового.

Законом від 3 січня 1973 р. були внесені зміни у статут Банку. Зокрема, були спрощені положення, що визначали діяльність Банку, виокремлено основні завдання і відповідальність Банку Франції. Повноваження Національної кредитної ради були розширені, а обмеження на діяльність Банку – скорочені. Радикально було змінено порядок формування складу Національної кредитної ради – відтоді його формують виключно фахівці грошово-кредитної сфери.

Переломним моментом в історії функціонування Банку Франції було проведення реформи відповідно до закону від 4 серпня 1993 р. З метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці і послідовної реалізації монетарної політики йому було надано незалежний статус. Фактично центральний банк Франції вперше за всю історію свого існування став незалежний. На Банк Франції була покладена відповідальність за визначення і проведення грошово-кредитної політики для забезпечення стабільності цін в межах загальної грошово-кредитної політики Європейської системи центральних банків. Корективи, внесені в статут Банку Франції, гарантуючи його незалежність, полягали у наступному:

- Банк Франції розробляє і реалізовує монетарну політику з метою забезпечення стабільності цін;
- рішення ухвалюються колегіально Радою з монетарної політики, що складається з дев'яти чоловік, незалежність думок яких гарантується положеннями статуту про їх призначення і терміни повноважень;
- з метою забезпечення незалежного статусу Радою з монетарної політики в процесі ухвалення рішень членам Ради заборонено консультиватися або виконувати вказівки уряду в цій сфері.

За організаційно правовою формою Банк Франції належить до унітарних державних банків (зі 100% – ою участю держави в його капіталі).

Сучасна організаційно-управлінська структура Банку Франції схематично відображена на рисунку 6.1.

Керуючий Банку Франції і обидва його заступники призначаються декретом Ради міністрів Франції строком на 6 років без права відкликання і не можуть займати ці посади більше двох строків. Керуючий, вік якого не повинен перевищувати 65 років, складає присягу президентові Франції. Керуючий, наділений широкими повноваженнями і правами, здійснює керівництво Банком Франції, визначає загальні напрямки діяльності всіх його підрозділів. Йому надане право призначати службовців на всі посади в Банку, за винятком директора філії Банку – його кандидатуру він може лише запропонувати, а призначає на цю посаду міністр економіки і фінансів Франції.

Повноваження першого заступника керуючого Банку Франції полягають у відповідальності за реалізацію монетарної політики, другого – за адміністративні питання.

Основними керівними органами Банку Франції є: Генеральна рада, до складу якої входить Рада монетарної політики, створена у 1993 р. відповідно до Закону про Статут Банку Франції.

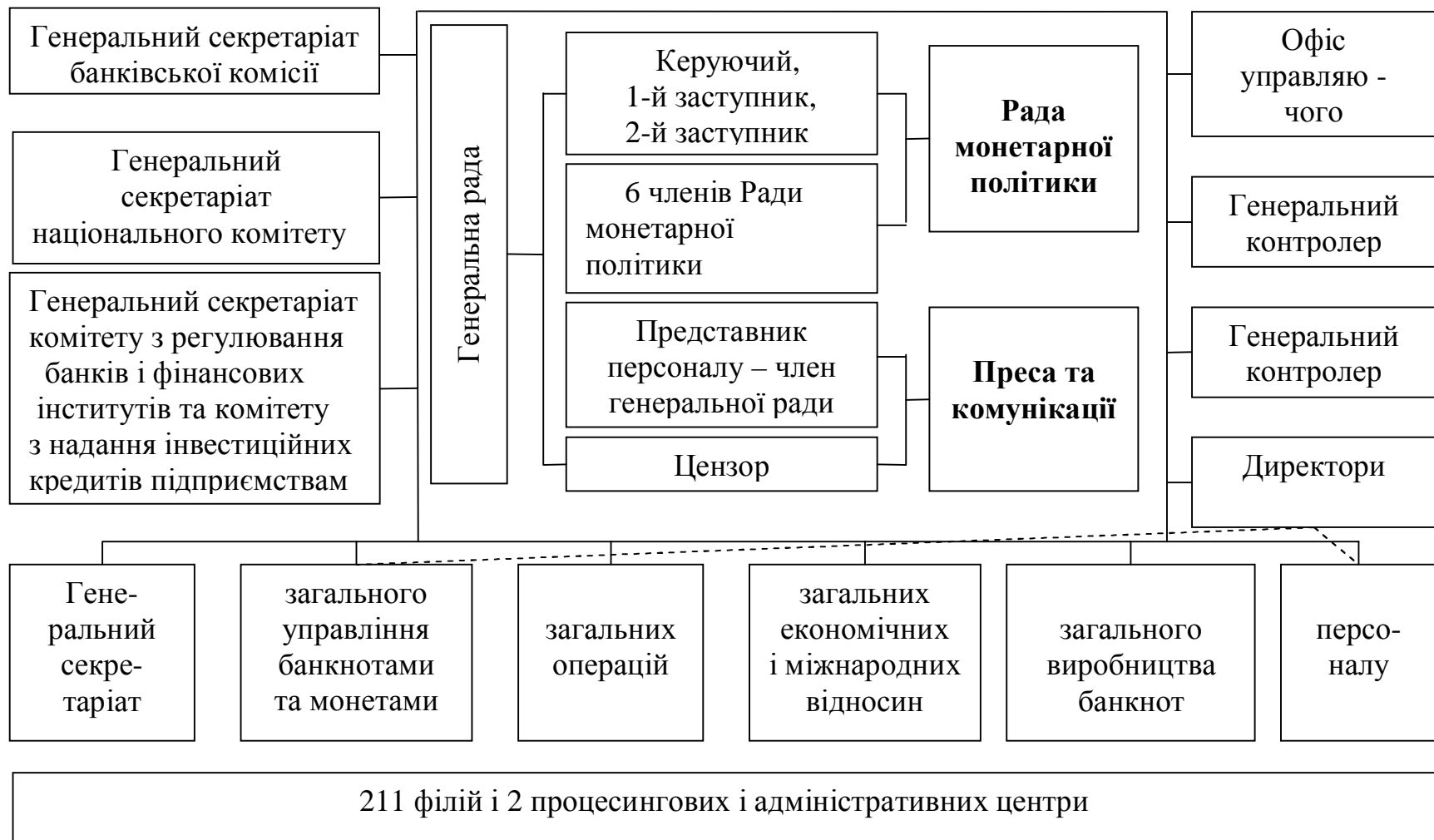

Рис. 6.1. Організаційно-управлінська структура Банку Франції [29, с. 25]

До компетенції *Ради монетарної політики* належить реалізація розробленої Європейською системою центральних банків, грошово-кредитної політики; відслідковування динаміки грошової маси та її агрегатів й інших показників, які забезпечують досягнення кінцевих цілей монетарної політики; визначення порядку проведення Банком Франції позичкових, облікових, заставних, валютних операцій, угод зі зворотним викупом, надання гарантій за певними видами операцій; установлення параметрів політики обов'язкових резервів (базу нарахування, норми відрахувань).

Головою Ради монетарної політики є керуючий Банком Франції. До її складу входять 2 його заступники і 6 висококваліфікованих фахівців у галузі грошово-кредитних проблем, фінансів і економіки, призначених радою міністрів країни. Термін повноважень кожного члена цієї Ради (крім керуючого і його заступників) визначається жеребкуванням: для двох представників установлюється термін на 3 роки, для двох інших – 6 років і ще для двох – 9 років. Члени Ради не можуть бути обрані на повторний термін, за винятком лише представників, які здійснюють свої повноваження протягом 3 років.

Рада монетарної політики скликається з ініціативи її голови не рідше одного разу на місяць. Рішення Ради мають силу закону за наявності не менше 2/3 її членів. За відсутності кворуму Раду монетарної політики скликають повторно, і тоді рішення може бути прийняте простою більшістю голосів. За умови однакової кількості голосів “за” і “проти” вирішальним є голос голови. У засіданнях Ради мають право брати участь прем'єр-міністр та міністр економіки і фінансів, але без права голосу, хоч вони можуть запропонувати для обговорення Ради будь-який проект рішення.

Генеральна рада – ухвалює рішення з питань поточної діяльності Банку Франції, не пов'язаних з виконанням завдань ЄСЦБ. До компетенції Генеральної ради входять: розгляд загальних питань управління Банком, зокрема кадрової політики і штатного розкладу; прийняття бюджету Банку і внесення до нього змін; складання і затвердження балансового звіту; розробка проекту використання прибутку; визначення дивідендів, що відраховуються державі тощо.

Головою Генеральної ради є керуючий Банком Франції, що визначає порядок денний засідань Ради. У Генеральну раду входять всі члени Ради з грошово-кредитної політики, представник Державного казначейства, що призначається Радою міністрів Франції, і представник службовців Банку Франції, що обирається на 6 років. Керуючому Банком Франції низку повноважень надає і Генеральна рада. Зокрема, він може самостійно встановлювати порядок інтервенційних операцій і розмір відсоткових ставок; від імені Генеральної ради керуючий щорічно подає президентові Франції звіт про діяльність Банку.

Організаційна структура Банку Франції складається з центральних підрозділів в Парижі і розгалуженої мережі філій (211), розташованих по всій країні. Всі територіальні заклади Банку Франції наділені однаковим юридичним статусом. Кожну філію очолює директор, якого призначає міністр економіки і фінансів за пропозицією керуючого Банку Франції. При всіх філіях функціонує консультативна рада, кількість радників у якій становить від 6 до 17 осіб залежно від розміру філії. Генеральна рада за рекомендацією керуючого Банку Франції призначає радників з числа відомих підприємців строком на 3 роки. Радники зобов'язані надавати директорові філії інформацію про стан і перспективи економічної діяльності в певному регіоні (районі) і давати відповідні рекомендації.

Присутність Банку Франції в регіонах була обмежена аж до середини XIX ст. На той час було відкрито лише 15 відділень. На початок XX ст. налічувалося 160 відділень, у 1928 р. – 258, ця кількість залишалася незмінною впродовж більше 40 років. За останніх 30 років мережу територіальних відділень Банку Франції торкнулися дві хвилі змін: на початку 1970-х рр. було закрито 27 відділень і відкрито 2, в кінці 1980-х рр. ліквідовані 23 і створено 1 відділення. Кожна територіальна установа діє в своїй географічній зоні, яка зазвичай співпадає з межами адміністративних одиниць (департаментів і округів). В результаті проведеної в 1993 р. реформи Банк Франції отримав нову схему управління мережею територіальних закладів. Остання не має аналогів в світі і є особливістю функціонування французького центрального банку. Так, Банк Франції має в своєму розпорядженні 211 відділень, зберігаючи тим самим

організацію територіальної мережі, що склалася історично (для порівняння: Німецький федеральний банк має 145 відділень, з них 9 є центральними банками земель, Банк Італії – 99, Банк Англії – 2).

До основних функцій, які виконують філії належать:

- обслуговування клієнтури, наприклад, в операціях з цінними паперами;
- організація клірингових розрахунків через розрахункові палати;
- збір інформації про діяльність кредитних установ;
- оцінювання банківських ризиків;
- консультування підприємств з питань фінансового аналізу й експертизи;
- збір й аналіз економічної і фінансової інформації на регіональному рівні, зокрема за допомогою кон'юнктурних обстежень у різних галузях економіки.

Банк Франції входить до складу Європейської системи центральних банків, в межах якої виконує певні функції.

Банк Франції є найбільшим центром фінансової інформації країни. В його розпорядженні перебувають: база даних чеків, база даних з побічних обставин з повернення споживчих кредитів, Центр балансових звітів, рейтинг Банку Франції.

База даних чеків була створена в 1955 р. з метою забезпечення безпеки здійснення платежів. Ця централізована база охоплює всю територію Франції, а також налагоджено зв'язки із банківськими і судовими установами інших країн. Показовим є те, що за обсягом інформації база даних чеків Франції не має аналогів в світі. В базі даних акумулюється інформація кредитних установ про випадки пред'явлення до оплати недійсних чеків, а також сплата за недійсними кредитними і платіжними картками. Автоматично дана інформація доводиться до всіх зацікавлених установ, у тому числі й судових. Банку, який веде чековий чи картковий рахунок особи, що здійснила незаконну операцію, накладається заборона на проведення операцій за цим рахунком. Крім того, інформацією бази даних чеків може скористатися будь-який банк, фінансова компанія чи судовий

орган, здійснивши запит на ту чи іншу особу. За рік до бази даних надходить більше 50 млн. запитів.

Банком Франції формується загальнонаціональна база даних втрачених (загублених і викрадених) чеків. Збираючи інформацію від емітентів, Банк надає її споживачам, які зробили підписку на цей вид послуг. Їхня кількість може сягати більш як 30 тис осіб.

Національна база даних з побічних обставин із повернення споживчих кредитів (FICP) була створена 1989 р. одночасно із комісіями зі споживчих боргів. В кожному регіоні Франції працювала щонайменше одна така комісія, покликана, на основі взаємоприйнятних умов для кредитора і позичальника, розробляти план реструктуризації боргу. Цей план набував сили після його затвердження в суді. На той час Банк Франції виконував секретарські послуги. Зокрема, уповноважені його працівники, працюючи в комісіях, вели переговори з боржниками, оцінювали їхні активи і борги, на основі чого розробляли рекомендації і направляли їх до суду. Рішення щодо запобігання і подолання кредитних проблем реєструвалися у Національній базі даних з побічних обставин із повернення споживчих кредитів.

Починаючи з 1993 р. із прийняттям нового Кодексу захисту споживача в національній базі даних з побічних обставин з повернення споживчих кредитів нагромаджується інформація за всіма видами кредитів, виданих резидентами Франції, незалежно від способу видачі, категорії позичальника чи типу кредиту. Відповідно до зазначеного Кодексу Банк Франції збирає і систематизує дані побічних обставин сплати споживчих кредитів; судових процедур з проблем надмірної заборгованості тощо. Ця інформація реєструється в базі і зберігається протягом п'яти років. Лише після того як кредитор повідомляє про повну сплату боргу вона видаляється із бази даних.

В 1968 р. було створено *центр балансових звітів* Банку Франції. Він збирає балансові звіти фірм різних галузей економіки. Проаналізована і систематизована за галузями інформація публікується у вигляді рейтингу. Рейтинг Банку Франції відображає всю фінансову інформацію про фірму; ілюструє її спроможність виконувати свої фінансові зобов'язання протягом найближчих двох років. При

чому вся ділова і фінансова інформація про фірми акумулюється на добровільних засадах. Рейтинг Банку Франції використовують банки, фінансові і промислові компанії у своїй практичній діяльності.

Щодо кредитних установ, то така оцінка їхнього фінансового стану є закритою і здійснюється виключно для внутрішнього використання. Її публікація чи передача третім особам є законодавчо забороненою.

Особливістю Франції залишається надмірна присутність державних органів у фінансово-кредитній сфері і значна кількість різних регулюючих організацій.

Наглядові функції в банківській системі країни розділені між трьома установами: Комітетом банківського регулювання, Комітетом кредитних установ і Банківською комісією. Крім цих трьох організацій діє і Національна рада з кредиту і цінних паперів. У цій структурі управління Банк Франції співпрацює зі всіма комітетами, радами і комісіями, здійснює моніторинг фінансового ринку, визначає і проводить узгоджену з Європейською системою центральних банків грошово-кредитну політику.

6.3. Система фінансово-кредитних установ

Фінансово-кредитні інститути другого рівня можна поділити за наступними групами (рис. 6.2.):

- універсальні банки;
- банки взаємного кредиту (кооперативні);
- ощадні та пенсійні каси;
- установи муніципального кредиту;
- фінансові товариства;
- спеціалізовані фінансові інститути.

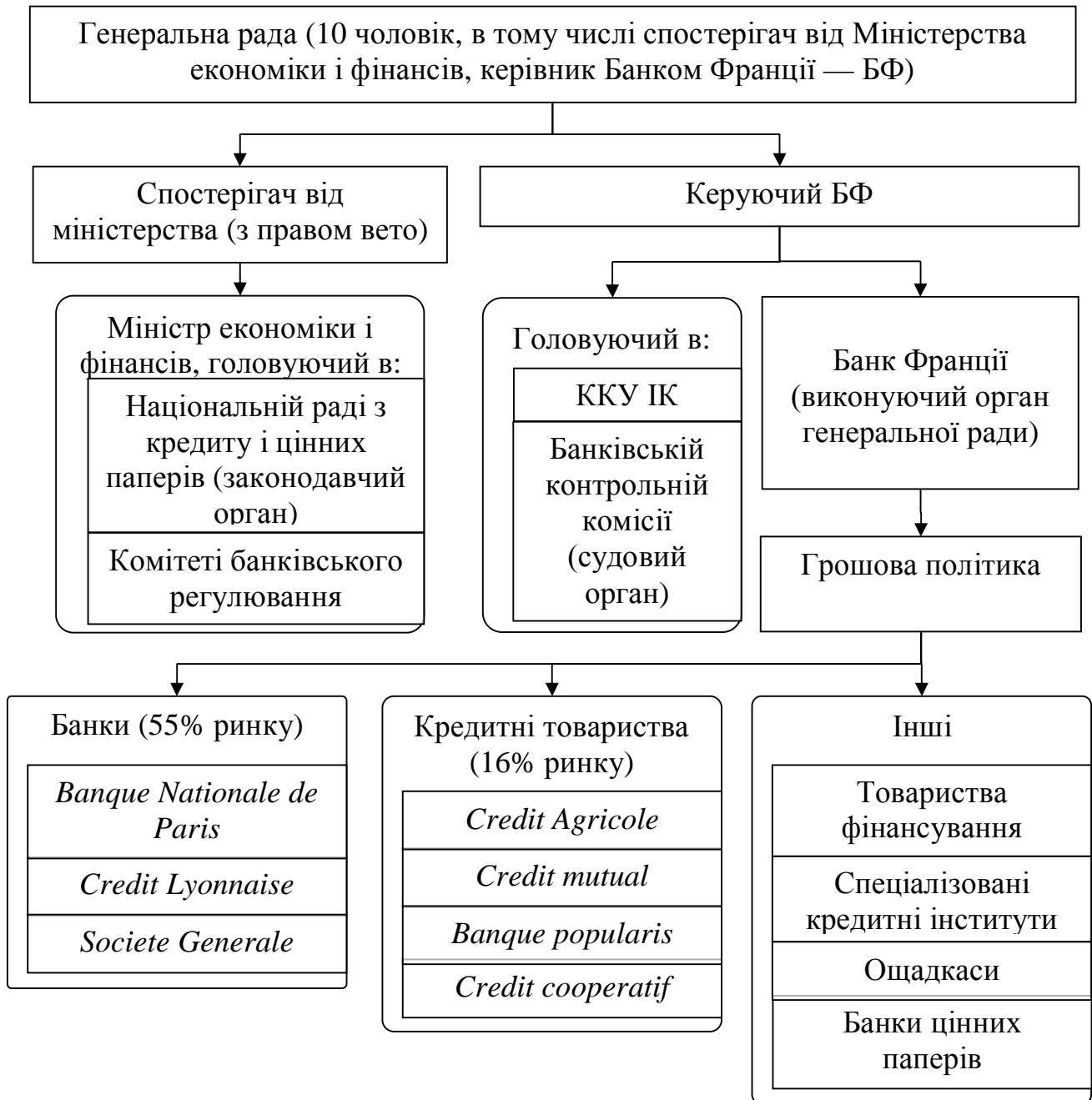

Рис. 6.2. Банківська система Франції

Універсальні банки є основою банківської системи Франції. Найбільшими французькими комерційними банками є «Креді Агріколь» (Credit Agricole), «Банк Національ де Парі» (Banque Nationale de Paris), «Креді Ліонне» (Credit Lyonnais), «Сосьєте Женераль» (Societe Generale), «Банк Паріба» (Banque Paribas) та ін. На 10 найбільших універсальних банків країни припадає 4/5 сукупного балансу ФКІ країни, тому за концентрацією банківського капіталу Франція займає перше місце у світі.

Банки другого рівня поділяють ще на дві групи: універсальні й спеціалізовані.

Функціонування кредитної системи Франції регулюється законом від 1984 р. Її структура складається з таких елементів: центральний банк (Банк Франції); комерційні банки; спеціалізовані кредитно-фінансові установи: інвестиційні, іпотечні, зовнішньоторгівельні банки, страхові і фінансові компанії, пенсійні фонди та ін.

Банківські установи Франції поділяються на універсальні та спеціалізовані.

Універсальні банки надають всі види банківських послуг, в тому числі й такі, що не пов'язані з банківською сферою: страхування, обслуговування туризму, інформаційне обслуговування, надання консультацій тощо.

Спеціалізовані банківські установи зосереджують свою діяльність на обслуговуванні певних категорій клієнтів (підприємства, приватні особи) або на окремих видах операцій (короткострокове, довгострокове кредитування тощо).

Такий поділ характерний багатьом банківським системам Заходу, однак, французька банківська система вирізняється за низкою особливостей. Зокрема, 1) зростає рівень концентрації у банківській справі. Об'єктивний процес концентрації в банківській сфері Франції стимулюється державою. Нова банківська реформа кінця 70-х років включала закон, згідно з яким вчетверте після 1954 р. були збільшені норми мінімального капіталу одного банку. В результаті малі банки, які не змогли виконати розпорядження, повинні були припинити існування або об'єднуватися. Крім того, закон від 1966 р. обмежив операційну діяльність малих банків. Вони були витиснені з особливо прибуткових банківських операцій: їм було заборонено відкривати ощадні рахунки для потреб будівництва і займатися іпотечним кредитом. З кінця 60-х років у французькій банківській сфері виявилася сильна тенденція концентрації, яка ґрунтувалася на тісному переплетенні банківського і промислового капіталу і концентрації банків в певних галузях промисловості. Виникли так звані банківські групи; 2) характерною особливістю банківської системи Франції є традиційне втручання держави в банківську діяльність; 3) має місце диверсифікованість діяльності комерційних банків в умовах зростання конкуренції, що пов'язано зі спрощенням банківських операцій. З кінця 60-х рр. банки почали «захоплювати» галузі, де раніше їх присутність не спостерігалася: фінансування житлового будівництва,

надання споживчих кредитів, керування організаціями з колективними вкладеннями в рухоме майно, а в даний час – у фінансовий інжиніринг тощо. Останнім часом простежується тенденція до непрямого чи прямого фінансування деякими комерційними банками сільського господарства, тобто вони претендують на захоплення операцій, дотепер здійснюваних винятково банком «Креді Агриколь».

Крім такої «диверсифікованості», великі комерційні банки, продовжуючи універсалізацію своїх операцій, починають вкладати капітал у великі промислові підприємства, чим раніше займалися інвестиційні банки (фінансові компанії).

У 1981 р. майже всі банки Франції були націоналізовані. У січні 1984 р. був прийнятий закон про банки, згідно з яким було здійснено приватизацію банків та всі вони були об'єднані в Асоціацію французьких банків (Французьку асоціацію кредитних установ). В 1999–2001 рр., в законодавстві Франції були внесені зміни, які відмінили обмеження на здійснення операцій, тобто будь-який банк має право (за наявності ліцензії) проводити будь-які типи операцій, тобто здійснювати комплексне обслуговування клієнтів. Проте через збереження фахівців, професійні навички, знання певного сектора економіки збереглося і «тяжіння» до проведення певних фінансово-банківських операцій.

У національній банківській статистиці Франції кредитні установи класифікуються не тільки за характером діяльності, але і по «примиканню». Всі кредитні установи об'єднані в різні професійні об'єднання. При цьому члени об'єднань нерідко зв'язані взаємною участю в капіталі. На другому рівні банківської системи країни достатньо чітко виявляється структуризація кредитних установ на групи і підрівні.

Основою банківської системи Франції є комерційні банки. Це, як правило, акціонерні товариства, діяльність яких полягає у залученні безстрокових внесків з метою надання короткострокових кредитів. Однак нині комерційні банки розширюють межі своєї діяльності, зокрема, надаючи позики на тривалі терміни, беручи участь в капіталі інших підприємств, організовуючи емісію і розміщення цінних паперів, здійснюючи управління майном клієнтів. Комерційні банки виконують п'ять основних функцій:

- формування ресурсів;
- управління власними активами;
- управління платіжними засобами;
- виконання міжбанківських операцій;
- надання фінансових й інших послуг.

Французькі комерційні банки – це колишні депозитні банки, що до 1967 р. юридично протиставлялися діловим інвестиційним банкам. Обидві групи банків були включені до реєстру Національної кредитної ради і поділялися на функціональні типи за класифікацією Французької асоціації банків. У наш час вони протиставляються ощадним банкам, мережі товариств взаємного кредиту й кооперативів, установам спеціалізованих кредитів і фінансовим товариствам. Усі ці банківські й небанківські установи утворюють тепер одну професійну організацію – Французьку асоціацію кредитних установ, члени якої діють в полі нового банківського законодавства.

Удаючись до послуг французьких комерційних банків, слід знати про деякі їх особливості, які варто враховувати у взаєминах із цими установами.

У Франції значного поширення набули так звані **«ділові банки»**.

Серед них розрізняють два види установ: фінансові компанії і, власне, ділові банки (банки для угод), хоча такий розподіл не є обов'язковим. Спеціалізація установ першого типу полягає винятково в участі в промисловому і фінансовому капіталі. Усі інші спеціалізації належать до компетенції ділових банків.

У період між 1942 і 1967 р. такі ділові банки юридично відрізнялися від депозитних банків тим, що вони не могли ані приймати внески, ані надавати кредити на термін менше двох років. З іншого боку, ця межа існувала і для комерційних банків (крім випадку щодо державних цінних паперів). Тим більше вони не могли купувати участі в капіталі. Межу було скасовано в 1967 р., пізніше це скасування підтвердив Банківський закон 1984 р.

Скасуванням вищеописаної межі більшою мірою скористалися дві категорії банків: комерційні збільшили терміни своїх операцій, а ділові – безпосередньо або через свої філії створили мережу відділень у надії скористатися з менших виплат по внесках і, отже, знизити середню вартість своїх ресурсів. Однак банки швидко

відчули, що до вартості виплат по внесках додається зростаюча вартість утримання відділень. Тому за останні роки ділові банки рухалися в іншому напрямку, скорочуючи кількість відділень і все більше повертаючись до своєї традиційної клієнтурі. Однак в цілому вони зберегли наявну кількість філій.

Що стосується статусу ділових банків, то він пройшов три стадії розвитку. У 1944 р. при націоналізації чотирьох великих депозитних банків ділові банки, навіть найбільші, залишилися в приватному секторі. Але над ними поставили Урядового комісара, посада якого проіснувала до 1982 р,

У 1982 р. уряд націоналізував як материнські фінансові компанії (якщо вони мали банки), так і самі банки, якщо величина їхнього активу перевищувала мільярд франків. У період між 1982 і 1987 рр. було проведено ряд реорганізацій і частину ділових банків, що мала певні фінансові труднощі, було введено до складу інших банківських груп.

Прикладом фінансових компаній можуть бути «Париба», «Суец», а ділових банків – Банк європейської спілки і Банк Ротшильдів.

До *спеціалізованих банків* належать:

– **інвестиційні банки**, які надають кредити підприємствам для фінансування інвестиційних проектів і здійснюють різноманітні довгострокові і середньострокові операції. До цієї категорії банків відносяться:

- **приватні банки**, що спеціалізуються на наданні фінансових консультацій, управлінні майном, а також міжнародному переміщенні капіталів французьких підприємств, наприклад «Банк Еропен де Парі» (La Banque Europeenne de Paris);
- **промислові банки** – вони поділяються на **ділові** банки, що беруть участь в діяльності підприємств, і банки **довгострокового і середньострокового кредиту**, що видають позики і залучаючи внески для вкладення грошових коштів в підприємства.
- **Банки взаємного кредиту**, або кооперативні банки, спеціалізуються на кредитуванні малих і середніх підприємств. До них належать кредитні кооперативи – народні банки, створені в 1917 р. за підтримки держави.

- **Банки, які спеціалізуються на обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності.** Наприклад Французький банк зовнішньої торгівлі, створений в 1947 р. для фінансування зовнішньоекономічних операцій.
- **Регіональні банки розвитку.** Були створені з метою об'єднання суспільних або приватних фондів для фінансування операцій, які не можуть бути рентабельними в короткий термін. Вони користуються державними гарантіями, беруть участь в капіталах місцевих підприємств, надають їм кредити строком на 5–15 років, але їх кількість неухильно скорочується. Прикладом може служити створений в 1919 р. банк «Креді насьональ» (Credit Nacional), що бере активну участь в кредитуванні зовнішньоторговельних операцій. Цей банк може бути також віднесений до групи банків, що спеціалізуються на обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності.

Законом від 1945 р. були націоналізовані чотири найбільші **депозитні банки**, які в 1966 р. шляхом злиття були реорганізовані в три банки: «Банк насьональ де Парі» (Bangu National de Paris), «Креді Ліонне» (Credit Lyonnais), «Сосьєте женераль» (Societe General). На ці банки припадала значна частина всіх активних операцій банківських установ у країні. Законом від 1982 р. також були націоналізовані ще два великі ділові банки: «Паріба» (Paribas) і «Індосюез» (Indosuez). Націоналізовані банки і низка фінансових інститутів здійснювали свою діяльність в межах державно-монополістичного регулювання економіки і мали при цьому державну підтримку.

Тепер вони мають в своєму розпорядженні розгалужену мережу відділень (22 % всіх операційних відділень країни; 30 % банківських службовців зайняті в цих трьох банках) і активно працюють на світовому банківському ринку. На їх рахунках знаходиться 27 % грошових коштів, вкладених у всі французькі банки.

Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути.

До спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів належать ощадні каси і спеціалізовані кредитні інститути.

У Франції існує система кооперативних кредитних установ, які виконують банківські функції. До них відносяться:

- ощадні каси;
- каси сільськогосподарського кредиту;
- каси взаємного кредиту;
- кредитні кооперативи, які об'єднують дрібних промисловців та торговців (народні банки);
- каси муніципального кредиту – державні установи комунального характеру, які підпорядковані одночасно місцевим префектурам й Міністерству фінансів. Вони здійснюють певні банківські операції, а також надають соціальну допомогу.

Ощадні каси – які згідно з Законом про внески і фінансову безпеку від 25 червня 1999 р. можуть здійснювати будь-яку банківську діяльність, однак, найпоширенішою активною операцією ощадних кас залишається кредитування житлового будівництва і придбання житла. Зібрані цією мережею ресурси акумулюються головним чином в Депозитно – консигнаційній касі (Caisse des depots et consignations, CDC) – банку, який є центральною фінансовою установою цієї системи. Це об'єднання більш ніж 400 регіональних ощадних установ, що здійснюють операції в своїх географічних секторах. Зібрані цією мережею кошти акумулюються головним чином у центральній фінансовій установі цієї системи – в депозитно-консигнаційній (ощадній) касі (Caisse des depots et consignations, CDC).

Прийнятий в 1983 р. закон визначав ощадні каси як «кредитні установи, що не мають за мету отримання прибутків». З 1971 р. ощадкаси уповноважені видавати позики приватним особам, а з 1978 р. – чекові книжки.

У Франції діє мережа національних ощадкас під егідою державної поштової організації. Державні ощадкаси надають три види послуг: ведення рахунків по ощадних книжках, термінові бони і поштові чеки.

Специфіка організації ощадної справи у Франції полягає у:

по-перше, в поєднанні приватних ощадкас і Державної національної ощадкаси, які конкурують між собою, а також з банками, Управлінням поштових чеків, іншими кредитними установами;

по-друге, ощадкаси зобов'язані передавати залучені внески не центральному банку для покриття дефіциту державного бюджету, а Депозитно-ощадній касі – напівдержавній кредитній установі. За рахунок внесків ощадкас формується до 80 % капіталу Депозитно-ощадної каси, яка використовує їх для розвитку економіки, реалізації соціальних програм, зокрема по житловому будівництву.

Ощадні установи (ощадно-позичкові каси). Прийнятий 25 червня 1999 р. Закон про внески і фінансову безпеку змінив статус ощадних кас. З того часу ощадні каси, як і кооперативні банки, могли здійснювати будь-яку банківську діяльність.

Відповідно до закону ощадні каси розподіляються за тривірневою схемою:

- Національна каса ощадних кас (CNCE) і Національна федерація ощадних кас (FNCE);
- регіональні ощадні каси;
- місцеві ощадні суспільства (SLE).

Національна федерація ощадних кас була створена 29 вересня 1999 р. і об'єднує всі ощадні каси Франції. У її завдання входить координація взаємин кас з органами влади, один з одним, надання технічної і методичної допомоги.

Місцеві ощадні товариства (SLE) – це кооперативні товариства із змінним капіталом, які об'єднують пайовиків своєї території. Вони формують 100% капіталу регіональної ощадної каси, до якої вони приєднані. Місцеві ощадні товариства не мають права здійснювати банківські операції. У їх функції входить збір заявок на отримання кредитів, організація прийому нових вкладників, доведення до пайовиків (вкладників) інформації про діяльність регіональної ощадної каси.

Найбільш поширеною активною операцією ощадних кас залишається кредитування житлового будівництва і придбання житла (за планом заощаджень).

Каси взаємного кредиту здійснюють всі банківські і страхові операції. «Взаємний кредит» надають кредити своїм членам (наприклад, для придбання і ремонту квартири, купівлі устаткування) за рахунок залучення їхніх заощаджень. Члени несуть солідарну відповідальність за діяльність каси. Каси взаємного

кредиту пропонують своїм клієнтам всі послуги і продукти для успішного управління їхніми рахунками (способи оплати, інструменти управління і контролю за дистанційними рахунками, можливості кредитування, системи заощаджень). Такі операції для великого банку є роздрібним, тобто стандартизованим банківським обслуговуванням, а в банках групи «Взаємного кредиту» вони стають персональними для представників малого бізнесу.

Більше половини місцевих кас працює в сільській зоні. З 1990 р. група уповноважена розподіляти позики на пільгових умовах, тобто «Взаємний кредит» став ще одним банком сільського господарства. Місцеві каси в обов'язковому порядку об'єднані в районні федерації, які входять в Національну конфедерацію взаємного кредиту (Confederation national du credit mutuel), що виконує контрольні, а також посередницькі функції між касами і державою.

«Взаємний кредит» сприяє розвитку територій як фінансовий партнер. Він допомагає місцевим органам влади малих і середніх районів через специфічне фінансування, інструменти управління, оптимізації і арбітражу боргів.

Банки – члени центральної Каси кооперативного кредиту. «Кооперативний кредит» є диверсифікованою банківською групою, що пропонує широкий спектр банківських продуктів юридичним і фізичним особам, зайнятим переважно в малому і середньому бізнесі. Група «Кооперативний кредит» не пов'язана ні з державними органами, ні з промисловими або фінансовими групами. Перший кооперативний банк був організований у Франції в 1893 р., і з того часу кредитні кооперативи успішно розвивалися, будучи абсолютно оригінальним напрямом на ринку банківських послуг Франції. По характеру операцій банки групи можна віднести до універсальних.

Група «Кооперативний кредит» об'єднана навколо Національної каси кооперативного кредиту, утвореної 17 червня 1938 р. Національна каса є банком, капітал якого належить учасникам групи. Каса є сполучною ланкою, що забезпечує перерозподіл вільних коштів між учасниками, і джерелом рефінансування. У складі групи діє банк «Кооперативний кредит» – кооперативне банківське товариство, капітал якого належить його клієнтам-пайовикам, представники яких знаходяться в адміністративній раді банку. Агентства, що

знаходяться у всіх регіонах Франції, надають клієнтам всі продукти і послуги установ групи.

Спеціалізованими дочірніми установами групи є «Банк суднобудування», *Inter-Coop* і *Sicomi-Coop* (лізинг нерухомості), *Coopamat* (лізинг рухомого майна), *Credifrance Factor* (факторинг), фінансові компанії галузевої або регіональної спрямованості, а також інші установи, орієнтовані на проведення операцій з малими і середніми підприємствами, – Товариство регіонального розвитку Півночі «Па-де-кале», банк EDEL, Мережа взаємного морського кредиту.

Кооперативні (народні банки) – **члени Професійної палати народних банків**. Це група кооперативних так званих Народних банків.

Банки організовані у формі кооперативів, тобто кожен клієнт банку, що відкриває рахунок і що користується його послугами, є і учасником цього банку. При відкритті рахунку клієнт набуває акцій (паї) банку, звичайні не менше двох акцій.

Група діє на трьох рівнях:

- кооперативний сектор. Основа групи – 26 регіональних Народних банків і Народний банк «Касден» (*Casden*). Це банки національного рівня, що є кооперативними;

- федеральний сектор включає центральний орган групи Народних банків – Федеральний банк народних банків (товариство з обмеженою відповідальністю), утворений 31 травня 2001 р. У його завдання входить забезпечення єдності Групи через контроль, управління, гарантії ліквідності і платоспроможності членів Групи;

- інвестиційний сектор Групи складають філія Федерального банку (75% капіталу) з підрозділом на Паризькій фондовій біржі і народні банки фінансування, інвестицій і послуг – *Natexis People's banks*.

Банки *Natexis* проводять операції в трьох галузях, розділених на шість напрямів діяльності.

Фінансування:

- банківська справа;
- спеціалізовані фінансові операції.

Інвестування:

- операції на фінансових ринках;
- капіталовкладення.

Сервісні послуги:

- банківські, фінансові і технологічні послуги;
- ведення рахунків за дорученням клієнтів.

Банк «Касден» є спеціалізованим банком, але не за характером операцій, а за категоріями клієнтів. Він пропонує свої послуги особам, зайнятим в сферах народної освіти, науки і культури, а також студентам учбових закладів цього профілю.

Каси муніципального кредиту це – муніципальні установи кредиту і соціальної допомоги, що знаходяться в суспільній власності і які здійснюють такі операції:

- надають позики муніципальним службовцям під заставу цінностей (соціальна допомога);
- уповноважені здійснювати банківські операції, зокрема: зарахування на рахунок надходжень заробітної плати, переказів, стягнення відсотків і погашення заборгованості за позиками з рахунків позичальників, перерахування страхових, податкових і інших платежів за наказом власника рахунку тощо.
- оплачують чеки з чекових рахунків;
- розміщують кошти на довгостроковій основі;
- пропонують різні види ощадних рахунків.

Законом 1984 р. муніципальні каси було прирівняно до кредитних установ, тим самим на них були поширені повноваження банківської комісії та встановлені цією комісією правила проведення банківських операцій. Крім того була утворена федеральна організація (Союз кас муніципального кредиту) для контролю за діяльністю кас, Центральна каса – для рефінансування регіональних кас і регулювання грошових ресурсів, страхова компанія. Проте в процесі інтеграції в банківську сферу каси муніципального кредиту не витримали конкуренції з боку аналогічних структур – кас кооперативного і взаємного кредиту, Народних банків,

що мали значно багатший банківський досвід. Каси несли збитки, зростали обсяги неоплачених чеків, не складалася мережа.

Законом від 15 червня 1992 р. для запобігання фінансовому краху касам муніципального кредиту було відновлено їхній традиційний напрям діяльності, посилився контроль за операціями, керівництвом кас, обмежено втручання місцевих органів влади в їхню діяльність, а єдиною матеріально відповідальною особою за діяльність каси визначена комуна, за якою ця каса закріплена.

У Франції існує система кооперативних кредитних установ, які виконують банківські функції. До них відносяться:

- каси сільськогосподарського кредиту;
- кредитні кооперативи, які об'єднують дрібних промисловців та торговців (народні банки);
- ощадні каси, які згідно з Законом про внески і фінансову безпеку від 25 червня 1999 р. можуть здійснювати будь-яку банківську діяльність, однак, найпоширенішою активною операцією ощадних кас залишається кредитування житлового будівництва і придбання житла. Зібрані цією мережею ресурси акумулюються головним чином в Депозитно – консигнаційній касі (Caisse des depots et consignations, CDC) – банку, який є центральною фінансовою установою цієї системи.

Каси муніципального кредиту – державні установи комунального характеру, які підпорядковані одночасно місцевим префектурам й Міністерству фінансів. Вони здійснюють певні банківські операції, а також надають соціальну допомогу.

До групи фінансових інститутів з державною підтримкою відносяться:

- Банк зовнішньої торгівлі, який, кредитуючи та надаючи гарантії щодо експортних кредитів, розширює зовнішню торгівлю;
- Банк кредитування придбання устаткування для малих і середніх підприємств (SERME);
- Банк «Креді Насьональ», який пропонує спеціалізовані банківські продукти для малого і середнього бізнесу.

Всі кредитні установи Франції повинні брати участь у професійних об'єднаннях – Французькій асоціації банків, Французькій асоціації фінансових

товариств тощо, центральні органи яких є посередниками між органами нагляду і кредитними установами.

У Франції існує 28 спеціалізованих кредитних інститутів, згрупованих в 1984 р. в Об'єднання спеціалізованих фінансових установ. До них відносяться такі організації, як:

- «Креді фонсьє де Франс», що спеціалізується на кредитуванні будівництва і налічує більше 50 агентств;
- «Сосьєте де девелопман режьоаналь» (Societe de Develop-ement Regional) – система організацій регіонального розвитку, яка об'єднує 19 фінансових інститутів, які обслуговують дрібні і середні підприємства. Товариства регіонального розвитку створені в 1955 р. великими діловими і депозитними банками для економічного освоєння відсталих районів країни. Територія Франції розділена між 15 товариствами, які є акціонерними компаніями, що мають спеціальний статут. Товариства надають кредити на термін від 5 до 15 років підприємствам свого регіону. Джерелами ресурсів є акціонерний капітал, випуск групових позик у Франції і на зовнішніх ринках позикових капіталів. Держава надає товариствам допомогу у вигляді податкових пільг, гарантій за їхніми позиках тощо;
- Софаріс (Sofaris), утворена в 1982 р. для фінансування дрібних і середніх підприємств. Особливе місце в кредитній системі Франції займають такі фінансові установи, як компанії, що займаються операціями з цінними паперами, установи іпотечного кредиту, фінансові суспільства, мукомельні і лізингові товариства.

6.4. Організація системи банківського регулювання та нагляду

Найважливішу роль в регулюванні діяльності кредитних установ Франції відіграють Міністерство економіки і фінансів і Банк Франції. Міністерство здійснює швидше політичне керівництво, центральний банк – контроль за діяльністю кредитних установ. Окрім цих структур, створено чотири органи контролю за банками.

Національна кредитна рада (з 1945 р.) реєструє розпорядження монетарних властей, виконує консультативні функції, проводить велику дослідницьку роботу, готує рекомендації по монетарній політиці.

Комітет банківської регламентації (з 1984 р.) встановлює правила функціонування кредитних установ та фінансові умови їх діяльності, визначає порядок відкриття відділень і умови участі в капіталах інших установ.

Комітет кредитних установ, ухвалює рішення, що стосуються останніх, перевіряє, чи відповідає діяльність кредитної установи статутним вимогам з точок зору правового статусу, технічних і фінансових засобів, репутації акціонерів і ін.

Банківська комісія здійснює нагляд за дотриманням законодавства, на основі бухгалтерських рахунків і звітності перевіряє законність операцій всіх кредитних установ країни, зокрема їх зарубіжних філій. За розпорядженням центрального банку Банківська комісія проводить ревізії на місцях. Вона володіє широкими повноваженнями по перевірці будь-якої банківської документації, використовує інформацію Центрального бюро ризиків при Банку Франції для визначення рейтингу клієнтів. За наслідками юридичного нагляду можуть застосовуватися санкції: від штрафів і доган до усунення керівництва і анулювання ліцензії банку.

Окрім цих основних контролюючих органів, існують додаткові:

Радник з фінансових ринків і Комісія з біржових операцій. Вони відповідають за вдосконалення правив і узагальнюють кращий досвід роботи інвестиційних фірм, контролюють відповідність їх діяльності встановленим правилам.

Французька Асоціація кредитних установ і інвестиційних підприємств. Відповідно до Банківського акту зобов'язана представляти колективні інтереси кредитних інститутів, які входять до її складу, особливо в спірних ситуаціях.

В травні 1994 р. банківська система Франції приєдналася до директиви ЄС з страхування депозитів. Система страхування охоплює як депозити у формі цінних паперів, так і депозити готівкою, пов'язані з операціями з цінними паперами. В той же час вона не розповсюджується на міжбанківські депозити, депозити

страхових компаній, взаємних і пенсійних фондів, а також на боргові інструменти.

Питання для самоконтролю

1. Опишіть особливості організації грошового обігу у Франції до Першої світової війни.
2. Назвіть основні причини інфляції у період і після Першої світової війни. Якими були наслідки інфляційних процесів? Які антиінфляційні заходи були застосовані для їх подолання?
3. Дайте характеристику грошової реформи 1928 р. та назвіть причини збереження Францією золотого стандарту у роки світової економічної кризи.
4. Особливості інфляції в роки Другої світової війни та в післявоєнний період.
5. Зона франка. Характеристика його валютного механізму.
6. Дайте характеристику Банку Франції як центру фінансової інформації країни.
7. Які операції проводить Банк Франції в структурі Європейської системи центральних банків?
8. Дайте характеристику основних груп фінансових інститутів Франції. Що означає «примикання»?
9. Охарактеризуйте основні напрями діяльності найбільших французьких банків.
10. Діяльність спеціальних кредитних інститутів Франції.
11. Охарактеризуйте органи нагляду і регулювання банків і інвестиційних компаній у Франції.
12. В чому полягає роль держави у функціонуванні кредитної системи Франції. Як здійснюється страхування депозитів у Франції?
13. У чому відмінність системи страхування депозитів у Франції від США?

ТЕМА 7. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ ІТАЛІЇ, ШВЕЙЦАРІЇ, АВСТРІЇ

7.1. Грошова система Італії

Грошова система Італії за своє багатолітнє існування зазнала чимало змін. У 1860 р. в Італії функціонувала біметалева система. У 1865 р. Італією, Францією, Бельгією, Швейцарією було засновано Латинський монетний союз, основна вимога якого полягала у вільному обігу в цих країнах грошових знаків країн-учасниць. Крім того передбачалось карбування монет із золота і срібла за співвідношенням 1:15,5. Однак біметалізм не задовольняв вимоги грошового обігу тому у 1895 р. його було замінено на золотомонетний стандарт. В обіг були введені монети номіналом 10, 20, 50, 100 лір, золотий паритет встановлений в 0,290323 г золота за одну ліру.

У роки Першої світової війни і до 1923 р. Італія припинила вільний обмін банкнот на золото. Золотий стандарт був відновлений у вигляді золотозливкового стандарту лише в 1928 р. У 1933 р. Італія приєдналась до “золотого блоку” – групи європейських країн (Франції, Голландії, Бельгії, Швейцарії), що зобов’язувались підтримувати золотий стандарт, не змінюючи паритет їхніх валют. Однак, невдовзі – у 1936 р. паритет знизився до 0,046772 г, а після Другої світової війни Італія не фіксувала золотого вмісту ліри в МВФ, оскільки високий рівень інфляції спричинив суттєве зниження курсу її валюти відносно до долара – 625 лір за 1 дол. США.

Золотий вміст італійської грошової одиниці був встановлений у 1960 р. і складав 0,001422 г. З 1961 р. були введені обмеження за узгодженням з МВФ на ввезення і вивезення національної валюти. Валютний контроль здійснювався Італійським валютним бюро.

13 березня 1979 р. Італія увійшла до єдиної валютної системи. Курс ліри був встановлений на рівні 1148,15 лір за 1 ЕКЮ.

На початку 90-х рр. Італію охопила економічна криза, тому в кінці 1992 р. їй довелося вийти з ЄВС. У 1992–1993 рр. було здійснено декілька девальвацій ліри. Позитивні зрушення відбулися лише в 1995 р.: доходи держави зросли на 1,2% ВВП з одночасним зниженням витрат на 2,7%. 29 листопада 1996 р. Італія знову приєдналась до ЄВС. Щоб реалізувати можливість запровадження євро, країна

повинна відповідати певним критеріям. Станом на 1996 р. Італія відповідала тільки одному із п'яти критеріїв. У 1997 р. був сформований надзвичайний бюджет, орієнтований на критерії приєднання до зони євро.

Вцілому, не дивлячись на великі витрати, пов'язані із запровадженням нової грошової одиниці, ні на відхилення від необхідних критеріїв, відповідно до концепції єдиної валюти з 1 січня 1999 р. Італія в числі перших 15 країн вводить євро у безготівковій формі, а з 2002 р. – в готівковій.

Центральний банк Італії – Банк Італії – як емісійний центр почав своє функціонування лише з 1926 р. До цього існувало 5 емісійних інститутів. З 1893 р. в Італії здійснюють емісію 3 банки – Банк Італії в Римі, Банк Неаполя, Банк Сицилії. Емісія грошей здійснювалась відповідно до норм, встановлених законом під наглядом казначейства. Грошовою одиницею Італії була ліра, яка ділилась на 100 чентезимо. Характерною для італійської держави була емісія банкнот (кредитних грошей), та паперових грошей, що випускалися казначейством.

У Головному управлінні казначейства існує спеціальний відділ, у функції якого входить контроль за грошовим обігом, за випуском банкнот і паперових грошей, заміною старих грошей. Остаточне рішення про новий випуск ухвалюється керівництвом казначейства, останнім часом на основі цільових орієнтирів, а на центральний банк покладається матеріальне здійснення грошової емісії. Монети виготовляються на монетному дворі. Білети державної скарбниці друкуються Державним поліграфічним інститутом.

Платежі на території Італії здійснюються в готівковій і безготівковій формах. Як безготівкові розрахунки широке розповсюдження мають жиророзрахунки, які спочатку здійснювалися через спеціальні жиробанки, а потім через комерційні банки і ощадні каси. Суть цих розрахунків полягає в перерахуванні грошових коштів за допомогою спеціальних жиропереказів. В цілому в Італії широке розповсюдження має готівковий обіг.

7.2. Становлення та загальна характеристика кредитної системи Італії

Італійська банківська справа є однією з найстаріших у світі. Вона зародилась в Стародавньому Римі за зразком грецької моделі. Вже у III ст. до нашої ери на території сучасної Італії аргентарії чи мензарії здійснювали

банківські операції із прийому грошових внесків, переказу грошових коштів, видачі простих і іпотечних позик, організації і проведенні аукціонів. Широкого розвитку банківська діяльність на території Італії набула в XII–XIII ст. До середини XIII ст. в кожному великому італійському місті було не менше десяти порівняно великих торговельних і банківських фірм.

Вважається, що перші банки у сучасному розумінні цього терміну з'явилися саме в Італії у XII–XV століттях (наприклад, Банк Медичі у Флоренції був заснований у 1397 р., Банк Генуї – у 1407 р.). В цей період закладалися основи організації банківської справи.

У Середньовіччі і в період Відродження у Венеції і Флоренції, крім комерційних банків, здійснювали свою діяльність жиробанки (1156–1171), що займалися переказом коштів з рахунків. Перші кредитні установи, зокрема, ломбарди, з'явилися в 1473 р.

В XVI ст. розвиток банківської системи відбувався за рахунок появи нових жиробанків і депозитних комерційних банків, виникнення ощадних кас, іпотечних і ділових банків, створення мережі кредитно-фінансових установ. Однак з середини XVI ст. центр економічного життя почав переміщатися на північ Європи, і банківська справа в Італії стала занепадати. Відродження банків почалося у другій половині XIX ст. після політичного об'єднання країни.

У 1893 р. з'являється Італійський національний банк, який згодом отримує право монопольної емісії банкнот (з 1926 р.) і починає виконувати функції центрального банку країни.

Основні риси сучасної банківської системи Італії сформувалися в 20-30 рр. XIX ст. Після кризи 30-х рр. держава здійснила націоналізацію значної частини банків і сформувала найвищі органи кредитної системи – Міжміністерський комітет з кредитів і заощаджень і Центральний емісійний банк – Банк Італії. Другий рівень кредитної системи представлений комерційними банками і спеціалізованими кредитові установами (рис. 7.1.).

Сучасній банківській системі Італії властиві певні особливості. *По-перше*, значна частка участі державного сектора у банківській сфері.

По-друге, банки і кредитні установи діляться на інститути короткострокового, середньострокового і довгострокового кредитування. Інститути короткострокового кредитування включають шість основних груп: державні кредитні установи, переважно комерційні банки, що кредитують великі фірми; банки національних інтересів, що здійснюють широкий круг банківських операцій; недержавні комерційні банки, що мають велику кількість відділень і обслуговують середніх і дрібних підприємців і приватних клієнтів; ощадні каси, діяльність яких пов'язана з приватною клієнтурою і обмежена рамками певної території; ремісничі і сільськогосподарські інститути, народні або кооперативні банки, призначені для фінансування дрібних і середніх підприємств промислового і сільськогосподарського виробництва; спеціалізовані кредитні інститути, що надають інвестиційні позики підприємствам.

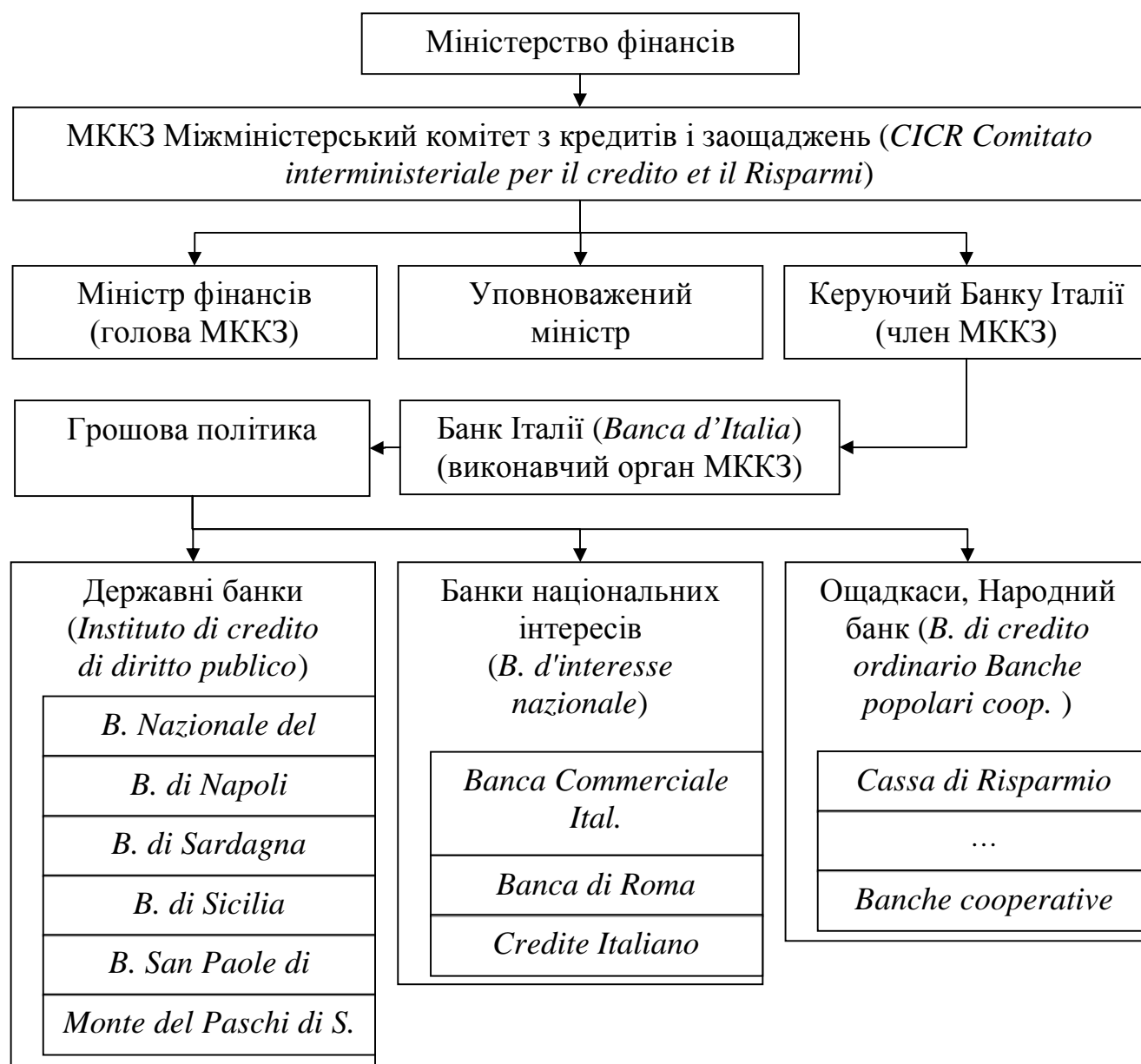

Рис. 7.1. Банківська система Італії

Для інститутів середньо- і довгострокового кредитування характерна вузька спеціалізація (обслуговування промисловості, сільського господарства, іпотечне кредитування, кредитування середніх і дрібних підприємців). Характер спеціалізації визначає термін кредиту. Більшість цих інститутів державні і напівдержавні. Найбільш поширені установи короткострокового кредиту.

Основні принципи **наглядової діяльності** в Італії сформульовані в новому Законі про банки (1993 р.). У нім визначені статус органів банківського і фінансового нагляду (Банку Італії та Міжміністерського комітету по кредиту та заощадженнях), процедура здійснення нагляду і прямого управління банком, якщо він опиняється в скрутному фінансовому становищі. Для здійснення нагляду за цими групами банків була розроблена концепція об'єднаного нагляду:

- здійснення контролю за валютним обігом;
- реалізація грошово-кредитної політики. Основними інструментами грошово-кредитної політики є облікова політика, операції на відкритому ринку, політика мінімальних обов'язкових резервів;
- організація безготівкових розрахунків.

Регулюючим і наглядовим органом кредитної системи Італії (разом із Банком Італії) є державний інститут – Міжміністерський комітет з кредитів і заощаджень (МККЗ), створений в 1947 р. До його функцій належать:

- забезпечення нормального функціонування кредитної системи Італії;
- розробка основних напрямів кредитної політики і контроль за її здійсненням;
- контроль за всіма важливими структурними змінами в банківській системі: відкриттям нових кредитних установ, відгуком ліцензій; зі схвалення Комітету відбувається ухвалення статутів банками, внесення змін в них, призначення на керівні пости;
- санкціонування всіх розпоряджень, що визначають норми і правила діяльності кредитних установ, емісію цінних паперів;
- здійснення контролю за діяльністю Банку Італії, розробка основних рекомендацій щодо його діяльності.

Разом з тим, Комітет не має права здійснювати безпосередній контроль за кредитною системою. Цю функцію виконує центральний банк.

Міжміністерським комітетом з кредитів і заощаджень управляє Голова, який є міністром казначейства. Членами комітету виступають міністр суспільних робіт, міністр промисловості, міністр сільського господарства, міністр зовнішньої торгівлі, міністр бюджету і економічного програмування, міністр фінансів. У роботі Комітету бере участь Керуючий Банком Італії.

Адміністративно Міжміністерський комітет пов'язаний з казначейством. Цей зв'язок полягає у тому що при Головному управлінні казначейства є Інспекторат із контролю і спостереженню за грошовим обігом, який спільно з секретаріатом Комітету займається технічною розробкою проектів його рішень і встановлює необхідні контакти з державними установами і кредитними інститутами.

Центральним банком є Банк Італії, що створений в 1893 р. в результаті злиття трьох великих банків (Banca Nazionale Renio, Banca Nazionale Toscana, Banca Toscana Di Credito Per Le Nazionali Industrie), є з 1926 р. єдиним емісійним центром країни; діє на підставі Закону про емісійні банки (1910р.) і Закону про Банк Італії (1936р.). З 1893 р. Банк Італії мав тісні зв'язки з державою. У 1926 р. Банк отримав право контролю над кредитною системою і курсом ліри. Протягом половини століття банківська система Італії функціонувала на підставі Закону 1936 р., який в 1993 р. був замінений на новий закон.

В даний час в організаційному плані Банк Італії – центральний емісійний банк, публічно-правова установа з капіталом, що складається з 300000 іменних паїв, які поділені між державними і напівдержавними установами, такими, як ощадні каси, публічно правові інститути, банки національних інтересів, інститути соціального забезпечення, страхові установи. Практично він є державним інститутом, оскільки контрольний пакет акцій належить державі.

Очолює Банк Італії Вища рада, яка реалізовує рішення Міжміністерського комітету. Раду очолює Керуючий, який призначається Вищою радою, до якої входять ще 12 директорів, крім політичних діячів. Керуючий вибирає Комітет Вищої ради, що складається з керівника, генерального директора, його заступника

і 4 директорів. Керуючий, генеральний директор і його заступник повинні бути схвалені радою міністрів і затверджені президентом країни і можуть бути відкликані у будь-який час.

Таким чином, питаннями управління Банку Італії займається директорат банку (розробляє і реалізовує стратегію Банку Італії) і Рада директорів (вирішує адміністративні і кадрові питання).

Основними функціями Банку Італії є наступні:

- емісія грошей;
- акумуляція і зберігання офіційних золотовалютних резервів;
- здійснення обліку надходжень і виплат уряду Італії. При чому, надходження і витрати забезпечуються казначейством, а Банк лише реєструє їх, виступаючи касиром уряду;

- надання кредитів кредитним установам і уряду. Уряд має можливість необмежено отримувати пільгові кредити, умови яких встановлюються законом одноразово або щорічно. В той же час рефінансування кредитних установ обмежене;

- здійснення контролю за діяльністю кредитних установ. Ці повноваження йому делеговані Міжміністерським комітетом і здійснюються вони безпосередньо Банком Італії за підтримки Асоціації італійських банків. Міжміністерський комітет відповідає в основному за загальний нагляд у сфері кредитної політики і захисту ощадних внесків, Центральний банк готує проекти рішень і пропозицій з питань нагляду за резолюціями Комітету, встановлює його правила і сам безпосередньо здійснює нагляд як в документарній, так і в дистанційних формах. У його повноваження також входять контроль і інспекція діяльності банків, здійснення реєстрації кредитних установ, забезпечення нормального функціонування кредитної системи в цілому. Національна комісія з контролю за фінансовими компаніями і фондовою біржею контролює діяльність кредитно-фінансових установ на ринку цінних паперів.

Грошово-кредитна політика, яка в багатьох країнах переважно є прерогативою центральних банків, в Італії концептуально розробляється урядом.

Крім того виконавча частина грошово-кредитного регулювання, яка покладається на Банк Італії, знаходиться під контролем Міністерства фінансів.

Таким чином, специфіка банківської системи Італії полягає в тому, що Міністерство фінансів є вищим органом кредитної системи країни, який розробляє грошово-кредитну політику (*законодавчий орган*); Банк Італії реалізовує цю політику (*виконавчий орган*); Міжміністерський комітет з кредитів і заощаджень контролює виконання директив Міністерства фінансів Банком Італії (*координуючий орган*).

Після введення євро Банк Італії вирішує подвійну задачу у сфері грошово-кредитної і валютної політики. З однієї сторони, він бере участь в процесі прийняття рішень, які формулюють грошову політику в рамках ЄС з врахуванням всієї зони євро, а з іншої – з врахуванням національних інтересів.

Загальна характеристика діяльності комерційних банків Італії

Італійські комерційні банки здебільшого є універсальними. В результаті здійсненої спроби у 1936 р. їх спеціалізації появились депозитні банки, банки рухомого майна, інвестиційні банки.

До *депозитних банків* відносяться банки національних інтересів, які є власністю Інституту реконструкції промисловості (IRI).

До *банків рухомого майна* відносять приватні установи “Сецсоне”, “Інституті ді кредиті фондарио”, “Едіфіціо”, “Аграрио мобіліане”.

До *інвестиційних банків* належать державні і напівдержавні банки, що здійснюють середньострокове і довгострокове кредитування промисловості, малих і середніх підприємств, а також інфраструктури країни. Серед них “Інституті Мобільяре Італьяно”, “Мідібанк”, “Ефібанко”, “Медіок-редіто”, “Ісвеймер”, “Ірфіс”, “Чис”.

За формою власності до 80-х рр. переважали державні комерційні банки. В процесі приватизації їх кількість значно зменшилась.

На сьогодні другий рівень банківської системи Італії складається із трьох елементів:

- 1) державних банків;
- 2) банків національних інтересів;

3) інших інститутів банківської системи:

- банків звичайного кредиту;
- народних банків;
- ощадних кас, кооперативних банків та ін.

Виділяють два види державних банків: 1) *державні кредитні установи*, які є власністю держави, *регіональні банки*, в створенні яких чималу роль грають зобов'язання держави щодо стимулювання розвитку окремих регіонів; 2) *банки*, в яких держава бере участь опосередковано. До них відносяться банки, що є власністю державного Інституту реконструкції промисловості.

Державні банки країни до останнього часу перебували під особливо пильним контролем уряду. Склад ради директорів і правління цих банків, а також заробітна плата членів ради і правління визначалися урядовими органами. Однак протягом першої половини 1990-х рр. неповороткі державні банки зіткнулися із чималими труднощами, та понесли значні втрати. Тому розпочався процес дерегулювання і приватизації. Найбільш відомими державними банками Італії є “Банка Націонале дель Лаворо” (Banca Nazionale Del Lavoro), “Банка ді Наполі” (Banca Di Napoli), “Банка ді Сарданья” (Banca Di Sardegna), “Банка ді Сицилія” (Banca Di Sicilia) та ін.

Банки національних інтересів (“Банка комерціале італіано”, “Банка ді Рома”, “Кредите Італіано”) є власністю державного Інституту реконструкції промисловості (“Istituto Per La Reconstruzione Industriale”). Статути цих банків затверджуються міністром фінансів після консультацій з МККЗ; призначення директорів цих банків повинне бути підтверджене Банком Італії; акції цих банків можуть бути записані тільки на ім'я громадян Італії.

Крім державних і напівдержавних банків виділяють *приватні банки*, серед яких найбільш відомий “Амбровенето” (Ambroveneto). Приватні банки стають об'єктом злиття і поглинання як національними, так і іноземними банками.

До спеціалізованих банків належать:

Група *народних банків* (banco popular), яка є найчисельнішою, однак вони не відіграють значної ролі. Їх клієнтами є ремісники і сільськогосподарські працівники. Такі банки утворюють мережу взаємного і кооперативного кредиту.

Основними конкурентами народних банків є ощадні каси, що користуються великою довірою у сільськогосподарської клієнтури. Народні банки об'єднані в два синдикати: Національна асоціація і Технічна асоціація. Їх об'єднує своєрідний Центральний банк, який виконує звичайні функції для таких організацій.

Ділові банки представлені нечисленною групою, що пояснюється нерозвиненістю біржі, фінансового ринку і великою потужністю державного сектора. Ділові банки функціонують на різних фінансових ринках як за свій рахунок, так і від імені третьої сторони і управляють майном приватних осіб і підприємств. Вони спеціалізуються на діяльності, пов'язаній з цінними паперами і їх ринками, або виступають як фінансові інститути, чи виконують операції, характерні для комерційних банків.

Найбільшими діловими банками є “Медіобанк”, “Евромобільяре” і товариство “Прайм-ме-ріел фонді” (Prim-Menei funds SPA).

Іпотечні банки Італії, порівняно з іншими західними країнами, розвинені достатньо слабо, їх небагато (близько 10), що пов'язане з нерозвиненістю іпотеки. Як правило, іпотечні банки – державні або напівдержавні. Основними з них є “Інституті Мобільяре Італьяно”, “Омідібанк”, “Ефібанк”.

Італія тривалий час була країною, де відкриття іноземних банків було строго регламентоване. Починаючи з 1985 р. ці перешкоди були зняті, що привело до проникнення іноземних банків, особливо французьких і німецьких, і до відкриття нових філій. В той же час італійські банки також розширюють мережу своїх зарубіжних філій.

Особлива роль в банківській системі Італії відведена *ощадним касам*, що займаються акумуляцією дрібних заощаджень. Перша ощадна каса з'явилася в Італії в 1822 р. Основними операціями ощадних кас є: прийом внесків, розрахункові безготівкові операції, короткострокове кредитування, що дає їм можливість бути реальними конкурентами комерційних банків.

Діяльність ощадних кас регламентована статутами: наприклад, їм заборонено займатися спекулятивними операціями, а за інвестиційними операціями потрібні гарантії. Вони не можуть видавати позичальникові кредит, що перевищує п'яту частину їхніх резервів.

Ощадні каси є державними установами. Залежно від засновника вони поділяються на дві категорії – створені місцевими органами влади і засновані асоціацією фізичних осіб.

Структура системи ощадних кас заснована на двовладді. З одного боку, вони підкоряються професійному об'єднанню – Асоціації ощадних кас Італії (ACRJ), що є офіційним представником їхніх інтересів і здійснює консультаційні послуги й послуги загального характеру. З іншого боку, ощадні каси адміністративно підкоряються Кредитному інституту ощадних кас Італії, який виконує функцію центрального банку для ощадкас, займається об'єднанням їх коштів шляхом вкладення в цінні папери, рефінансуванням ощадкас і інших фінансових державних установ. Крім цього виділяють Федеральний інститут ощадних кас, що є власником двох кас Венеції. Він був створений унаслідок специфіки кас, що грають велику роль у фінансуванні сільського господарства. Його завданням є координація і рефінансування діяльності кас в цій сфері.

З 1990 р. основною тенденцією розвитку ощадних кас було злиття і перетворення на банки.

Окрім банків в Італії функціонує широка мережа фінансових установ. Їх особливістю є те, що як ресурси вони можуть використовувати або власний капітал, або позики фінансового ринку. Як активні операції для них характерні надання спеціалізованих кредитів і операції з цінними паперами, доходи від яких поповнюють власні фонди. Серед таких фінансових установ можна виділити:

- **Установи пайової участі**, що займаються кредитуванням торговельних і промислових підприємств і мають права пайової участі в них. До них відносяться філії різних груп комерційних банків, небанківські фінансово-кредитні установи, громадські і приватні організації. Об'єднує їх те, що всі вони – венчурні організації і користуються податковими пільгами.

- **Депозитно-консигнаційні (позикові) каси.** Центром італійської поштової ощадної системи і системи поштових поточних рахунків виступає «Каса ді депозит е престіжіті» (Cassa di deposit e prestiti). Вона випускає цінні папери і приймає депозити від юридичних осіб, надає кредити місцевим колективам і веде поточні рахунки деяких місцевих юридичних осіб.

- **Установи сільськогосподарського кредиту.** У Італії є ряд регіональних і національних організацій, що виконують функцію кредитування сільського господарства, зокрема, деякі комерційні банки і ощадні каси мають спеціальні відділи аграрного кредиту. Наприклад Неаполітанський і Сіцилійський банки, «Банко ді Сардинья», що є сільськогосподарськими банками. В той же час є і інші організації, а також федеральні інститути сільськогосподарського кредиту.

- **Установи з фінансування житлового будівництва.** До них в першу чергу відносяться крупні банки і ощадні каси, що мають відділення з іпотечного кредитування, наприклад Неаполітанський і Сіцилійський банки, а також громадські організації національного рівня, зокрема «Інституте Італьяно ді кредиті едіфацио», регіонального – «Пьемонт-валле д Аоста». Крім того, існують спеціальні організації із фінансування суспільних робіт, найчастіше це автономні відділення великих фінансових установ.

- **Зовнішньоторговельні банки,** серед яких особливою популярністю користуються «Медіокредіто централе», створений в 1952 р. для кредитування зовнішньої торгівлі. Він має в своєму розпорядженні дотаційні фонди, що поповнюються казначейством.

- **Установи споживчого кредиту.** Ще в період Середньовіччя в Італії з'явилися товариства релігійної покори, що кредитували бідняків під заставу рухомого майна. Спочатку такі позики були безвідсоткові. В даний час в Італії позикові каси засновуються за тими самими принципами, що і ощадні.

Сучасна банківська система Італії продовжує розвиватися. Тенденції денационалізації ведуть до подальшого розширення видів спеціалізованих кредитних установ, збільшення кількості комерційних банків, зміни їх структури і обсягу операцій. Разом з тим, досі не вирішеною залишається низка проблем: зберігаються територіальні відмінності в банківській мережі і якості активів, проблеми трудового законодавства та ін.

7.3 *Грошово–кредитна система Швейцарії*

Грошовою одиницею Швейцарії є швейцарський франк, який перебуває в обігу з 1848 р. Швейцарський франк рівний 100 сантимам. Сьогодні в обігу перебувають банкноти таких номіналів: 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1000 франків.

В даний час – це одна з найстабільніших і найнадійніших світових валют. На становлення і зміцнення швейцарського франка вплинули певні історичні події, зокрема, Швейцарія уникнула участі у двох світових війнах. За період з Першої світової війни до 1971 р. швейцарський франк було девальвовано лише один раз – в 1936 р. Після Другої світової війни Швейцарія залишилась однією з небагатьох держав світу із вільно конвертованою валютою. Порівняно з іншими країнами рівень інфляції у Швейцарії є дуже низьким, зокрема індекс споживчих цін підвищується не більше ніж на 2% на рік.

Швейцарія не є членом ні Європейського Союзу ні зони євро.

Кредитна система Швейцарії

Центральний банк країни – Національний банк Швейцарії (НБШ) – заснований як акціонерне товариство на підставі Закону Швейцарії “Про Національний банк”, що набрав чинності 16 січня 1906 р. Свою діяльність Національний банк Швейцарії розпочав 20 червня 1907 р. За організаційно-правовою формою – це акціонерне товариство, 58,7 % акцій якого належить кантонам, інша частина – приватним особам, фінансовим інститутам тощо.

Національний банк Швейцарії має два головні відділення – у Берні та Цюріху (рис.7.2). Крім того, до його складу входять 2 відділення, що надають касові послуги (у Женеві та Лутано) і 4 представницькі офіси (у Базелі, Люцерні, Лозанні, Санкт-Галлені). Він також має 16 агентств, якими керують кантональні банки, надаючи послуги щодо постачання країни готівковими грошима.

Найвищий орган управління НБШ – Загальні збори акціонерів, що пояснюється організаційно-правовою формою банку. Загальні збори акціонерів збираються один раз в рік.

Особливе місце в управлінні НБШ займає його найвищий наглядовий і контрольний орган – Рада банку, який здійснює спостереження за станом ринку,

загальне керівництво банком; визначає основні напрями його діяльності; виконує функції контролю і нагляду за виконавчими органами.

Рада банку складається з 40 членів, які обіймають свої посади 4 роки. Вони представляють різні сектори економіки та регіони країни. П'ятнадцять із них обираються Загальними зборами акціонерів, а інші 25, включаючи Президента та віце-президента, призначаються Федеральним Урядом.

Правління (Рада керуючих) є вищим виконавчим органом Національного банку, який відповідає за монетарну політику, стратегію розміщення активів та міжнародне монетарне співробітництво. До Ради керуючих входять 3 члени Ради керуючих (президент, віце президент і член Правління), котрі водночас очолюють три департаменти та їх заступники; вона відповідає за стратегічне та оперативне управління банком. Члени Ради керуючих та їх заступники призначаються на шестирічний термін Федеральною Радою за рекомендацією Банківської ради.

Контроль за фінансовою діяльністю НБШ здійснює ревізійна комісія, що формується Загальними зборами акціонерів. В її компетенцію входить перевірка річних звітів і балансу банку. До складу ревізійної комісії можуть бути вибрані особи, які не є акціонерами банку.

Новий закон про Національний банк Швейцарії, прийнятий у 2003 р., визначає конституційний мандат центрального банку і принципи його незалежності, розширює його можливості щодо здійснення монетарної та інвестиційної політики. Разом з тим, додатково вводиться необхідність звітувати і надавати інформацію Федеральній раді, парламенту та громадськості.

Рис. 7.2. Організаційна структура Національного банку Швейцарії [29]

Функції Швейцарського національного банку.

НБШ впливає на розвиток економіки опосередковано, здійснюючи властиві центральному банку функції. Основна його функція – розробка та проведення грошово-кредитної політики.

Формування центральним банком Швейцарії міжнародних резервів забезпечує впевненість у стабільності швейцарського франка, допомагає попереджувати та долати кризові явища і дає змогу здійснювати інтервенції на ринку іноземних валют.

Згідно із Законом “Про Національний банк Швейцарії” він має виключне право на емісію банкнот. Банк також є довіреною особою Конфедерації з питань розповсюдження монет.

НБШ діє як банкір Конфедерації. Як і в більшості економічно розвинутих країн, центральному банку заборонено кредитувати уряд для покриття дефіциту федерального бюджету. Але як фінансовий агент держави він надає йому низку банківських послуг, передбачених Законом “Про Національний банк Швейцарії”. До них належать: платіжні трансакції, карбування монет, запозичення на ринках грошей і капіталів, а також інвестування коштів та їх безпечне зберігання. Конфедерація зберігає свої ліквідні активи у формі безстрокових внесків або короткострокових депозитів в НБШ.

Національний банк Швейцарії є банком банків, утім, його функція “кредитора останньої інстанції” сьогодні незначна, оскільки комерційні та інші банки надають перевагу міжбанківським кредитам і запозиченням на ринку позичкових капіталів. Тому Національний банк є останньою інстанцією, яка може надати банкам необхідну підтримку ліквідними ресурсами у надзвичайних випадках загрози банкрутства реального сектору економіки.

Набуття чинності 1 травня 2000 р. Федерального закону “Про валюту і платіжних інструментах” змінило політику регулювання валютних резервів Швейцарії, надало більше свободи в їх управлінні, що відіграє важливу роль в проведенні незалежної грошово-кредитної політики.

Одним з основних обов’язків НБШ є підтримка ефективного функціонування платіжної системи країни. У Швейцарії платіжні трансакції

переважно здійснюються через НБШ, комерційні банки та пошту. Національний банк забезпечує економіку готівкою через банківську систему та пошту. Щодо безготівкових розрахунків, то він відкриває рахунки учасникам у Швейцарській міжбанківській кліринговій системі – головній платіжній системі країни. Розрахунки через цю систему у швейцарських франках стають можливими через її прямий зв'язок із Швейцарською міжбанківською кліринговою системою.

Швейцарські банки другого рівня

Банки Швейцарії мають давню історію. Найстаріші приватні банки було створено 200–250 років тому як приватні підприємства або як товариства з обмеженою відповідальністю. Вони обслуговували монархії, імперії та уряди європейських та інших країн.

Сучасна структура банківської системи держави відображає особливості національної економіки, конфедеративного політичного устрою та визначає її місце у світовій економіці як одного з провідних міжнародних фінансових центрів. На цій zasadі сформувалася диверсифікована банківська система. Статистика розрізняє кілька видів банків другого рівня – кантональні, grosбанки (великі банки), регіональні, ощадні, райффайзенбанки, відділення іноземних банків, приватні банківські дома тощо.

Особливістю швейцарського банківського сектору є його універсальний характер. Універсальними у Швейцарії є великі банки, кантональні, регіональні, комерційні та райффайзенбанки. Характерними для діяльності gros-банків та інших універсальних інститутів є широкий асортимент, висока якість і надійність банківських послуг.

Інвестиційні банки, приватні банківські дома, а також іноземні банки не функціонують як універсальні.

Загалом усі швейцарські банки традиційно поділяють на три основні групи.

До першої групи належать три найбільших акціонерних банки – Credit Suisse AG (1869), Credit Suisse First Boston (1856) і United Bank of Switzerland (UBS) AG, утворений 1998 р. у результаті злиття Swiss Bank Corporation (1872) та Union Bank of Switzerland (1912). Сьогодні їх частка в активах банківської системи країни становить майже 63%. Завдяки їх універсальності вони виконують

широкий спектр банківських операцій та фінансових послуг, включаючи прийом депозитів, видачу кредитів, роботу з іноземними валютами, цінними паперами, управління портфелем інвестицій, операції з цінними паперами, трастову діяльність.

Друга група банків – це кантональні, місцеві та ощадні банки, які в основному працюють з місцевими вкладниками в своїх регіонах, спеціалізуються на кредитуванні (зокрема під заставу нерухомості) та здійснюють розрахунково-касові операції.

У країні діють 29 кантональних банків (так звані «домашні банки» кантонів), які працюють насамперед в кантоні. Ці банки є державними: держава відповідає за їх зобов'язаннями, а управління здійснюється за участю місцевих органів управління.

До третьої групи належать приватні банки, основний вид діяльності яких – це управління інвестиційними портфелями. Швейцарські банки надають величезну кількість різноманітних послуг великим корпораціям, компаніям, фірмам, населенню. Поряд з традиційними послугами вони організовують переговори про угоди на фондових біржах Швейцарії та в інших країнах, надають послуги з лізингу і факторингу, рефінансування лізингових операцій, відкриття акредитивів тощо.

У Швейцарії збереглося 15 приватних банківських (банкірських) домів. Це одна із найстаріших організаційних форм банківської діяльності, яка практикувалася ще у XVIII ст. Приватні банківські доми не є акціонерними товариствами – це установи, котрі несуть стопроцентну особисту відповідальність засновників за всіма боргами підприємства. З огляду на високий ступінь особистих гарантій, від таких банків не вимагають формування резервів. Сьогодні приватні банківські доми спеціалізуються на депозитних, довірчих і фондових операціях. Вони традиційно вкладають кошти своїх клієнтів переважно в акції, а не в облігації та інструменти грошового ринку.

Характерна риса банківської системи Швейцарії – високий рівень інтернаціоналізації: 43% від загальної кількості банків у країні – іноземні.

Водночас майже 100 швейцарських банків у різних інституційних формах діють за кордоном.

Вкладників завжди приваблювали швейцарські банки: згідно з швейцарським банківським законом 1934 року, банкам забороняється надання інформації про своїх клієнтів без їхньої згоди. Під тиском урядів інших держав були прийняті постанови, яким дозволяється розкриття таємниці вкладів, особливо коли вкладники перебувають під слідством у зв'язку з валютними злочинами, такими як підробка грошових знаків і торгівля конфіденційною інформацією. Після тривалих дебатів уряд Швейцарії наприкінці 1990-х років дозволив також розкривати таємницю вкладів у зв'язку з розшуком коштів, які належали жертвам нациського геноциду.

Банківські об'єднання Швейцарії диверсифіковані відповідно до структури банківської системи. Провідне місце посідає створена у 1412 р. в Базелі Асоціація швейцарських банкірів, що представляє їх інтереси у центральному банку, уряді, зарубіжних організаціях. Асоціація відіграє важливу роль у регулюванні діяльності банків та розробці банківського законодавства. Крім неї, у Швейцарії функціонують такі організації, як Асоціація іноземних банків. Асоціація регіональних і ощадних банків. Асоціація приватних швейцарських банків та інші.

Характерною рисою швейцарської банківської системи є надзвичайно високий ступінь контролю за діяльністю банків та інвестиційних компаній. На цьому ґрунтується загальноприйняте у світовій практиці ставлення до швейцарських банків як еталона надійності. Контроль за банками має триступінчасту структуру і здійснюється Національним банком Швейцарії разом з Банківським комітетом та незалежною структурою – Федеральною комісією банків (ФКБ). Діяльність останньої поширюється також на фінансові ринки, інвестиційні фонди, біржі, фондових дилерів. Роботу банків перевіряють незалежні аудиторські компанії.

У Швейцарії завдяки ефективній системі банківського ліцензування після Другої світової війни не було зареєстровано жодного випадку банкрутства банку. Ліцензія видається Федеральною банківською комісією тільки у тому разі, якщо

банк відповідає абсолютно всім вимогам федерального закону про банки. Якщо у процесі роботи банківської установи виявляється порушення закону, видана ліцензія може бути негайно відкликана.

Діяльність банків, їх регулювання і контроль за ними регламентуються Федеральним банківським законом про банки і ощадні каси від 8 листопада 1934 р. У функціонуванні швейцарської банківської системи важливу роль відіграє Банківський комітет. Це незалежний орган, який не підпорядковується ні уряду, ані Національному банку. Банківський комітет контролює додержання банками Закону про банківську діяльність, зведених правил і встановлених нормативів. Важливим завданням Банківського комітету є захист інтересів акціонерів і клієнтів. У своїй діяльності комітет спирається на незалежні аудиторські служби, які знаходяться поза банком. Банківському комітету надано право при призначенні на керівні посади висловлювати свою думку, а рішення його обов'язкові для виконання.

Крім банків, у Швейцарії діє розвинута мережа небанківських фінансових посередників – інвестиційних фондів, страхових компаній, акцептних домів, депозитаріїв цінних паперів, товариств кредитних карток тощо. Найчисельнішими серед них є агентства з управління майном, що співпрацюють із банками, в яких знаходяться рахунки та депозити їх клієнтів.

Швейцарія – один із провідних фінансових центрів Європи. Адже близько третини всіх світових приватних капіталів, які знаходяться поза межами країн, проходять через швейцарські банки. За міжнародною класифікацією республіка належить до фінансових центрів, які мають досконалу систему регулювання та контролю фінансового ринку. В управлінні швейцарських банків знаходиться третина всіх світових активів (гроші та цінні папери – близько 4 трлн. доларів США). Крім того, тут розміщені штаб-квартири більшості провідних енергетичних та інвестиційних компаній, щорічно укладається понад 70% контрактів в енергетичній галузі.

7.4 Грошово-кредитна система Австрії

Систему золотомонетного стандарту було введено в Австрії у 1892 р. Австрійська влада неодноразово змінювала назву національної грошової одиниці:

гульдени було замінено на крони, а крони – на шилінги, запроваджені в 1925 р. Австрійський шилінг дорівнював 100 грошам. У 1926 р. Національний банк Австрії припинив випуск банкнот номіналом в 1 шилінг, замінивши їх відповідними монетами. З часом це сталося й з банкнотами в 5 і 10 шилінгів. В результаті світової економічної кризи золотий монометалізм було ліквідовано. До 2002 р. в обігу Австрії перебували банкноти шести номіналів – 20, 50, 100, 500, 1000 і 5000 шилінгів.

З 1 січня 2002 р. грошовою одиницею Австрії стало євро.

Банківська система Австрії почала розвиватися з ХІХ ст. У 1816 р. був заснований привілейований Австрійський центральний банк, який під час подвійної монархії – Австрії та Угорщини – став генеральним банком Австро-Угорщини. У той час як в Англії банки надавали короткострокові кредити, на континенті (Німеччина, Італія, Австрія, Росія) банки займалися в основному інвестуванням промисловості. Відтак, у першій половині ХІХ ст. банківська система Австрії відігравала суттєву роль у розвитку промисловості. У цей період почали створюватись так звані змішані (універсальні) банки. Як і в Німеччині, в Австро-Угорщині в цей період існувала тенденція концентрації в банківському секторі, створювалися фінансові групи. Крах Австро-Угорської імперії відкривав європейським банкам нові вигідні можливості у Центральній та Східній Європі, однак позиції австрійських банків значно послабилися. Наприкінці 20-х рр. ХХ ст. посилення концентрації в банківському секторі Австрії привело до того, що один з провідних віденських банків «Кредитанштальт» контролював 60% промисловості Австрії, а його банкрутство 1931 р. спричинило крах всієї банківської системи країни. Криза «Кредитанштальт» мала значні негативні наслідки поза межами Австрії, зокрема, в Німеччині та інших країнах Балкан і Центральної Європи. Вона призвела до низки банкрутств у банківському секторі, кредитних криз та відпливу капіталів.

Напередодні Другої світової війни грошова ситуація в Європі характеризувалася постійними девальваціями а припиненням конвертованості. Війна погіршила ситуацію. Восени 1945 Австрія провела грошову реформу, яка характеризувалася заморожуванням депозитів та фіксацією валютних паритетів.

Характерною ознакою кінця 80-х рр. було значне збільшення кількості банківських структур. Однак у 90-х рр. розпочався процес концентрації в кредитній сфері, а також використання нових інформаційних і комунікаційних технологій. Кількість банків скоротилась на 4% за рахунок об'єднання малих банківських установ. В останні роки тенденції об'єднання охопили також і великі банки, при цьому спостерігається значна участь іноземного капіталу.

В даний час структура кредитної системи Австрії складається з банків, ощадних кас, спеціалізованих кредитних інститутів. Очолює австрійську кредитну систему державний центральний кредитно-емісійний банк – Австрійський національний банк (АНБ). Правова основа сучасного статусу Австрійського національного банку була встановлена в 1969 р. З цього часу генеральний банк є акціонерним товариством, 50% акцій якого належить державі, а решта – державним та приватним інститутам.

Головний офіс АНБ знаходиться у Відні, його філії – в головних містах всіх федеральних земель.

Очолює АНБ Генеральна рада, до складу якої входять президент АНБ, віцепрезидент і 11 членів. Президент банку призначається президентом Австрії, віцепрезидент і 5 членів висуваються урядом, а решта 6 членів обираються генеральними зборами акціонерів банку.

Генеральна рада визначає напрямки грошово-кредитної політики АНБ, а оперативну роботу банку здійснює директорат, куди входить генеральний директор, його заступник і 4 члени.

Роль центрального банку Австрії суттєво змінилася після завершення третього етапу утворення Європейського економічного і валютного Співтовариства, коли АНБ ввійшов у систему Європейських центральних банків. В результаті чого АНБ відіграє подвійну роль: здійснює монетарну політику Європейського центрального банку, одночасно виконуючи функції Центрального банку Австрії. У сферу діяльності банку входить: грошова емісія і емісія цінних паперів, регулювання валютних відносин з іноземними країнами, кредитування держави, земель і общин. При цьому кредитування економіки здійснюється через посередництво інших банків.

Основною метою діяльності центрального банку Австрії є забезпечення стабільності національної валюти і стабільності функціонування фінансово-кредитної системи держави. Так, у законі “Про Австрійський національний банк”, прийнятому у 1998 році, зазначено: “Австрійський національний банк з використанням усіх засобів, що знаходяться у його розпорядженні, гарантує стабільність цін. У своїй діяльності він повинен брати до уваги інтереси економічного зростання та забезпечення зайнятості, а також підтримувати спільну економічну політику Європейського союзу тільки у тому випадку, якщо це не загрожує досягненню цінової стабільності”.

Контроль за функціонуванням банківської системи здійснює Адміністрація фінансових ринків (FMA), яка регулює діяльність всіх фінансових установ, включаючи фінансові корпорації.

Адміністрація фінансових ринків розділяє банківські установи на: акціонерні банки, ощадні банки, державні іпотечні банки, кооперативні банки “Райфайзен”, взаємно-ощадні народні банки, іпотечні будівельні банки, компанії з управління інвестиційними фондами і спеціалізовані банки, які функціонують в умовах обмеження деяких видів діяльності. В останні роки відмінності між банками різних типів поступово зменшуються, зокрема між акціонерними, ощадними і кооперативними банками.

Великі австрійські комерційні банки інтегровані в міжнародні фінансові потоки і міжнародні ринки капіталу і мають сітку кореспондентських рахунків по всьому світу. Провідними австрійськими банками є: “Банк Австрія Кредітаншальт” (Bank Austria Creditanstalt – BACA), “Баваг ПСК”(BAWAG), “Ерсте банк/Шпаркassen” (Erste Bank/Sparkassen), група банків “Райфайзен” (Raiffeisenkassen) і група “Фольксбанк” (Volksbanken).

За даними державної статистики Австрії у 2005 р. в цій країні функціонувало 880 банків, а загальна чисельність разом з філіями складала 5197 установ, в тому числі 26 філій іноземних банків.

В останні роки австрійські банки здійснювали активну експансію на ринки Центральної і Східної Європи. У 22 країнах працює 56 філій і 52 представництва кредитних інститутів Австрії. Так, в Угорщині і Чехії зареєстровано по 8

підприємств, у Хорватії, Боснії і Герцеговині, Мальті, Сербії в Чорногорії – по 6 дочірніх підприємств.

Питання для самоконтролю

1. Становлення і розвиток грошової системи Італії.
2. Визначте особливості організації та функціонування центрального банку Італії.
3. Особливості кредитної системи Італії.
4. Охарактеризуйте історичні та економічні передумови виникнення та розвитку грошової системи Швейцарії.
5. Дайте характеристику організаційної структури та органів управління Національного банку Швейцарії.
6. Опишіть структуру кредитної системи Швейцарії.
7. Становлення і розвиток грошової системи Австрії.
8. Які функції та операції виконує центральний банк Австрії?
9. Особливості кредитної системи Австрії.
10. Яка роль Адміністрації фінансових ринків у діяльності банківських установ Австрії?

ТЕМА 8. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА КАНАДИ

8.1. *Грошова система Канади*

Специфічні умови розвитку Канади вплинули на формування її грошової системи. До утворення Канади як держави на її території існував грошовий обіг колоніального типу, за якого функції грошей виконували французькі, іспанські, португальські срібні монети. Також в обігу перебували паперові гроші (сурогати), випуск яких був санкціонований у французьких колоніях в Північній Америці ще в 1685 р. Паперово-грошові сурогати проіснували в Канаді до закінчення колоніального панування Франції, їх повне знецінення відбулося в кінці XVIII ст.

У 1825 р. офіційною грошовою одиницею в Канаді став англійський фунт стерлінгів. У 1841 р. було прийнято Закон про грошовий обіг, згідно з яким платіжними засобами було визнано такі валюти: англійський фунт стерлінгів, американські золоті і срібні долари і французькі срібні монети.

Канадський долар як національну грошову одиницю було введено в обіг у 1870 р. Його золотий вміст встановлювався на базі англійського фунта стерлінгів і прирівнювався до нього. Перші срібні долари, що карбувались у Великобританії, з'явилися в Канаді в 1858 р. З 1908 р. монети почали карбуватись в Канаді, в основному з срібла, а золоті монети карбувались лише в період з 1908 по 1919 рр. З 1849 р. емісію паперових грошей в Канаді проводила влада окремих провінцій. Поступово контроль за грошовим обігом став переходити до федерального уряду, а в 1870 р. приватні банки мали обмежене право на випуск банкнот. В період Першої світової війни відбулось знецінення банкнот, яке призвело до законодавчого припинення 3 серпня 1914р. їх розміну на золото з метою збереження золотого запасу країни.

Крах золотого стандарту відбувся під час світової економічної кризи 30-х рр. В цей період цілями валютної політики Канади були: стимулювання зовнішньоекономічної експансії, відмежування внутрішнього виробництва товарів від іноземної конкуренції, залучення іноземного капіталу в галузі економіки, що розвиваються.

Перед Другою світовою війною в грошовому обігу держави знаходилися банкноти комерційних банків, а частка банкнот федерального уряду була невелика.

В 1934 р. було створено центральний банк – Банк Канади, який через три роки був націоналізований. Це призвело до скорочення емісії банкнот комерційними банками протягом 10 років в чотири рази. Згідно із законом банкнотна емісія стала прерогативою Банку Канади. Протягом 1950–1956 рр. банкноти комерційних банків були вилучені з обігу і замінені банкнотами Банку Канади номіналом в 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 500 і 1000 дол. Випуск золотих і срібних доларів практикувався виключно для туристів, а з 1968 р. держава почала замінювати срібні монети нікелевими.

В 1946 р. уряд провів приховану ревальвацію шляхом фіксації в МВФ свого долара на рівні: 1 канадський дол. дорівнював 1 дол. США. Це спричинило валютну кризу 1947 р., яку вдалося подолати шляхом валютних обмежень і позик США.

До середини 60-х рр. інфляція носила помірний характер, ціни щорічно зростали на 1–2,5%. У другій половині 60-х рр. ріст цін сягав до 3–5% в рік, а в 1973–1976 рр. складав 10–11%. У цей період на інфляційні процеси в Канаді впливали певні чинники. Зростання грошової маси відбувалося не лише за рахунок додаткової емісії, а й збільшення швидкості обігу грошей, розширення кредитів, впровадження безготівкових розрахунків. На інфляцію вплинули також ріст витрат виробництва і повільне зростання продуктивності праці в сільському господарстві, в добувних галузях виробництва.

До початку 70-х рр. завдання Банку Канади у валютній сфері полягало у здійсненні операцій із згладжування надмірно різких коливань обмінного курсу канадського долара і нейтралізації необґрунтованого тиску на нього. Валютні інтервенції Банку Канади майже завжди були обмеженими, але регулярними.

Світова економічна криза 1974–1975 рр. спричинила валютну кризу в Канаді. Золотовалютні резерви скоротилися, курс канадського долара встановився на найнижчому за післявоєнний період рівні: 1 канадський долар прирівнювався до 0,8965 дол. США. У ці роки важливим каналом надходження довгострокового

капіталу стало розміщення великих облігаційних позик в інвалюті або канадських доларах у США і Західній Європі, тобто сфера застосування канадського долара розширювалася.

Відкритість канадської економіки і її тісні зв'язки з економікою США визначають найважливішу мету валютної політики Канади – стабілізацію обмінного курсу канадського долара відносно до долара США. Починаючи з 80-х рр. з цією метою традиційно використовувалася зміна процентних ставок відповідно до змін грошового і фінансового ринків США, та валютна інтервенція Банку Канади.

Інфляція в Канаді знизилася з 5,2% в 1990 р. до 1,8% в 1993 р. У 1996 р., не дивлячись на істотне пом'якшення грошово – кредитної політики, темпи інфляції склали всього 1,5%, а в другій половині року навіть з'явилися ознаки дефляції.

У 1994–1996 рр. інфляція в Канаді знизилася до надзвичайно низького рівня. Велике недовантаження виробничих потужностей і високий рівень безробіття дозволяли здешевити кредит без ризику росту інфляції. Проте впродовж більшої частини 1994 р. Банк Канади підвищував процентні ставки, стежачи за змінами в грошово – кредитній політиці Федеральної резервної система США, яка застосовувала заходи із запобігання інфляційному “перегріву” економіки.

Усередині країни між фірмами і організаціями переважає безготівкова форма розрахунків, основним інструментом якої є чек. Чеки обслуговують до 90% грошових розрахунків. Готівка майже повністю витіснена з сфери роздрібного обігу кредитними картками. Розрахунки чеками здійснюються через клірингову систему, в яку входить Банк Канади, розрахункові палати адміністративних і фінансових центрів країни, комерційні банки і небанківські інститути (траст-компанії, ощадні каси і кредитні спілки).

8.2 Кредитна система Канади

Перші кредитні інститути виникли в Канаді ще в колоніальний період: функції банкірів виконували торгові компанії. Згодом появились різні філії іноземних кредитних інститутів. Вперше комерційний банк Канади – “Бенк оф Монреал” був утворений у 1817 р. Після Першої світової війни швидкими

темпами почали розвиватися небанківські фінансові інститути: страхові, трастові, іпотечні, лізингові компанії, компанії пенсійного забезпечення.

Світова економічна криза 30-х рр. негативно вплинула на канадську кредитну систему. Втім, у цей період створюється Банк Канади, посилюється державне втручання в кредитну систему, активізується діяльність спеціалізованих державних інститутів з кредитування житлового будівництва і сільського господарства.

Кредитна система Канади включає: центральний емісійний банк, комерційні банки, спеціалізовані установи.

Банк Канади – центральний банк країни, був заснований як приватне акціонерне товариство згідно із Законом “Про Банк Канади” у червні 1934 р. Протягом 1935 – 1938 рр. Банк Канади було націоналізовано: уряд Канади викупив у приватних власників акції банку, в результаті акціонерний капітал банку перейшов у власність Міністерства фінансів.

На сьогодні організаційно-управлінська структура Банку Канади представлена Радою директорів, Управлінською радою, 10 департаментами, 2 підрозділами та 2 відділеннями (рис.8.1.).

Головним керівним органом Банку Канади є Рада директорів яку призначає федеральний уряд. До складу Ради директорів входить заступник міністра фінансів.

Голова Банку є також Головним виконавчим директором та Головою Ради директорів. Голова Банку Канади, як і його заступник, призначається зовнішніми директорами за погодженням з урядом на 7 років. Це дозволяє Голові Банку приймати середньо- та довгострокові рішення з метою здійснення ефективної грошово-кредитної політики. Банк Канади систематично звітує перед парламентом про свою діяльність.

Рис. 8.1. Організаційно-управлінська структура центрального банку Канади [29, с. 62]

Основними *функціями* Банку Канади є: розробка й проведення грошово-кредитної політики; здійснення випуску банкнот в обіг та забезпечення відповідності пропозиції грошей їх попиту; управління резервами комерційних банків; регулювання розрахунків між банками по клірингових рахунках; “банк банків”, тобто є кредитором останньої інстанції для комерційних банків. Крім того, Банк Канади є агентом федерального уряду, управляє цінними паперами держави, забезпечує зв’язки з центральними банками інших держав. Банк Канади не купує акції комерційних банків, не кредитує і не приймає депозити від приватних осіб і компаній.

Асоціація канадських банкірів (СВА), найвищим органом якої є виконавча рада, стоїть на чолі клірингової системи Канади. Безпосередньо очолює роботу системи розрахунків між банками так званий Комітет клірингових і інформаційних центрів. Він має 10 організованих ним регіональних клірингових палат – розрахункових центрів. Регіональні клірингові палати існують в Оттаві, Калгарі, Галіфаксе, Монреалі, Квебеці, Реджайні, Сент-Джоні, Торонто, Ванкувері і Вінніпегу. Їхньою діяльністю безпосередньо керують місцеві клірингові асоціації згідно з мандатами, які видає Асоціація канадських банкірів.

До небанківських фінансових посередників (НБФП) включають кредитні спілки і кооперативні фінансові організації, які переважно обслуговують франкомовне населення. Крім вказаних до них відносяться самостійні трастові банки, траст-відділення комерційних банків.

Концентрація банківського капіталу в країні привела до утворення могутніх, тісно згуртованих угруповань національного фінансового капіталу. Серед них виділяються такі сімейні групи, як Бронфмани, Реймани, Томсони, Бельцберги, Уестони, Річардсони і ін. Для посилення їх позицій усередині країни і за кордоном з 1 липня 1987 р. істотно пом'якшені обмеження діяльності кредитно-фінансових інститутів: траст-банкам дозволене в необмежених обсягах видавати комерційні і споживчі кредити, відкривати філії, займатися інвестиційними операціями через свої дочірні відділення. Комерційні банки зможуть проводити інвестиційні і довірчі операції, надавати брокерські послуги. Разом з тим трастовим банкам також забороняється контролювати капітал комерційних банків, тоді як останнім таке право надане. Нове законодавство привело до ще більш поглибленого переплетення і взаємозалежності окремих фінансових інститутів.

Комерційні банки

Діяльність банків в Канаді регламентується федеральним законодавством і регулюється положенням Закону про банки, яким встановлюються законодавчі рамки діяльності банківської системи.

Головну ланку кредитної системи Канади складають приватні комерційні, або так звані чартерні банки. Вони чинять значний вплив на структуру приватних

інвестицій і споживчих витрат в країні, обслуговуючи промисловий, комерційний і державний сектори економіки. Частка шести найбільших банків Канади – Бенк оф Монреал, Кенедієн імперіел бенк оф комерс, Нешенел бенк, А бі сі фаненшинел груп, Скотія банк, Ті ді бенк фаненшинел груп – охоплює більше 70% усіх депозитів і майже 90% усіх банківських активів. Перші два банки відносяться до транснаціональних банків.

З середині 80-х рр. набув бурхливого розвитку абсолютно новий для Канади тип фінансової установи – широко диверсифікована інвестиційно-банківська фірма, або, так званий “торговий банк”.

Першою і найкрупнішою інвестиційно-банківською фірмою Канади є корпорація “Хіз інтернешнл корп.” – частина гігантських сімейних володінь Едварда і Пітера Бронфманів. Ще одним прикладом “торгового банку” може служити “Сентрал капітал менеджмент інк.” основними напрямками діяльності якого є кредитування бізнесу, консультаційні послуги і управління пенсійними фондами.

Банківській системі Канади притаманна висока концентрація. За оцінками МВФ, канадська банківська система є найбільш концентрованою в порівнянні з аналогічними системами промислово-розвинутих країн світу. За даними Департаменту фінансів Канади, на частку 6 найбільших банків Канади припадає більше 70% всіх депозитів і приблизно 90% загального обсягу активів банківської системи країни.

У результаті банкрутств, злиттів і поглинань чисельність комерційних банків скорочувалась. Разом з тим, особливістю централізації капіталу в кредитно-фінансовій сфері Канади є утворення фінансових конгломератів з різних за спеціалізацією фінансових компаній. Завдяки участі провідних кредитно-фінансових інститутів в капіталі один одного і тісним діловим контактам між ними, найбільші з них, дістають можливість здійснювати контроль за наданням всього комплексу фінансових послуг промисловим корпораціям. В результаті утворюються могутні монополістичні об’єднання на рівні всієї кредитно-фінансової сфери.

Небанківські фінансово-кредитні установи Канади

Діяльність *кредитних спілок* регламентується законодавством провінції, в якій вони зареєстровані і функціонують. Ці фінансові установи надають послуги із залучення внесків, відкриття і ведення ощадних, пенсійних та чекових рахунків, здійснення іпотечного й споживчого кредитування. Основна відмінність кредитних спілок від банків полягає в тому, що їх клієнти формально є одночасно акціонерами, що володіють хоча б однією акцією. Оскільки членство в них здійснюється за правилом корпоративності, професійної або національної приналежності, географічного розташування, то й послуги кредитних спілок орієнтовані на потреби їхніх акціонерів. До найбільших кредитних спілок Канади належать: Les Caisses Populaires Desjardins de la Pocatiere, Saskatoon Credit Union, Newfoundland and Labrador Credit Union і Duca Community Credit Union Ltd.

Ощадні каси в Канаді не набули такого великого поширення, як в США. В основному вони розвиваються в Квебеці. Отримані грошові кошти населення вкладаються ними в державні облігації.

Трастові компанії спеціалізуються на наданні послуг з довірчого управління, включаючи кваліфіковане складання заповітних розпоряджень, управління інвестиціями, управління активами, що знаходяться в трасті для благодійних, пенсійних й інших цілей. Як приклади таких установ можуть служити: Royal Trust, Canada Trust, Desjardins Trust Inc., Community Trust Company Ltd.

Страхові компанії спеціалізуються на страхуванні життя або інших ризиків (майнових і від нещасних випадків, наприклад, страхування будинку або автомобіля). Вони також можуть пропонувати широкий спектр фінансових продуктів і послуг приватним особам і фірмам, включаючи послуги з управління пенсійними фондами і фондами взаємних вкладень і інші зареєстровані послуги як, наприклад, пенсійні ощадні плани і рахунки (RRSP і RRIF). Наприклад, Aetna Life Insurance Company, The Dominion of Canada General Insurance Company, Manulife Financial і Assurances Generales des Caisses Desjardins Inc.

Компанії іпотечного кредиту – це вузькоспеціалізовані фірми, які переважно займаються залученням внесків і наданням кредитів приватним особам

і компаніям. Основна частка кредитів припадає на іпотечне кредитування приватного житла. До них належать такі компанії: Victoria & Grey Mortgage Corporation і League Savings and Mortgage Company.

Фінансові компанії. У Канаді існують різні типи фінансових компаній, які поділяються, залежно від їх спеціалізації за видами діяльності, галузями економіки, а також диверсифіковані компанії. Компанії споживчого кредиту надають кредити приватним особам (наприклад, Avco Financial Services Canada Ltd, Trans Canada Credit Group). Компанії фінансування бізнесу фінансують устаткування, різні засоби і малий венчурний бізнес (Accolade capital Inc. і BCE Capital Inc). Компанії фінансового лізингу, такі як Commcorp Financial services Inc., надають в лізинг машини, устаткування і автомобілі. Диверсифіковані компанії, наприклад, Newcourt Credit Group, займаються фінансуванням різної комерційної діяльності (експорту, комерційної іпотеки й ін.).

Незалежні фінансові фірми і бухгалтерські компанії – надають низку послуг з фінансового планування. Клієнтам можуть запропонувати адаптовані фінансові плани, сприяти в плануванні придбань і засобів, призначених для сплати за пенсійними схемами.

Дилери і брокери з цінних паперів спеціалізуються на торгівлі цінними паперами.

Державні кредитні і ощадні установи: Держава бере значну участь у фінансовому посередництві, особливість якого полягає в тому, що держава видає кредити на проекти з високими ризиками, які не беруть на себе приватні кредитори. Як приклад можна привести Ощадне бюро провінції Онтаріо, Казначейські філії Альберти, Business Development Bank of Canada, а також Сільськогосподарська кредитна корпорація.

Відповідно до Закону про банківську діяльність Банк Канади не здійснює регулювання і нагляд за діяльністю комерційних банків – це є прерогативою федерального уряду, зокрема Служби керуючого фінансовими установами (Office of Superintendent of Financial Institutions – OSFI). Служба також здійснює захист вкладників від втрат у разі погіршення фінансового стану кредитної установи. З цією метою також створена Канадська корпорація страхування депозитів

(Canadian Deposit Insurance Corporation – CDIC), яка страхує вклади кредитних установ, що є членами корпорації, та покриває повернення вкладів у разі банкрутства установи в розмірі до 60 тис. кан. дол. на одну особу. Фонди корпорації формуються за рахунок страхових внесків членів корпорації, розмір яких визначається у відповідності до одного з чотирьох ступенів ризику, встановлених корпорацією.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте специфіку грошової системи Канади.
2. Банк Канади та особливості його грошово-кредитної політики.
3. Які елементи складають організаційно-управлінську структуру Банку Канади?
4. В чому полягають особливості діяльності банків Канади?
5. Дайте характеристику діяльності небанківських фінансово-кредитних інститутів Канади.

ТЕМА 9. ГРОШОВА ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА ЯПОНІЇ

9.1. *Грошова система Японії*

Грошова одиниця Японії – ена була введена в обіг у 1870 р. Одна ена дорівнювала 100 сенам (у 1953 р. унаслідок інфляції гроші, вартість яких була меншою однієї ени були скасовані і вилучені з обігу). Емісію грошей здійснює центральний банк – Банк Японії. За законом 1889 р. він отримав право здійснювати фідучіарну банкнотну емісію. До 1897 р. в Японії існував біметалізм, на зміну якому прийшов золотий монометалізм, його було скасовано у 1933 р. На початку 1897 р. золотий вміст ени дорівнював 0,8333 г чистого золота.

За період 1914 – 1920 рр. грошова маса в обігу в Японії збільшилась у три рази, а ена знецінилась на 64%. Після короткого періоду тимчасової стабілізації у грошовій сфері інфляція в країні поновилася. Антиінфляційні заходи були нівельовані негативним впливом світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. та військовими асигнуваннями (1931 – 1937 рр.). З 1932 р. у Японії запроваджується валютний контроль. У країні існував паперовий грошовий обіг: емісія банкнот використовувалась для фінансування військових видатків та бюджетного дефіциту. Як наслідок, грошова маса в обігу зросла в 1,6 рази (у 1929 – 1937), інфляція становила 68%.

У 1942 – 1951 рр. посилюються інфляційні процеси: маса грошей в обігу зросла в 15 разів, а оптові ціни – в 343 рази. Купівельна спроможність ени скоротилася на 99%. Після Другої світової війни відбулися зміни в грошовій системі і структурі грошового обігу Японії. У 1946 р. у Японії проводиться грошова реформа, за якої обмін грошей здійснюється в пропорції 1:1; заблоковуються на рахунках суми понад 100 єн.

Регулювання обсягів грошової емісії здійснювалось не лише за допомогою обмежень, а й різними заходами в межах політики грошово-кредитного регулювання інвестицій, валютних курсів і міжнародних розрахунків. Зокрема, валютний курс ени, на який негативно вплинуло її інфляційне знецінення, періодично переглядався і приводився у відносну відповідність з його реальним паритетом. Так, 1 дол. США був рівний: з вересня 1945 р. – 15 енам, з березня

1947 р. – 50 єнам, з липня 1948 р. – 270 єнам. У квітні 1949 р. був встановлений єдиний валютний курс: 360 єн = 1 дол. США. І він зберігся до 1971 р.

У 50-х рр. і в першій половині 60-х рр. валютне становище Японії було нестабільне, хоча зросли обсяги товарного експорту й залучення іноземного капіталу. Починаючи з другої половини 60-х рр., унаслідок модернізації виробництва й підвищення конкурентоспроможності товарів, стрімко збільшується експорт, а також зростає залучення іноземного капіталу.

У зв'язку із кризою долара уряд Японії запровадив у серпні 1971 р. плаваючий курс єни. Наприкінці 1971 р. відбулася перша ревальвація єни, у лютому 1973 р. – друга.

Щодо структури грошового обігу, то її особливістю було переважання безготівкових (депозитних) грошей: їх частка до середини 60-х зросла до 78% і близько 74% до початку 90-х рр. Висока питома вага депозитних грошей спричинена структурою внутрішньої торгівлі: до початку 90-х рр. на оптову торгівлю, яку обслуговують здебільшого безготівкові розрахунки, припадає 81%, а на роздрібну – 19% торгового обороту.

Вжиті урядом заходи, зокрема, контроль за грошовою масою, стабілізація грошового обігу, призвели в результаті до його нормалізації. У 80-ті рр. середньорічний приріст цін становив 0,2%, зокрема оптові ціни знижувалися на 2,2%, а роздрібні росли на 1,6%.

Інфляційне знецінення єни, а також кризи світової валютної системи у 70–80-х рр. спричинили коливання курсу японської валюти. Однак структурна перебудова економіки Японії, яка базувалася на стрімкому технологічному розвитку, була основою зростання конкурентоспроможності японських експортних товарів. Крім того стабілізація грошового обігу і цін, ріст золотовалютних резервів, а також політика США, спрямована на підтримку штучно заниженого курсу долара, сприяли підвищенню курсу єни. Останній з 1984 р. зріс з 252 єн до 130,2 єн за 1 дол. в січні 1988 р. В кінці 1997 р. курс єни складав приблизно 120 єн за 1 дол.

Зміцнення єни у світовому господарстві у 90-х рр. супроводжувалося зростанням частки країни у світовому експорті капіталу. Так, Японія

перетворилася на найбільшого кредитора в світі: вивіз довгострокового капіталу з Японії наблизився до 500 млрд дол., короткострокового – більше 250 млрд дол.

За рівнем економічного розвитку Японія перебувала на другому місці в світі після США. Тому вона використовувалася як міжнародний резервний і платіжний засіб, переважно в азійському регіоні.

Спад в японській економіці на початку 1997 р. і вплив фінансово-валютної і біржової кризи, яка охопила країни Південно-Східної Азії і Японію, спричинили відплив капіталів за кордон, знецінення національної валюти. Так, в середині 1998 р. курс японської грошової одиниці відносно до американського долара досяг рекордно низького за останні 7 років рівня – 138,78 єни за 1 дол. США. Банк Японії, з метою зупинення падіння єни, здійснював масштабні валютні інтервенції. На стабілізацію єни було витрачено в квітні 1998 р. 21,35 млрд. дол., або 10% валютних резервів. З реформуванням кредитно-фінансової системи Японії зросла її роль як світового інвестора. Лібералізація фінансових ринків сприяла підвищенню мобільності японського капіталу. На сучасному етапі вона використовується переважно в азійському тихоокеанському регіоні як міжнародна резервна валюта і платіжний засіб.

9.2. Кредитна система Японії

Виникнення перших японських банків у XVII ст. було зумовлене необхідністю обслуговування банківським капіталом торгівлі, промисловості і сільського господарства. З середини XIX ст. почався бурхливий розвиток банківської системи. У цей період були організовані найбільші банківські інститути, що спеціалізувалися на певних видах позик, з'явилися банки сучасного типу – приватні “національні банки”. Останні мали філії по всій країні і володіли правом емісії банкнот. Інтенсивний випуск неконвертованих банкнот сприяв розвитку інфляції. За цих умов все гостріше ставала необхідність створення центрального банку Японії.

Сучасний економічний розвиток Японії розпочався з перевороту Мейдзі в 1867 р., коли розпочалася прискорена індустріалізація країни. З часів Мейдзі (1867–1911) банківська система безпосередньо контролювалась державою з

метою спрямування фінансових ресурсів у галузі які розвивалися. Здебільшого такі дії виявлялися успішними.

На відміну від Великобританії, де банківська система виникла до початку індустріалізації, переважно для обслуговування торгівлі в межах Британської імперії, Японія в XIX ст.. змушена була розвивати банківську систему як доповнення до індустріалізації, а не як її основу.

Після прийняття в 1872 р. Закону про національні банки протягом тридцяти років було створено більшість державних і приватних банків. Згідно із зазначеним законом банки організовувались за спеціалізацією на певних видах позик. Створені таким чином кредитні інститути фінансували промисловість, будівництво, сільське господарство. Не дивлячись на відмінності у сферах діяльності і завданнях, всі банки об'єднувала спільна економічна ціль – розвиток японської економіки шляхом акумулювання капіталу і спрямування його в ті галузі і компанії, які найбільшою мірою його потребували. Одночасно банківська справа розвивалася ще в одному важливому напрямі – комерційні банки розвивалися на основі ринкових відносин.

Прийняття в 1897 р. Закону про комерційні банки спрямувало розвиток банківської системи країни відповідно до західної моделі.

Під час Другої світової війни багаторазово посилювався державний контроль над економікою країни, в тому числі – над банківською системою. Кількість банків була скорочена за допомогою адміністративних заходів. В 1942 р. – створено Національну фінансову контрольну асоціацію, якій була підпорядкована діяльність всієї кредитної системи Японії. Разом з тим, банківська система країни знаходилась під контролем Міністерства фінансів до 1990-х рр.

Необхідно зазначити, що у ході історичного розвитку у Японії склалася сегментована структура банківської системи, яка передбачала жорсткий законодавчий розподіл сфер діяльності та функцій окремих видів фінансових установ. Зокрема, банківські операції з прийому депозитів та видачі кредитів практично до кінця 1990–х років були законодавчо відділені від операцій по випуску та розміщенню цінних паперів, угод з нерухомістю, страхування тощо.

До складу сучасної кредитної системи Японії входять центральний банк, комерційні банки та спеціалізовані кредитно-фінансові установи.

Банк Японії – акціонерне товариство, 55% акцій якого належать державі. Приватні акціонери (приватні особи, фінансові інститути, страхові компанії) не беруть участі в управлінні банком. Центральний банк Японії (Банк Японії), був створений у 1882 р. на термін 30 років, а потім цей термін був продовжений ще на 30 років.

Банк функціонує на базі Закону 1942 р., який було модернізовано у 1979 та 1998 р. (рис. 9.1.). Відповідно до Закону 1942 р. Банк Японії став підконтрольним уряду, а міністр фінансів отримав право самостійно змінювати підзаконні акти банку.

У 1979 р. був створений Комітет з управління політикою Банку Японії (Політична рада), який визначав концепцію грошово-кредитної політики центрального банку (рис. 9.2.). До складу комітету входило 8 осіб на чолі з президентом Банку Японії. Поточна політика здійснювалася радою керуючих, засідання якої проводилися щоденно. Одним із керуючих був представник Мінфіну, а решта шість – працівники банку.

Реалізуючи політику, під назвою “керівництво через вікно” (мадогуті сідо), Банк Японії спрямовував ресурси для позичок в окремі галузі і, здебільшого, із врахуванням аналізу (який здійснювало Міністерство зовнішньої торгівлі і промисловості) галузей, які знаходилися на стадії підйому. Такими галузями були автомобілебудування в 1960-ті рр. побутова електроніка – в 1970-ті, комп’ютерні технології – в 1980-ті. Цей механізм дозволяв, за потреби, підтримувати галузі, які знаходилися на стадії спаду, або зменшувати кредити в сфери економіки, згорання яких було необхідним для здійснення структурних перебудов в економіці під впливом науково-технічного прогресу і появою нових ринків.

Рис. 9.1. Організаційна структура Центрального банку Японії

Недоліками політики “керівництва через вікно” є її складність, трудомісткість і дороговизна. Разом з тим цей підхід є важливим і ефективним на перших етапах стратегії модернізації економіки.

Рис. 9.2. Банківська система Японії

До середини 1960-х рр. збереження державних обмежень у сфері кредиту перестало відповідати інтересам економічного розвитку Японії. По-перше, кредитні інститути, перш за все банки, зміцнивши свої позиції на національному фінансовому ринку, вже не мали потреби в надмірному державному захисті і підтримці. По-друге, за рівнем централізації банківського капіталу Японія відставала від інших розвинутих країн, де домінуючі позиції у кредитній сфері належали “великим трійкам”, “четвіркам”, “п’ятіркам”. Тому зміцнівший бізнес був зацікавлений у розвитку конкуренції між кредитними інститутами, яка сприяла здешевленню кредиту. По-третє, розпочалася лібералізація японської економіки, яка вимагала посилення ролі ринкових чинників у функціонуванні кредитної системи для її пристосування до умов міжнародної конкуренції.

З 1965 р. уряд, з метою підготовки кредитних інститутів до послаблення державного контролю над їх діяльністю, взяв курс на підвищення ефективності кредиту.

Однак лише в 1998 р., після азійської фінансової кризи, був прийнятий новий Закон про Банк Японії, відповідно до якого центральний банк став формально незалежний від Міністерства фінансів. Реально Міністерство фінансів продовжує так чи інакше чинити непрямий вплив на діяльність банку Японії.

У 1998 р. Політичну раду було замінено на правління банку, на яке покладається загальне та оперативне керівництво банком. До її складу входить дев'ять осіб. Голова ради та два його заступники призначаються Кабінетом Міністрів за згодою обох палат парламенту. Шість членів правління призначає Кабінет Міністрів з осіб, що мають певний досвід і знання у сфері економіки та фінансів (керуючий Банку Японії, уповноважені урядом міністр фінансів, представник планово-економічного управління та чотири представники найбільших монополій). Термін їхніх повноважень становить п'ять років.

До основних функцій Банку Японія, крім грошової емісії (це його монопольне право), відноситься грошово-кредитне регулювання економіки, зокрема здійснення міжнародних розрахунків, проведення операцій на валютному ринку, а також касове обслуговування казначейства. Завданням Банку Японії є забезпечення ефективного і безперебійного функціонування системи розрахунків між кредитними організаціями.

Грошово-кредитне регулювання здійснюють Банк Японії, Міністерство фінансів, Федерація економічних організацій ("Кейданрен"). До основних методів регулювання належать: встановлення офіційної облікової відсоткової ставки, адміністративні заходи, що проводяться спільно з урядом через грошово-кредитну систему, система обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку і з іноземною валютою. Банк Японії здійснює контроль не тільки за банківською системою країни, а й мережею державних фінансово-кредитних установ.

Комерційні банки Японії

Основою другого рівня банківської системи Японії є загальнонаціональні банки. До їх складу входять міські, регіональні, банки довгострокового

кредитування, трастові банки. Основою банківської системи є *міські банки* – найбільші банки Японії з розгалуженою мережею філій як у середині країни, так і за кордоном. На їхню частку припадає більше 1/5 депозитів приватних банків Японії. Вони є основними кредиторами всіх галузей економіки – близько третини із загального обсягу наданих кредитів припадає на їх частку. Однак вони спеціалізуються на короткостроковому кредитуванні. Особливістю їхньої діяльності є тісна співпраця з промисловими і торговельними компаніями, які об'єднуються у фінансово-промислові групи, так звані кейрецу. Внаслідок банківських об'єднань у Японії сформувалось 5 провідних мегагруп: Mizuho, Sumitomo Mitsui Financial Group (SMFG), Mitsubishi Tokyo Financial Group (MTFG), UFJ Holdings, Resona Holdings.

Регіональні (місцеві) банки, як і міські, також є комерційними, проте поступаються їм за обсягом капіталу і операцій. Їм надано право відкривати відділення та філії тільки за місцем (префектурою) розміщення головної контори. В основному вони розташовані в малих і середніх містах. Місцеві банки спеціалізуються на кредитуванні малого і середнього бізнесу, а також на фінансуванні органів місцевого самоврядування.

Трастові банки є спеціалізованими установами, діяльність яких спрямована на здійснення довірчих та інвестиційних операцій. Оскільки їх банківська практика в Японії обмежена, відкриваючи свої філії за кордоном, ці банківські установи здійснюють значно ширше коло операцій. В довірчому управлінні траст-банків знаходяться грошові, пенсійні кошти, цінні папери, кредити, облігації уряду та інші цінності.

Банки довгострокового кредитування доповнюють міські і регіональні комерційні банки. Це приватні банки, створені після Другої світової війни на основі реорганізації напівдержавних банків довгострокового кредиту. Основними джерелами їхніх кредитних ресурсів є облігаційні позики. Банки довгострокового кредитування надають довгострокові кредити підприємствам найбільш пріоритетних галузей (створення нових технологій, джерел енергії майбутнього та ін.). На даний час в Японії залишилось лише два таких банки (Aozora Bank, Shinsei Bank).

Іноземні банки представлені в Японії більш як 90 країнами світу, однак домінуючими є американські і англійські банки. Іноземні банки почали виходити на японський ринок з 1960-х рр. З 1999 р. Японія розпочала програму дерегулювання економіки, яка відкрила доступ до банківського сектору іноземним фінансовим інституціям. Іноземні банки істотно відрізняються один від одного за розмірами своїх активів, оборотом, видами основних операцій. Зростання кількості іноземних банків в Японії не змінило становища, при якому пануючі позиції як і раніше займали декілька давно створених банків. Серед них на американські банки припадає близько 30% всіх кредитів, наданих іноземними банками в Японії.

Важливу роль в кредитній системі країни відіграють державні спеціальні ФКІ, так як вони спрямовують кошти на пільгових засадах у менш “привабливі” для банків сфери економіки. До них належать ощадні каси, Бюро довірчих фондів міністерства фінансів, Японський банк розвитку (1951), Експортно-імпортний банк (1950). Так, Японський банк розвитку надає довгострокові низько відсоткові позики на важливі довготермінові проекти, які неможливо реалізувати лише на основі приватного фінансування; Експортно-імпортний банк сприяє стійкому розвитку Японії шляхом кредитування експортно-імпортних операцій, економічної діяльності Японії за кордоном.

Державні фінансово-кредитні корпорації також функціонують в галузях, в кредитуванні яких приватні банки незацікавлені. В Японії діє 8 державних корпорацій:

1. Національна корпорація фінансування життя.
2. Японська фінансова корпорація для малого і бізнесу.
3. Фінансова корпорація санітарної екології.
4. Корпорація фінансування сільського, лісового та рибного господарства.
5. Корпорація житлового кредитування.
6. Фінансова корпорація державних підприємств.
7. Корпорація кредитних гарантій.
8. Фінансова корпорація розвитку острова Окінава.

Органом ліцензування банківської діяльності в Японії є міністерство фінансів. Умовами одержання ліцензії є відповідність капіталу, необхідний досвід роботи адміністрації, її певний соціальний статус. Банк повинен бути організований у формі акціонерного товариства із статутним капіталом не менше 1 млрд єн. У його назві повинно бути слово “банк”.

Серед небанківських приватних фінансово-кредитних установ за сумою активів посідають третє місце страхові компанії і перше – серед спеціальних. Основна частка активів страхових компаній належить компаніям із страхування життя, дещо менша – компаніям із страхування майна. Акумуляуючи досить значні за величиною кошти, вони спрямовують їх в інвестиції у цінні папери.

Поштово-ощадні каси займають важливе місце в структурі кредитних відносин країни, акумулюючи грошові ресурси населення.

Брокерські фірми, хоча не володіють великими обсягами ресурсів, однак у кредитній системі країни відіграють важливу роль, беручи участь у децентралізованому ринку цінних паперів, який активно розвивається поряд із фондовими біржами країни.

Лізингові компанії поділяються на універсальні, які вони надають в оренду різні машини й обладнання, та спеціалізовані, що пропонують в оренду певні види машин і обладнання: автомобілі, будівельне обладнання, промислове устаткування, комп’ютерну техніку тощо.

Стабільність японських банків забезпечується розвиненою системою нагляду за їх створенням і діяльністю. Нагляд здійснюється Банком Японії і міністерством фінансів. Важливе значення при здійсненні нагляду за банківською діяльністю надається системі регулярних контрольних перевірок банків.

Для підтримки стабільності банківської системи і запобігання можливим банківським банкрутствам в 1971 р. в Японії була створена Корпорація з гарантування банківських внесків. У разі банкруцтва кредитно-фінансової установи сума страховки має покривати до 10 млн. єн на одного вкладника.

Банківська система Японії із самого початку свого функціонування була підпорядкована завданням загального соціально-економічного розвитку країни, стратегії перетворення Японії у світового економічного лідера. Цим пояснюється

її специфіка, яка виражається перш за все в активній участі держави в банківському бізнесі, в плануванні і регулюванні економічного розвитку держави. Саме ця особливість часто критикується зі сторони західних економістів-лібералів.. Однак зазначена стратегія посприяла перетворенню відсталого в минулому східної країни у сучасну розвинену державу.

Питання для самоконтролю

1. Які особливості становлення і розвитку грошової системи Японії?
2. Опишіть структуру кредитної системи Японії.
3. Організаційна структура та функції Банку Японії.
4. Особливості грошово-кредитного регулювання в Японії.
5. Банківська криза в Японії, її причини, наслідки та шляхи подолання.
6. Банки другого рівня Японії та особливості їх функціонування.
7. Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути Японії, їх види та особливості діяльності.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Суть та основні етапи еволюції грошових і кредитних систем країн з розвинутою ринковою економікою.

Заняття 1

1. Суть та основні елементи грошової системи.
2. Типи грошових систем.
3. Кредитна система і її структура. Зміст основних структурних одиниць кредитної системи, структурні зміни у кредитній системі.
4. Основні етапи розвитку грошово-кредитних систем
5. Основні тенденції розвитку грошово-кредитних систем на сучасному етапі
 - дерегулювання фінансових ринків;
 - концентрація і централізація банківського капіталу;
 - банківські кризи та їх наслідки;
 - диверсифікація банківських послуг;
 - комп'ютеризація та фінансові нововведення;
 - глобалізація кредитних систем.

Теми рефератів:

1. Характеристика основних валютних режимів, які практикують у світі.
2. Сучасні тенденції у формуванні золотовалютних резервів розвинених країн.
3. Характерні риси сучасних грошових систем.
4. Структурні зміни у сучасних кредитних системах.
5. Необхідність та зміст дерегулювання фінансової сфери.
6. Основні методи концентрації банківського капіталу.
7. Банківська конкуренція в сучасних умовах
8. Суть та значення сек'юритизації.
9. Банківські кризи та шляхи їх подолання.

Тема 2. Еволюція валютних систем.

Заняття 2

1. Суть та елементи світової валютної системи.
2. Зміст структурних принципів Паризької валютної системи.
3. Генуезька валютна система та її принципи.
4. Бреттон-Вудська валютна система:
 - основні риси;
 - причини кризи та розпаду.
5. Основні положення Ямайської валютної системи.
6. Особливості функціонування Європейської валютної системи.

Теми рефератів:

1. Глобалізація кредитних систем в сучасних умовах.
2. Особливості діяльності транснаціональних банків.
3. Проблеми використання Інтернету для здійснення банківських операцій.
4. Валютні системи та їх визначальні принципи.
5. Особливості сучасної світової валютної системи.
6. Основні етапи розвитку Європейської валютної системи.
7. Проблеми та перспективи розвитку Європейської валютної системи.

Тема 3. Грошова та кредитна система США.

Заняття 3

1. Становлення і розвиток грошової системи США:
 - грошовий обіг в умовах домонополістичного капіталізму;
 - особливості грошової системи до першої світової війни та у повоєнні роки;
 - причини краху золотого стандарту;
 - інфляція у роки другої світової війни та у повоєнні роки;
 - долар у ролі світової резервної та розрахункової валюти;
 - сучасна структура грошової системи США.

2. Структура кредитної системи США:

- Федеральна Резервна Система, її організаційна структура, функції та методи здійснення грошово-кредитної політики;
- комерційні банки, особливості їх діяльності;
- інвестиційні банки;
- позичково-ощадні інститут, їх види та особливості функціонування;
- недепозитні фінансові установи;
- фінансові посередники федерального уряду.

Теми рефератів:

- 1.Роль долара у світовій валютній системі.
- 2.Особливості функціонування сучасної грошової системи США.
- 3.Федеральна Резервна Система та основні інструменти її грошово-кредитної політики.
- 4.Комерційні банки та їх місце на світовому ринку.
- 5.Проблеми розвитку інвестиційних банків США.
- 6.Кредитні спілки США, їх роль та особливості діяльності.

Тема 4. Грошова та кредитна система Великобританії.

Заняття 4

1. Розвиток грошової системи Англії:

- грошовий обіг Англії до першої світової війни;
- мотиви повернення до золотого стандарту;
- грошова реформа 1925 - 1928 рр.;
- крах золотого стандарту та виникнення стерлінгової зони;
- інфляція у роки другої світової війни та у повоєнні роки;
- причини та наслідки девальвації фунта стерлінгів у міжнародних розрахунках.

2.Структура кредитної системи Великобританії:

- Банк Англії, його утворення, організаційна структура, функції і роль;
- механізм грошово-кредитного регулювання в Англії;
- торгові банки;
- дисконтні доми;
- інші фінансові посередники.

Теми рефератів:

1. Великобританія та зона євро.
2. Банк Англії та особливості його грошово-кредитної політики.
3. Комерційні банки Великобританії та їх місце на світовому ринку.
4. Дисконтні доми та їх функції.
5. Основні послуги англійських небанківських кредитних установ.

Тема 5. Грошова та кредитна система Німеччини.

Заняття 5

1. Еволюція грошової системи:

- грошова система Німеччини до першої світової війни;
- гіперінфляція у роки першої світової війни;
- грошова реформа 1924р.;
- скасування золотого стандарту у період світової економічної кризи;
- грошова система до і після другої світової війни;
- грошова реформа 1948р.;
- еволюція ролі марки у європейській валютній системі;
- зміни у грошовій сфері після возз'єднання зі Східною Німеччиною.

2. Структура кредитної системи Німеччини:

- Німецький Федеральний банк, його організаційна структура, управління, завдання і функції;
- універсальні кредитні установи Німеччини;
- спеціалізовані кредитно-фінансові установи.

Теми рефератів:

- 1.Еволюція грошової одиниці Німеччини.
- 2.Німецький Федеральний банк та його грошово-кредитна політика.
- 3.Особливості взаємовідносин Німецького Федерального банку та Європейського центрального банку.
- 4.Гросбанки Німеччини та їх місце на світовому ринку.
- 5.Проблеми розвитку державних банків Німеччини.

Тема 6. Грошова та кредитна система Франції.

Заняття 6

1. Еволюція грошової системи Франції:
 - грошовий обіг Франції до першої світової війни;
 - інфляція у період і після першої світової війни;
 - грошова реформа 1928р. та причини збереження Францією золотого стандарту у роки світової економічної кризи;
 - інфляція в роки та після другої світової війни;
 - зона франка.
2. Структура кредитної системи Франції:
 - Банк Франції, особливості його організації та функціонування;
 - депозитні та ділові банки;
 - спеціальні кредитні інститути Франції.

Теми рефератів:

1. Еволюція грошової одиниці Франції.
- 2.Банк Франції та особливості його функціонування.
- 3.Банківські групи Франції та їх місце на світовому ринку.
- 4.Роль держави у функціонування банківської системи Франції.
- 5.Спеціалізовані кредитні установи Франції.

Тема 7. Грошово-кредитні системи Італії, Швейцарії та Австрії.

Заняття 7

1. Грошово - кредитна система Італії:

- становлення грошової системи в другій половині 19 ст.;
- грошова система до і після другої світової війни;
- грошова система Італії як члена зони євро;
- структура кредитної системи;
- Банк Італії, його структура та функції;
- банківські та небанківські інститути Італії.

2. Грошово-кредитна система Швейцарії:

- еволюція грошової системи;
- структура кредитної системи;
- Швейцарський національний банк та особливості його грошово-кредитної політики;
- діяльність grosbankів, кантональних та регіональних банків;
- небанківські інститути.

3. Грошово-кредитна система Австрії:

- становлення та розвиток грошової системи;
- основні риси сучасної грошової системи;
- структура кредитної системи;
- Австрійський національний банк та його функції;
- особливості діяльності комерційних банків;
- небанківські інститути.

Теми рефератів:

1. Італійські банки та їх місце на світовому ринку.
2. Швейцарські банки та їх місце на світовому ринку.
3. Австрійські банки та їх місце на світовому ринку.
4. Роль швейцарського франка у світовій валютній системі.

5. Роль євро у світовій валютній системі.

6. Національний банк Швейцарії та його функції.

Тема 8. Грошова та кредитна система Канади.

Заняття 8

1. Грошова система Канади:

- становлення і розвиток грошової системи;
- основні риси грошової системи.

2. Кредитна система Канади:

- структура кредитної системи;
- Банк Канади, його функції та особливості діяльності;
- канадські та іноземні комерційні банки;
- спеціалізовані інститути;
- зміст реформи сектору фінансових послуг.

Теми рефератів:

1. Сучасний стан канадського долара, його роль у світовій валютній системі.

2. Банк Канади та особливості його діяльності.

3. Особливості функціонування банків Канади. Місце канадських банків на світовому ринку.

4. Кредитні спілки Канади та їх значення.

5. Необхідність та суть сучасної реформи сектору фінансових послуг Канади.

Тема 9. Грошова та кредитна система Японії .

Заняття 9

1. Еволюція грошової системи Японії:

- особливості розвитку грошової системи Японії до другої світової

війни;

- інфляція у період та після другої світової війни;
- перетворення єни у регіональну резервну валюту.

2. Структура кредитної системи Японії:

- Банк Японії, особливості його організації та функціонування;
- комерційні банки;
- міські банки, банки довгострокового кредиту, траст-банки;
- спеціальні кредитно-фінансові установи Японії.

Теми рефератів:

1. Японська єна та її роль у світовій валютній системі.

2. Банк Японії та його грошово-кредитна політика.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема 1. Суть та основні етапи еволюції грошових і кредитних

систем країн з розвинуеною ринковою економікою

1. Найбільш незалежним сьогодні є центральний банк :

- а) Німеччини;
- б) Великобританії;
- в) Франції;
- г) Росії;
- д) Італії.

2. Найбільш залежним є центральний банк:

- а) Великобританії;
- б) Італії;
- в) Німеччини;
- г) Японії;
- д) Швейцарії.

3. Банківська холдинг-компанія - це:

а) компанія, що об'єднує кілька банківських та небанківських установ, що втрачають при цьому свою самостійність;

б) корпорація, що здійснює контроль над одним чи більше банками через володіння пакетом акцій цього (цих) банків;

в) група банків, які мають юридичне право створювати регіональні фірми з метою полегшення надання конкретних послуг клієнтам;

г) спільне надання послуг кількома банками чи банками і небанківськими фірмами з метою розширення кола послуг і отримання додаткового прибутку;

д) спільне використання банками засобів автоматизації для переказу ресурсів та обміну фінансовою інформацією.

4. Сек'юритизація - це:

а) конверсія кредитних і депозитних коштів в цінні папери;

б) продаж частини великого кредиту на короткий термін, як правило, на термін значно коротший, ніж період до моменту погашення кредиту;

в) банківська послуга, яка полягає в наданні допомоги клієнту у покупці та продажі цінних паперів за порівняно низьку брокерську винагороду;

г) пропозиція зі сторони банку здійснювати розміщення цінних паперів клієнта з метою надання допомоги останньому у залученні коштів;

д) купівля нових цінних паперів у клієнтів, що їх емітують, і спроба прибуткової перепродажі цих ЦП іншим інвесторам.

5. Нау-рахунки - це:

а) рахунки, кошти з яких використовуються для оплати товарів і послуг за допомогою чека й векселя;

б) короткострокові депозити строком на кілька днів;

в) ощадні депозити, з яких можуть бути виписані векселі і чеки.

г) рахунки, основною метою яких є надання клієнту банку можливості розміщення своїх заощаджень під проценти до моменту виникнення потреби в них;

д) депозити із встановленим строком повернення коштів, за якими сплачуються проценти.

6. Характерними рисами сучасних грошових систем є:

а) встановлення офіційного золотого вмісту паперових грошей;

б) випуск грошей в обіг лише для покриття витрат держави;

в) розширення готівкового обороту;

г) відсутність державного регулювання грошового обігу;

д) всі відповіді неправильні.

7. Наслідками світової економічної кризи 1929-1933 рр. були:

а) відміна золотого стандарту;

б) масове знецінення валют;

в) падіння курсу цінних паперів;

г) банкрутство банків;

д) всі відповіді правильні.

8. Суть системи подвійної валюти полягає в тому, що:

- а) співвідношення між золотом і сріблом встановлюється стихійно на ринку відповідно до ринкової ціни металу;
- б) співвідношення встановлюється державою;
- в) золоті і срібні монети є законним платіжним засобом, але не на рівних умовах.

9. Золотий монометалізм уперше було встановлено:

- а) у Франції;
- б) Німеччині;
- в) Англії;
- г) США.

10. До різновидів золотого монометалізму відносять:

- а) систему подвійної валюти;
- б) золодевізний стандарт;
- в) систему “кульгаючої” валюти.

11. Як називається валютний курс, що змінюється залежно від попиту і пропозиції на ринку?

- а) фіксований;
- б) номінальний ;
- в) плаваючий.

Тема 2. Еволюція валютних систем

1. Для золотомонетного стандарту характерними рисами є:

- а) обіг золотих монет;
- б) відсутність в обігу золотих монет;
- в) обмін банкнот лише на золоті зливки;
- г) безпосереднє виконання золотом всіх функцій грошей;
- д) вільна чеканка золотих монет з фіксованим золотим вмістом.

2. Характерними рисами золотозливкового стандарту є:

- а) обіг золотих монет;
- б) необмежений рух золота між особами і країнами;
- в) відсутність в обігу золотих монет;

- г) відміна вільної чеканки золотих монет;
- д) обмін банкнот лише на золоті зливки.

3. Характерними рисами золотодевізного стандарту є:

- а) безпосереднє виконання золотом всіх функцій грошей;
- б) обіг золотих монет;
- в) відміна вільної чеканки золотих монет;
- г) необмежений рух золота між країнами;

4. Основними принципами Генуезької валютної системи є:

- а) використання золота в якості резервного і платіжного засобу;
- б) запровадження золотозливкового стандарту;
- в) запровадження золотодевізного стандарту;
- г) стандарт СПЗ;
- д) офіційна демонетизація золота.

5. Основними принципами Бреттон-Вудської валютної системи є:

- а) запровадження золотозливкового стандарту;
- б) запровадження золотодевізного стандарту;
- в) стандарт СПЗ;
- г) конвертованість долара США в золото за офіційною ціною;
- д) вільний вибір режиму валютного курсу.

6. Основними принципами Ямайської валютної системи є:

- а) стандарт СПЗ;
- б) офіційна демонетизація золота;
- в) вільний вибір режиму валютного курсу;
- г) фіксовані валютні паритети і валютні курси;
- д) створення МВФ та МБРР.

7. На зміну Бреттон-Вудській валютній системі прийшла:

- а) Ямайська валютна система;
- б) Генуезька валютна система.

8. Міжнародний валютний фонд створений на:

- а) Бреттон-Вудській конференції;
- б) генуезькій конференції;

в) Паризькій конференції.

9. За якої системи золотий вміст грошей має значення лише у міждержавних відносинах:

- а) при золотому стандарті;
- б) за Бреттон-Вудської системи;
- в) за Ямайської системи.

10. Європейський валютний союз почав своє існування:

- а) 1 жовтня 1998р.;
- б) 1 січня 1999р.;
- в) 1 липня 1999р.;
- г) 1 січня 2000р.

11. Валютна система – це:

- а) договірно-правова форма організації валютних відносин між державами;
- б) державно-правова форма організації міжнародних грошових відносин між державами у межах певного економічного простору;
- в) міжнародна договірна форма валютних відносин між усіма країнами світу, в рамках якої формуються і використовують валютні ресурси;
- г) державно-правова форма організації валютних відносин однієї держави з іншими, та з міжнародними економічними і політичними структурами;

12. Виберіть чотири елементи Міжнародної валютної системи:

- а) міжнародна розрахункова одиниця;
- б) міжнародні колективні валюти;
- в) мережа Міжнародних і Національних банківських установ, що здійснюють міжнародні розрахунки;
- г) регіональні кредитно-розрахункові установи;
- д) злагоджений режим регулювання валютних курсів;
- є) спільні Міжнародні валютні фонди.

Тема 3. Грошова та кредитна система США

1. Яка форма власності характерна для центрального банку США:

- а) виключно державна;

б) змішана (55% акцій належить державі, а 45% - приватним компаніям);

в) приватна;

г) пакет акцій знаходиться у власності державних установ, що входять у систему центрального банку;

д) пакет акцій знаходиться у власності приватних установ, що входять у систему центрального банку.

2. Який тип валютного режиму практикує США:

а) фіксований щодо однієї валюти;

б) фіксований щодо кошика валют;

в) з обмеженою гнучкістю (спільний валютний режим);

г) з керованою гнучкістю;

д) незалежно плаваючий курс.

3. Які форми безготівкових розрахунків переважають у США:

а) переказ;

б) інкасові доручення;

в) векселі;

г) чеки;

д) кредитні картки;

4. Емісію банкнот у США здійснює:

а) федеральне казначейство;

б) Рада керуючих;

в) федеральні резервні банки;

г) федеральне резервне управління;

д) банки-члени ФРС.

5. Сотою частиною долара є:

а) шилінг;

б) пенс;

в) цент;

г) пфеніг,

д) сантим.

6. Домінуючою формою грошей у США є:

- а) банкноти;
- б) трансакційні депозити;
- в) чеки;
- г) монети.

7. Центральним банком США є:

- а) Банк Вашингтону;
- б) Федеральна Резервна Система;
- в) Федеральні резервні банки;
- г) Банк Нью-Йорку;
- д) Банк Америки.

8. Депозитними установами США є:

- а) комерційні банки;
- б) федеральні земельні банки;
- в) пенсійні фонди;
- г) кредитні спілки;
- д) позичково-ощадні асоціації.

9. Недепозитними установами США є:

- а) комерційні банки;
- б) страхові компанії;
- в) кредитні спілки;
- г) фінансові компанії;
- д) взаємні фонди грошового ринку.

10. Фінансовими посередниками федерального уряду США є:

- а) федеральна національна іпотечна асоціація;
- б) взаємні фонди грошового ринку;
- в) федеральні земельні банки;
- г) пенсійні фонди;
- д) федеральні банки середньострокового кредиту.

11. Федеральна Резервна система США складається з:

- а) 12 федеральних резервних банків;
- б) 25 федеральних резервних банків;

- в) Ради директорів;
- г) Ради керуючих;
- д) 6 тис. банків-членів ФРС.

12. Федеральна Резервна система США підзвітна:

- а) Федеральному уряду США;
- б) Конгресу США;
- в) Казначейству США;
- г) Контролеру грошового обігу;
- д) Федеральній Корпорації Страхування Депозитів.

13. Функціями Ради керуючих ФРС США є:

- а) встановлення рівня обов'язкових резервів депозитних установ;
- б) здійснення нагляду за діяльністю федеральних резервних банків;
- в) надання кредитів банкам, що переживають фінансові труднощі;
- г) здійснення контролю та інспекції діяльності банків-членів ФРС та банківських холдинг-компаній;
- д) випуск в обіг готівкових грошей.

14. Функціями федеральних резервних банків США є:

- а) встановлення рівня обов'язкових резервів депозитних установ;
- б) здійснення контролю та інспекції діяльності банків-членів ФРС та банківських холдинг-компаній;
- в) випуск в обіг готівкових грошей;
- г) надання кредитів банкам, що переживають фінансові труднощі;
- д) розробка політики щодо покупок і продаж державних цінних паперів.

15. Основним інструментом грошово-кредитної політики ФРС США є:

- а) зміна рівня обов'язкових резервів;
- б) операції на відкритому ринку цінних паперів;
- в) зміна рівня облікової ставки;
- г) ломбардна політика;
- д) дисконтна політика.

16. Яку форму організації мають банки США:

- а) пірамідальну;
- б) географічну;
- в) холдингову;
- г) функціональну;
- д) профіт-центрову.

17. Який тип банків найпоширеніший в США:

- а) багатofilіальний;
- б) безфіліальний;
- в) однофіліальний.

Тема 4. Грошова та кредитна система Великобританії

1. Який тип валютного режиму практикує Великобританія:

- а) фіксований щодо однієї валюти;
- б) фіксований щодо кошика валют;
- в) з обмеженою гнучкістю (спільний валютний режим);
- г) з керованою гнучкістю;
- д) незалежно плаваючий курс.

2. Яка форма власності характерна для центрального банку Великобританії:

- а) виключно державна;
- б) змішана (55% акцій належить державі, а 45% - приватним компаніям);
- в) приватна;
- г) пакет акцій знаходиться у власності державних установ, що входять у систему центрального банку;
- д) пакет акцій знаходиться у власності приватних установ, що входять у систему центрального банку.

3. Сотою частиною фунта стерлінгів є:

- а) шилінг;
- б) пенс;
- в) сена;

- г) пфеніг;
- д) сантим.

4. Центральним банком Великобританії є:

- а) Національний банк Англії;
- б) Національний банк Великобританії;
- в) Банк Англії;
- г) Банк Великобританії;
- д) Банк Англії і Шотландії.

5. Банківськими установами Великобританії є:

- а) клірингові банки;
- б) дисконтні дома;
- в) страхові компанії;
- г) будівельні товариства;
- д) кредитні спілки.

6. Небанківськими установами Великобританії є:

- а) клірингові банки;
- б) дисконтні дома;
- в) страхові компанії;
- г) будівельні товариства;
- д) кредитні спілки.

7. Основними функціями Банку Англії є:

- а) емісія банкнот;
- б) розробка і реалізація грошово-кредитної політики;
- в) реалізація грошово-кредитної політики;
- г) надання кредитів кліринговим банкам;
- д) контроль за діяльністю банків.

8. Дисконтні дома Англії виконують такі функції:

- а) емісія банкнот;
- б) надання кредитів кліринговим банкам;
- в) реалізація грошово-кредитної політики;
- г) залучення коштів комерційних банків;

д) фінансування витрат держави.

9. Емісія банкнот в Англії до Першої світової війни регулювалася:

- а) законом Гласа-Стігола;
- б) актом Роберта Піля;
- в) законом Коперніка-Грешема.

10. Завершенням грошової реформи 1925-1928 рр. в Англії було:

- а) припинення обміну банкнот на золото;
- б) проведення політики “дорогих” грошей;
- в) прийняття закону про надання Банку Англії права на фідуціарну емісію банкнот.

11. Інфляція під час Другої світової війни в Англії була нижчою, ніж в інших країнах, завдяки:

- а) високій питомій вазі податків у фінансуванні військових витрат;
- б) значному золотому запасові;
- в) великій сумі коштів, залучених у кредитній системі;
- г) суттєвій ролі зовнішніх джерел фінансування.

12. На діяльність Банку Англії суттєвий вплив має:

- а) уряд;
- б) міністерство фінансів;
- в) казначейство.

Тема 5. Грошова та кредитна система Німеччини

1. Які форми безготівкових розрахунків переважають у Німеччині:

- а) векселі;
- б) чеки;
- в) переказ;
- г) інкасові доручення;
- д) кредитні карточки.

2. Центральним банком Німеччини є:

- а) Національний банк Німеччини;
- б) Дойче банк;

- в) Дойче Бундесбанк;
- г) Банк Німеччини;
- д) Німецький резервний банк.

3. Грошова реформа 1948 р. у Німеччині є:

- а) радикальною;
- б) конфіскаційною;
- в) неконфіскаційною;
- г) паралельного типу;
- д) формального типу.

4. Основними органами Німецького Федерального Банку є:

- а) Рада центральних банків;
- б) Рада Директорів;
- в) Правління 9-ти Центральних банків земель;
- г) Правління 11 -ти Центральних банків земель;
- д) Рада керуючих.

5. Дойче Бундесбанк виконує такі функції:

- а) здійснює емісію банкнот;
- б) реалізує грошово-кредитну політику;
- в) зберігає золотовалютні резерви країни;
- г) має право прямого контролю над банками;
- д) всі відповіді правильні.

6. Універсальними кредитними установами Німеччини є:

- а) кредитні кооперативні товариства;
- б) банки споживчого кредиту;
- в) grosbanken;
- г) державні будівельні ощадкаси;
- д) ощадні каси.

7. Спеціалізованими кредитними установами Німеччини є:

- а) grosbanken;
- б) житлові асоціації;
- в) ощадні каси;

- г) регіональні банки;
- д) іпотечні установи.

8. Єдина грошова система в Німеччині утворилася:

- а) у 60-х роках XIX ст.;
- б) 70-х роках XIX ст.;
- в) 80-х роках XIX ст.;
- г) 90-х роках XIX ст.

9. Золотедивізний стандарт у Німеччині був уведений:

- а) після закінчення Першої світової війни;
- б) у результаті грошової реформи 1923р.;
- в) у зв'язку зі світовою економічною кризою 1229-1933рр.

10. Жироцентрами в Німеччині називають:

- а) приватні комерційні банки;
- б) центральні організації ощадних кас;
- в) центральні організації кредитних товариств;
- г) кредитні спілки.

11. На наданні комунальних кредитів у Німеччині спеціалізуються:

- а) іпотечні банки;
- б) кооперативні банки;
- в) комунальні банки;
- г) ощадні каси.

Тема 6. Грошова та кредитна система Франції

1. Перехід до золотого стандарту здійснено:

- а) до XVIII ст.;
- б) 1873 р.;
- в) 1844 р.;
- г) усі відповіді невірні.

2. Франк як грошову одиницю було визнано у:

- а) 1789 р.;
- б) 1803 р.;

в) 1790 р.;

г) 1805 р.

3. Франція перейшла від металевої до паперової грошової системи у:

а) 1914 р.;

б) 1873 р.;

в) 1803 р.;

г) 1789 р.

4. У червні 1928р. було здійснено грошову реформу, внаслідок якої було запроваджено:

а) золотомонетний стандарт;

б) золотодевізний стандарт;

в) золотозливковий стандарт;

г) золотовалютний стандарт.

5. У результаті девальвацій 1936-1938 р. франк втратив:

а) 50% золотого вмісту;

б) 70% золотого вмісту;

в) 58% золотого вмісту;

г) 48% золотого вмісту.

6. Франція стала членом Європейського економічного союзу у:

а) 1960 р.;

б) 1947 р.;

в) 1950 р.;

г) 1957 р.

7. Членом Європейської валютної системи Франція стала у:

а) 1957 р.;

б) 1976 р.;

в) 1979 р.;

г) 1982 р.

8. У безготівковий обіг Франції було введено спільну європейську валюту – євро з:

а) червня 1996р.;

- б) лютого 1995р.;
- в) грудня 1998р.;
- г) січня 1999р.

9. Банк Франції було створено:

- а) 18 січня 1800р.;
- б) 16 червня 1798р.;
- в) 2 вересня 1805р.;
- г) 13 жовтня 1810р.

10. Яку форму власності має центральний банк Франції:

- а) виключно державну;
- б) змішану;
- в) приватну;
- г) пакет акцій знаходиться у власності державних установ, що входять у систему центрального банку;
- д) пакет акцій знаходиться у власності приватних установ, що входять у систему центрального банку.

11. Центральним банком Франції є:

- а) Банк Франції;
- б) Національний банк Франції;
- в) Національний Паризький банк;
- г) Французький федеральний банк;
- д) Французький резервний банк.

12. Які функції виконує Банк Франції:

- а) фінансування витрат держави;
- б) емісія банкнот;
- в) розробка і реалізація грошово-кредитної політики;
- г) розрахунково-кредитне обслуговування держави;
- д) всі попередні відповіді вірні.

13. Які установи здійснюють контроль за діяльністю комерційних банків у Франції:

- а) Національна кредитна рада;

- б) Комітет банківської регламентації;
- в) Комітет кредитних установ;
- г) Банківська комісія;
- д) всі попередні відповіді правильні.

14. Регулювання діяльності банків у Франції здійснюють:

- а) Міністерство економіки і фінансів;
- б) Банк Франції;
- в) Комітет банківської регламентації;
- г) всі попередні відповіді вірні;
- д) всі попередні відповіді невірні.

15. Основними категоріями кредитних установ Франції є:

- а) банки і кооперативні банки;
- б) ощадні каси і каси муніципального кредиту;
- в) клірингові банки;
- г) дисконтні доми;
- д) фінансові товариства та спеціалізовані фінансові установи.

16. Спеціалізованими фінансовими установами Франції є:

- а) депозитні банки;
- б) каси сільськогосподарського кредиту;
- в) каси муніципального кредиту;
- г) ділові банки;
- д) установи житлового кредиту.

Тема 7. Грошово-кредитні системи Італії, Швейцарії та Австрії

1. У якому році було встановлено золотомонетний стандарт в Італії:

- а) 1861 р;
- б) 1895 р.;
- в) 1899 р.;
- г) 1917 р.

2. Грошовою одиницею Італії до введення в обіг «євро» була:

- а) ліра;

- б) долар;
- в) франк;
- г) гривня.

3. Розмінними монетами лір були:

- а) центи;
- б) чентезимо;
- в) копійка;
- г) не було розмінної монети.

4. В якому році в Італії було введено в обіг «євро»:

- а) 1997р.;
- б) 1994р.;
- в) 1996р.
- г) 1990р.

5. Емісійним центром в Італії виступає:

- а) Італійське валютне бюро;
- б) Міжміністерський комітет з кредитів і заощаджень;
- в) немає вірної відповіді;
- г) Банк Італії.

6. Валютний контроль в Італії здійснюється:

- а) Національним Банком Італії;
- б) Комітетом із валютних запитань;
- в) Кабінетом Міністрів;
- г) Італійським валютним бюро.

7. У якому році Італія увійшла до єдиної валютної системи:

- а) 13 березня 1979р.;
- б) 1 березня 1978р.;
- в) 16 травня 1969р.;
- г) 12 березня 1977р.

8. Функціями Міжміністерського комітету з кредитів і заощаджень Італії є:

- а) забезпечення нормального функціонування кредитної системи Італії; розробка основних напрямів кредитної політики і контроль за її здійсненням;

- б) контроль за всіма важливими структурними змінами в банківській системі: відкриттям нових кредитних установ, відгуком ліцензій; з схвалення комітету відбувається ухвалення статутів банками, внесення змін в них, призначення на керівні пости; санкціонування всіх розпоряджень, що визначають норми і правила діяльності кредитних установ, емісію цінних паперів;
- в) здійснення контролю за діяльністю Банку Італії, розробка основних рекомендацій для його діяльності.
- г) усі відповіді вірні.

9. У якому році Італійський національний банк почав виконувати функції центрального банку країни:

- а) у 1893 р.;
- б) у 1900 р.;
- в) у 1926 р.;
- г) у 1929 р.

10. Виберіть із запропонованих основні функції Банку Італії:

- а) емісія грошей;
- б) акумуляція і зберігання офіційних золотовалютних резервів;
- в) здійснення обліку надходжень і виплат уряду Італії;
- г) надання кредитів кредитним установам і уряду;
- д) розробка основних напрямів кредитної політики і контроль за її здійсненням;
- е) всі попередні відповіді вірні.

11. У якому році Італія разом з Францією, Бельгією та Швейцарією заснувала Латинський монетний союз:

- а) 1834р.;
- б) 1872р.;
- в) 1881р.;
- г) 1865р.

12. Грошова одиниця Швейцарії – швейцарський франк перебуває в обігу:

- а) з 1848 р.;
- б) з 1888 р.;
- в) з 1902 р.;

г) всі попередні відповіді неправильні.

13. Національний Банк Швейцарії функціонує як центральний банк Швейцарії:

а) з 1809 р.;

б) з 1907 р.;

в) з 1935 р.;

г) з 1941р.

14. Де знаходяться головні офіси ШНБ:

а) Цермані та Бремені;

б) Берні та Цюріху;

в) Бухаресті та Відні;

г) Вадутці та Шаані.

15. Хто здійснює банківський нагляд у Швейцарії:

а) ШНБ;

б) уряд;

в) наглядова палата ШНБ;

г) федеральна комісія банків.

16. Чим займається Рада Банку НБШ:

а) здійснює спостереження на станом ринку;

б) здійснює загальне керівництво банком;

в) виконує функції контролю та нагляду виконавчими органами;

г) визначає фінансову політику банку;

д) всі відповіді вірні;

е) вірні відповіді а), б), в).

17. Контроль за фінансовою діяльністю НБШ проводить:

а) Рада Банку;

б) Загальні збори акціонерів;

в) Ревізійна комісія;

г) Наглядова палата.

18. Які види банків Швейцарії відносять до другого рівня:

а) акціонерні;

- б) кантональні;
- в) grosбанки;
- г) регіональні.

19. Вкажіть у якому році було введено в Австрії систему золотомонетного стандарту:

- а) у 1832 р.;
- б) у 1845 р.;
- в) у 1892 р.;
- г) у 1920 р.

20. Запровадження шилінга в Австрії відбулося у:

- а) 1816 р.;
- б) 1969 р.;
- в) 1812 р.;
- г) 1925 р.

21. Дата заснування генерального банку Австро-Угорщини:

- а) у 1816 р.;
- б) у 1812 р.;
- в) у 1823 р.;
- г) у 1802 р.

22. Правова основа сучасного статусу Австрійського національного банку була встановлена в:

- а) 1816 р.;
- б) 1969 р.;
- в) 1812 р.;
- г) 1925 р.

23. Яка частка акцій генерального банку Австрії належить державі:

- а) $1/2$;
- б) $1/3$;
- в) $1/4$;
- г) $1/8$.

24. Структура Генеральної ради АНБ складається з:

- а) президент, 3 заступники та 9 члени;
- б) президент, віце-президент та 11 члени;
- в) президент, віце-президент та 5 члени;
- г) президент, 3 віце-президенти та 6 члени.

25. До складу універсальних кредитних установ Австрії входять:

- а) державні та акціонерні банки, кредитні спілки, фінансові компанії;
- б) державні та акціонерні банки, експортно-імпортні банки, народні банки, райфайзенки;
- в) державні та акціонерні банки, приватні та ощадні банки, кооперативні товариства;
- г) grosbanki, кооперативні товариства, сільськогосподарські іпотечні установи.

26. До складу спеціалізованих кредитних установ Австрії входять:

- а) grosbanki, сільськогосподарські іпотечні установи, будівельно-ощадні каси, банки інвестиційного кредиту;
- б) державні та акціонерні банки, приватні та ощадні банки, кооперативні товариства, пенсійні фонди, сільськогосподарські іпотечні установи;
- в) страхові компанії, взаємні фонди грошового ринку, будівельно-ощадні каси;
- г) поштово-ощадні каси, сільськогосподарські іпотечні установи, будівельно-ощадні каси, банки інвестиційного кредиту.

27. У 90-х роках ХХ ст. австрійські банки поширили свою діяльність за рахунок:

- а) політичної стабільності;
- б) економічних реформ;
- в) розміщення філій у Центральній та Східній Європі;
- г) вливання в економіку іноземного капіталу.

28. Яка форма власності характерна для центрального банку Австрії:

- а) виключно державна;
- б) змішана;
- в) приватна;
- г) пакет акцій знаходиться у власності державних установ, що входять у систему центрального банку;

д) пакет акцій знаходиться у власності приватних установ, що входять у систему центрального банку.

29. Австрійський національний банк було створено у:

- а) у 1816 р.;
- б) у 1885 р.;
- в) у 1902 р.;
- г) у 1929 р.

Тема 8. Грошова та кредитна система Канади

1. Який тип валютного режиму практикує Канада:

- а) фіксований щодо однієї валюти;
- б) фіксований щодо кошика валют;
- в) з обмеженою гнучкістю (спільний валютний режим);
- г) з керованою гнучкістю;
- д) незалежно плаваючий курс.

2. Канадський долар було введено в грошовий обіг у:

- а) 1785 р.;
- б) 1789 р.;
- в) 1803 р.;
- г) 1870 р.;
- д) правильними є відповіді б), в).

3. Крах золотого стандарту у Канаді відбувся під час:

- а) економічної кризи 30-х років;
- б) Першої світової війни;
- в) економічної кризи 60-х років;
- г) Другої світової війни.

4. Перші срібні долари з'явилися в Канаді у:

- а) 1870р.;
- б) 1858р.;
- в) 1866р.;
- г) 1863р.

5. Срібні монети почали карбуватися в Канаді у:

- а) 1870р.;
- б) 1867р.;
- в) 1897р.;
- г) 1908р.

6. Золоті монети карбувалися в період:

- а) з 1870р. по 1896р.;
- б) з 1896р. по 1908р.;
- в) 1098р. по 1919р.;
- г) з 1919р. по 1926р.

7. Банк Канади було створено:

- а) у 1835 р.;
- б) у 1905 р.;
- в) у 1934 р.;
- г) у 1933 р.

8. Єдиним власником акціонерного капіталу Банку Канади є:

- а) уряд країни;
- б) Міністерство фінансів;
- в) рада директорів;
- г) голова Банку Канади.

9. Рада директорів Банку Канади складається з:

- а) голови і першого заступника;
- б) голови, першого заступника, 12 зовнішніх директорів;
- в) ради керуючих;
- г) голови, першого заступника, 12 зовнішніх директорів та заступника міністра фінансів (який не має права голосу).

10. Канадське банківське законодавство, створене на взірець:

- а) французького;
- б) італійського;
- в) американського;
- г) японського.

11. Основні функції Банку Канади:

- а) емісія грошей;
- б) обслуговування державного боргу;
- в) видавання нормативних актів;
- г) здійснення грошово-кредитної політики;
- д) касове обслуговування скарбниці;
- є) вірними є відповіді а), г), д);
- є) усі відповіді вірні.

12. Голову Банку Канади і його заступника призначають:

- а) зовнішні директори на 7 років за погодженням з урядом;
- б) Міністерство фінансів на 7 років;
- в) рада керуючих на 5 років
- г) зовнішні директори на 5 років.

13. Головним інструментом грошово – кредитної політики Банку Канади є:

- а) депозитно-підлягаюча зберіганню каса;
- б) зміна орієнтира ставки овернайт;
- в) процентна ставка, за якою Банк Канади надає одноденні позички фінансовим інститутам;
- г) всі відповіді вірні.

14. Регулювання і нагляд за діяльністю комерційних банків у Канаді здійснює:

- а) федеральний уряд;
- б) Служба керуючого фінансовими установами;
- в) Банк Канади;
- г) вірними є відповіді б), в).

Тема 9. Грошова та кредитна система Японії

1. Який тип валютного режиму практикує Японія:

- а) фіксований щодо однієї валюти;
- б) фіксований щодо кошика валют;
- в) з обмеженою гнучкістю (спільний валютний режим);

- г) з керованою гнучкістю;
- д) незалежно плаваючий курс.

2. Сотою частиною єни є:

- а) шилінг;
- б) пенс;
- в) сена;
- г) пфенінг;
- д) сантим.

3. Центральним банком Японії є:

- а) Національний банк Японії;
- б) Банк Японії;
- в) Банк Токіо;
- г) Федеральна резервна система;
- д) Японський федеральний банк.

4. Основними функціями Банку Японії є:

- а) фінансування витрат держави.
- б) емісія банкнот;
- в) розробка і реалізація грошово-кредитної політики;
- г) збереження золотовалютних резервів;
- д) мобілізація тимчасово-вільних грошових коштів населення.

5. Основними категоріями комерційних банків Японії є:

- а) міські банки;
- б) регіональні банки;
- в) траст-банки;
- г) банки середньо- та довгострокового кредитування;
- д) всі попередні відповіді вірні.

6. Державними банківськими установами Японії є:

- а) міські банки;
- б) Експортно-імпортний банк;
- в) Японський банк розвитку;
- г) банки довгострокового кредиту;

д) поштові ощадні каси.

7. Універсальними кредитними установами Японії є:

- а) міські банки;
- б) кредитно-фінансові установи для малого і середнього бізнесу;
- в) кредитно-фінансові установи для сільського, лісового та рибного господарства;
- г) регіональні банки;
- д) банки довгострокового кредиту.

8. Спеціалізованими кредитними установами Японії є:

- а) міські банки;
- б) кредитно-фінансові установи для малого і середнього бізнесу;
- в) кредитно-фінансові установи для сільського, лісового та рибного господарства;
- г) регіональні банки;
- д) банки довгострокового кредиту.

9. Банк Японії отримав право фідуціарної банкнотної емісії згідно із законом:

- а) 1897 р.;
- б) 1931р.;
- в) 1889 р.;
- г) 1948 р.;
- д) вірними є відповіді а), г).

10. Золотий стандарт існував у Японії у період:

- а) 1897–1948 рр.;
- б) 1897–1931 рр.;
- в) 1888–1931 рр.;
- г) 1897–1914 рр.;
- д) усі відповіді невірні.

11. У період 1929 – 1937 рр. в Японії існувала грошова система:

- а) біметалізм паралельної валюти;
- б) біметалізм подвійної валюти;
- в) біметалізм кульгаючої валюти;

- г) золотий монометалізм;
- д) паперова грошова система;

12. Банк Японії був створений у:

- а) 1800 р.;
- б) 1882 р.;
- в) 1860 р.;
- г) 1900 р.

13. Грошово-кредитне регулювання у Японії здійснюють:

- а) Банк Японії;
- б) Міністерство фінансів;
- в) Федерація економічних організацій;
- г) правильними є відповіді а), б);
- д) усі відповіді невірні;
- е) усі відповіді вірні.

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Головною метою контрольної роботи є перевірка знань навчального матеріалу. Для виконання роботи необхідно опрацювати вказану літературу, а також знайти додаткові джерела.

Вимоги до контрольної роботи:

- послідовно викласти матеріал кожного питання. Зміст питань повинен відповідати їх назві;
- обсяг контрольної роботи не повинен перевищувати 24 сторінки учнівського зошиту;
- в кінці роботи навести список використаної літератури (автор і назва книги, видавництво, рік видання і сторінки; назва журналу, його номер і рік видання, назва і автор статті);
- якщо в роботі наводяться цифрові дані, необхідно обов'язково вказати їх джерело.

Студенти виконують контрольну роботу залежно від номера в екзаменаційній відомості. Номеру 27 відповідає перший варіант контрольної роботи, 28 - відповідно другий і т.д.

Без виконання контрольної роботи та її заліку студент не допускається до іспиту.

Варіант 1

1. Світова економічна криза 1929-1933 рр., її особливості та наслідки для грошово-кредитних систем.
2. Становлення і розвиток небанківських кредитних установ Німеччини.

Варіант 2

1. Загальна характеристика нових процесів, що відбуваються у грошово-кредитних системах провідних країн світу в сучасних умовах.
2. Німецький федеральний банк, його організаційна структура та функції.

Варіант 3

- 1.Дерегулювання фінансових ринків: суть, причини та наслідки.
2. Структура кредитної системи Німеччини.

Варіант 4

- 1.Концентрація та централізація банківського капіталу.
- 2.Становлення, розвиток та проблеми функціонування комерційних банків у Росії.

Варіант 5

- 1.Конкуренція між банками та між банками та небанківськими установами.
- 2.Європейський центральний банк, особливості його функціонування.

Варіант 6

- 1.Банківські кризи та заходи щодо їх подолання.
- 2.Спеціальні кредитно-фінансові установи Японії.

Варіант 7

- 1.Суть та значення сек'юритизації.
2. Міські банки, банки довгострокового кредиту та траст-банки Японії.

Варіант 8

- 1.Комп'ютеризація та фінансові нововведення.
- 2.Особливості грошово-кредитного регулювання в Японії.

Варіант 9

- 1.Глобалізація кредитних систем.
- 2.Банк Японії, його організація, функції та операції.

Варіант 10

- 1.Становлення і розвиток грошової системи США.
- 2.Структура кредитної системи Японії.

Варіант 11

1. Долар у ролі світової резервної та розрахункової валюти.

2. Спеціальні кредитні інститути Франції.

Варіант 12

1. Федеральна Резервна Система США, її організаційна структура, функції та методи здійснення грошово-кредитної політики.

2. Валютне становище Японії на сучасному етапі, єна як резервна регіональна валюта.

Варіант 13

1. Комерційні та інвестиційні банки США, особливості їх функціонування.

2. Механізм грошово-кредитної політики Франції, роль держави у цьому процесі.

Варіант 14

1. Позичково-ощадні інститути США та особливості їх діяльності.

2. Банк Франції, його структура, управління та функції.

Варіант 15

1. Система страхування депозитів у США.

2. Сучасна грошова система Франції.

Варіант 16

1. Недепозитні фінансові установи США.

2. Механізм грошово-кредитного регулювання у Великобританії.

Варіант 17

1. Грошова система Німеччини.

2. Структура кредитної системи Франції.

Варіант 18

1. Закономірності розвитку грошово-кредитних систем країн, що розвиваються.

2. Структура кредитної системи США.

Варіант 19

1.Грошова система Польщі.

2.Комерційні банки Франції, особливості їх функціонування.

Варіант 20

1. Проблеми розвитку банківської системи Аргентини.

2. Небанківські кредитно-фінансові установи Великобританії, особливості їх діяльності.

Варіант 21

1.Кредитна система Італії.

2.Грошова система Великобританії.

Варіант 22

1.Грошова система Канади.

2. Банк Англії, його утворення, організація та функції.

Варіант 23

1. Необхідність та значення запровадження спільної європейської валюти - євро.

2. Банки Великобританії, їх види та особливості функціонування.

Варіант 24

1.Кредитна система Швейцарії.

2.Банк Канади та особливості його функціонування.

Варіант 25

1.Кредитна система Австрії.

2.Грошова система Італії.

Варіант 26

1.Кредитна система Польщі.

2.Грошова система Швейцарії.

ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ

1. Суть та елементи грошової системи.
2. Основні типи грошових систем.
3. Основні види кредитних інститутів та їх функції.
4. Структура кредитної системи. Структурні зміни в сучасних кредитних системах.
5. Золотий стандарт та сталість грошово-кредитних систем.
6. Основні етапи еволюції грошово-кредитних систем.
7. Світова економічна криза 1929-1933 рр., її особливості та наслідки для грошово-кредитних систем.
8. Особливості організаційної структури та функціонування центральних банків розвинених країн.
9. Особливості функціонування банків другого рівня розвинених країн.
10. Загальна характеристика сучасних тенденцій розвитку грошово-кредитних систем розвинених країн світу.
11. Дерегулювання фінансових ринків: суть, причини та наслідки.
12. Концентрація та централізація банківського капіталу.
13. Конкуренція між банківськими та небанківськими установами.
14. Банківські кризи, їх суть, причини та заходи щодо подолання.
15. Суть та значення сек'юритизації.
16. Комп'ютеризація банківської діяльності.
17. Фінансові інновації у банківській сфері.
18. Глобалізація кредитних систем.
19. Суть та складові світової валютної системи.
20. Структурні принципи Паризької валютної системи.
21. Особливості Генуезької валютної системи.
22. Основні риси Бреттон-Вудської валютної системи.
23. Причини розпаду Бреттон-Вудської валютної системи.
24. Основні риси Ямайської валютної системи.
25. Особливості функціонування Європейської валютної системи.
26. Становлення і розвиток грошової системи США.

27. Долар у ролі світової резервної та розрахункової валюти.
28. Організаційна структура та функції ФРС.
29. Методи здійснення грошово-кредитної політики ФРС.
30. Структура кредитної системи США.
31. Комерційні банки США, особливості їх функціонування.
32. Інвестиційні банки США, особливості їх функціонування.
33. Ощадно-позичкові інститути США, особливості їх функціонування.
34. Недепозитні фінансові установи США.
35. Система страхування депозитів у США.
36. Фінансові посередники федерального уряду США.
37. Еволюція грошової системи Німеччини.
38. Грошові реформи у Німеччині в ХХ ст.
39. Структура кредитної системи Німеччини.
40. Організаційна структура та функції Німецького федерального банку.
41. Особливості грошово-кредитного регулювання в Німеччині.
42. Особливості діяльності банків другого рівня у Німеччині.
43. Кооперативні кредитні інститути Німеччини.
44. Публічно-правові інститути Німеччини.
45. Спеціалізовані кредитно-фінансові установи Німеччини та особливості їх функціонування.
46. Становлення і розвиток грошової системи Великобританії.
47. Сучасна грошова система Великобританії.
48. Структура кредитної системи Великобританії.
49. Створення, організаційна структура та функції Банку Англії.
50. Механізм грошово-кредитного регулювання у Великобританії.
51. Особливості діяльності банків другого рівня у Великобританії.
52. Дисконтні дома Великобританії, їх функції.
53. Небанківські кредитно-фінансові інститути Великобританії, особливості їх функціонування.
54. Становлення грошової системи Франції.

- 55.Грошова система Франції до першої світової війни та у післявоєнні роки.
- 56.Грошова система Франції після другої світової війни.
- 57.Сучасна грошова система Франції.
- 58.Структура кредитної системи Франції.
- 59.Організаційна структура та функції Банку Франції.
- 60.Механізм грошово-кредитного регулювання у Франції.
- 61.Особливості діяльності банків другого рівня у Франції.
- 62.Кооперативні та державні кредитні інститути Франції.
- 63.Спеціалізовані кредитні інститути Франції.
- 64.Становлення і розвиток грошової системи Японії.
- 65.Структура кредитної системи Японії.
- 66.Організаційна структура та функції Банку Японії.
- 67.Особливості грошово-кредитного регулювання в Японії.
- 68.Банківська криза в Японії, її причини, наслідки та шляхи подолання.
- 69.Банки другого рівня Японії та особливості їх функціонування.
- 70.Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути Японії.
- 71.Становлення і розвиток грошової системи Італії.
- 72.Становлення і розвиток грошової системи Швейцарії.
- 73.Становлення і розвиток грошової системи Австрії.
- 74.Особливості кредитної системи Італії.
- 75.Діяльність центрального банку Італії.
- 76.Характеристика організаційної структури та органів управління Національного банку Швейцарії.
77. Функції та операції центрального банку Австрії.
78. Особливості кредитної системи Швейцарії.
- 79.Особливості кредитної системи Австрії.
- 80.Становлення і розвиток грошової системи Канади.
- 81.Банк Канади та особливості його грошово-кредитної політики.
- 82.Особливості діяльності банківських інститутів Канади.
- 83.Небанківські інститути Канади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Банківське право: українське та європейське: Навч. посіб. / За ред. П.Д. Біленчука. – К.: Атака, 1999. – 400 с.
2. Барлтроп К. Банковские учреждения в развивающихся рынках / К. Барлтроп, Д. Мак Нотой. – Вашингтон: Всемирный банк, 1994. – Т. 4. – 288 с.
3. Беспалова О.В. Обзор деятельности Европейского центрального банка / О.В. Беспалова // Проблемы учёта и финансов. – 2013. – № 1(9). – С. 42-56.
4. Бехтер Д. Федеральна Резервна Система США / Пер. з англ. / Д. Бехтер. – Львів, 1995.
5. Брагинский С.В. Кредитно - денежная политика в Японии / С.В. Брагинский. – М.: Наука, 1989.
6. Вешкин Ю.Г., Авагян Г.Л. Банковские системы зарубежных стран: Курс лекцій / Ю.Г. Вешкин, Г.Л. Авагян. – М.: Экономистъ, 2004. – 400 с.
7. Гудзовата О.О. Зарубіжний досвід державної грошово-кредитної політики та зміцнення фінансової безпеки / О.О. Гудзовата // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Випуск 6-2 (06). – С. 88-93.
8. Гудзовата О.О. Світовий досвід застосування монетарного інструментарію для впровадження ефективної державної політики функціонування грошово-кредитної сфери / О.О. Гудзовата // Інфраструктура ринку. – 2016. – Випуск 2. – С. 269–273.
9. Гроші та кредит: підручник / за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 892 с.
10. Грошово-кредитні засоби регулювання економіки: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук Л. В. Кривенко; [Л. В. Кривенко, О. М. Дутченко, М. І. Синюченко та ін.]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 210 с.
11. Єгоричева С.Б. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208с.
12. Іванов В.М. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: курс лекцій / В.М. Іванов, І.Я. Софіщенко. – К.: МАУП, 2001. – 322 с.

13. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн: Навчальний посібник / М.І. Карлін. – К.: Кондор, 2014. – 384 с. Карлін М.І. Фінансові системи країн Америки: Навчальний посібник. / М.І. Карлін. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан. – 2011. – 496 с.
14. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу: Навчальний посібник / М. І. Карлін. – К.: Знання, 2011. – 639 с.
15. Кравець В.М. Західноєвропейський банківський бізнес: становлення і сучасність / За ред. В.І. Міщенка / В.М. Кравець, О.В. Кравець. – Знання-Прес, 2003. – 470 с.
16. Кураков Л.П. Современные банковские системы: Учебное пособие / Л.П. Кураков, В.Г. Тимирясов, В.Л. Кураков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Гелиос АРВ, 2000.
17. Лаврушин О. Деньги, кредит, банки / О. Лаврушин. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 255 с.
18. Лаптев С.М. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід): Навчальний посібник / С.М. Лаптев, М.П. Денисенко, В.Г. Кабанов. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 320 с.
19. Лисенков Ю.М. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник / Ю.М. Лисенков Т.А. Коротка. – К.: Зовнішня торгівля, 2012. – 118 с.
20. Литовских А.М. Финансы, денежное обращение и кредит. Учебное пособие / Литовских А.М., Шевченко И.К. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2003. – 135с.
21. Макогон Ю.В. Международный банковский бизнес: Учеб. Пособие / Ю.В. Макогон, Е.В. Булатова. – К.: Атика, 2003. – 208 с.
22. Масленников В.В. Зарубежные банковские системы: Научное пособие / В.В. Масленников. – Москва: ТД «Элит-2000», 2002. – 392.
23. Матук Ж. Финансовые системы Франции и других стран. ТІ в 2 кн. / Ж. Матук. – М.: АО «Финстатинформ», 1994.
24. Мельник П. В. Банківські системи зарубіжних країн : [підручник] / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, О. Д. Гордей. – Київ : Алерта, 2010. – 586 с.
25. Миллер Р.Л. Современные деньги и банковское дело / Р.Л. Миллер, Давид Д. Ван-Хуз. – М.: Инфра-М, 2000. – 856 с.

26. Мирова́я эконо́мика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ereport.ru/graph/usdeur.htm>
27. Мировые финансы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-finances.ru/frs-ssha-kolichestvennoe-smyagchenie-e>.
28. Міщенко В.І. Організаційно-правові засади діяльності світових центральних банків на міжнародних фінансових ринках / В.І. Міщенко. – Суми: Слобожанщина, 1999. – 32 с.
29. Міщенко В.І. Центральні банки: організаційно-правові засади / В.І. Міщенко, Кротюк В.Л. – К.: Т-во “Знання”, КОО. – 2004. – 372 с.
30. Мищенко С.В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения : монография / С.В. Мищенко. – К. : Центр научных исследований Национального банка Украины, Университет банковского дела НБУ, 2011. – 230 с.
31. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: Навч. посібн. / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К.: Центра наукових досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2010. – 170с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/Research/Centre_S_S/Sys%20regul%20market.pdf
32. Офіційний сайт Банку Англії: <https://www.bankofengland.co.uk/>
33. Офіційний сайт Банку Італії: <http://www.bancaditalia.it/>
34. Офіційний сайт Банку Канади: <https://www.bankofcanada.ca/>
35. Офіційний сайт Європейського центрального банку: <http://www.ecb.int>
36. Офіційний сайт Національного банку Австрії: <https://www.oenb.at/>
37. Офіційний сайт Німецького федерального банку: <https://www.bundesbank.de/de/>
38. Офіційний сайт Банку Франції: <http://www.banque-france.fr>
39. Офіційний сайт Федеральної резервної системи: <http://www.federalreserve.gov>
40. Офіційний сайт Швейцарського національного банку: <https://www.snb.ch/en>
41. Офіційний сайт Банку Японії: <https://www.boj.or.jp/en/index.htm/>

42. Реверчук С.К. Грошово-банківські системи зарубіжних країн. Навчально-методичний посібник / С.К. Реверчук. – Львів: «Тріада плюс», 2008. – 160 с.
43. Рисін В.В. Грошово - кредитні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник / В.В. Рисін. – Львів.: ЛБІ НБУ, 2001.
44. Ротбард М. История денежного обращения и банковского дела в США : от колониального периода до Второй мировой войны / Мюррей Ротбард; пер с англ. Б.С. Пинскера под ред А.В. Куряева. – Челябинск: Социум, 2005. – 548с.
45. Рудый К.В. Финансовые, денежные и кредитные системы зарубежных стран: Учебн. Пособие. – 2-е изд., испр. и доп. / К.В. Рудый. – Москва: Новое знание, 2004. – 400с.
46. Поляков В.М. Структура и функции центральных банков. Зарубежный опыт / В.М. Поляков, Л.А. Московкина. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 192 с.
47. Посельський В. Конституційний устрій Європейського Союзу: Навчальний посібник / В. Посельський. – К.: Таксон, 2010. – 280 с.
48. Прядко В.В. Історія грошей і кредиту: Підручн. / В. В. Прядко, М. М. Сайко. – К.: Кондор, 2009. – 508 с.
49. Соколов Е. «История банковского и биржевого дела: учебное пособие» / Е. Соколов. – М.: Издательский дом «Научная библиотека», 2013. – 100 с.
50. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій: Підручник/ В.М. Суторміна. – К.: КНЕУ, 2012. – 566 с.
51. Шамова І.В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: Навч. Посібник. /І.В. Шамова – К.: КНЕУ, 2001. – 195 с.
52. Jeff Desjardins How the banking systems in Canada and the US differ // Business Insider/ – 20 May. – 2018 <http://uk.businessinsider.com/how-the-banking-systems-in-canada-and-the-us-differ-2018-5>
53. Facts on Austria and Its Banks Vienna, Austria, October, 2018. – 33 p. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.oenb.at/en/Publications/Financial-Market/Facts-on-Austria-and-Its-Banks.html>
54. Hirofumi Uchida, Gregory Udell. Banking in Japan // Oxford handbooks online / – Apr 2015 [Electronic resource]. – Access mode:

<http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199688500.001.0001/oxfordhb-9780199688500-e-036>

55. Leika Kihara BOJ warns Japan's bank risk-taking hits near 30-year high // Reuters/ Business News, October, 2018. [Electronic resource]. – Access mode:

<https://www.reuters.com/article/us-japan-economy-boj-banking-idUSKCN1MW0KX>

56. Phillip Mann Why Italy's Banking Crisis Is Far from Over // International Banker September 10, 2018. [Electronic resource]. – Access mode:

<https://internationalbanker.com/banking/why-italys-banking-crisis-is-far-from-over/>

57. The Swiss National Bank in Brief

<https://www.snb.ch/en/mmr/reference/kurzportraet/source/kurzportraet.en.pdf>

Навчальне видання

Сороківська З. К., Балянт Г. Р.

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
для студентів вищих навчальних закладів

Підписано до друку 01.10.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 3-229
Умов.-друк. арк. 12,9. Обл.-вид. арк. 14,1.
Тираж 50 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 8 097 299 38 99.
E-mail: tooums@ukr.net